

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

FRIE

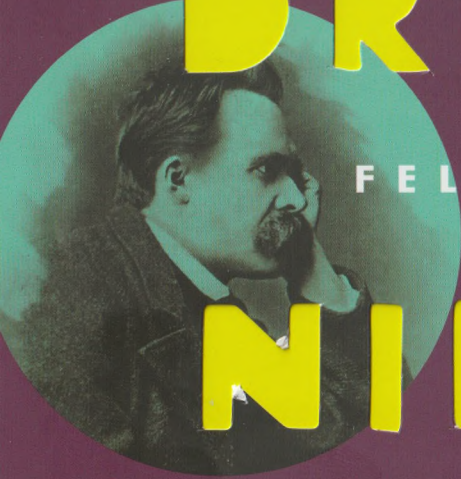
GELECEKTEKİ

DRICH

FELSEFE

NIETZ

SCHE

GELECEKTEKİ FELSEFE

FOL' 01

© MAK GRUP MEDYA PRO. REK. YAY. A.Ş.
SERTİFİKA NO: 13858

FELSEFE 01
FRIEDRICH NIETZSCHE KİTAPLIĞI 01

GELECEKTEKİ FELSEFE
FRIEDRICH NIETZSCHE

ÇEVİREN: ÜMİT ÖZDAĞ

ÖZGÜN AD: *VORSPIEL EINER PHILOSOPHIE DER ZUKUFT*
EDİSYON: FISCHER BÜCHEREI, FRANKURT 1959

YAYINA HAZIRLAYAN: EBUBEKİR DEMİR
LATİNCE-GREKÇE ÇEVİRİLER: NALAN ERGÜN
REDAKSİYON: MAK GRUP REDAKSİYON EKİBİ
GÖRSEL YÖNETMEN: NURULLAH ÖZBAY
GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA: TAVOOS

ISBN 978-605-69245-5-2

BASKI: AYRINTI BASIMEVİ ANKARA - SERTİFİKA NO: 13987
I. BASKI: MART 2019

İLETİŞİM ADRESLERİ
CINNAH CD. KIRKPINAR SK. 5/4
06420 ÇANKAYA ANKARA
TEL.: 0312. 439 01 69
www.folkitap.com
bilgi@folkitap.com
www.twitter.com/folkitap

GELECEKTEKİ FELSEFE

FRIEDRICH NIETZSCHE

ALMANCA ASLINDAN ÇEVİREN
ÜMİT ÖZDAĞ

FRIEDRICH WILHELM NIETZSCHE

Prusya, Lützen yakınlarında Röcken'de doğdu (1844). Schulpforta'da okudu (1858-64). Bu sırada arkadaşları ile birlikte 'Germanika' adlı derneği kurdu. Bonn Üniversitesi'nde klasik filoloji eğitimi gördü (1864-65). Basel Üniversitesi'nde klasik filoloji profesörü olarak ders vermeye başladı (1869). Görme bozukluğu ve migren nedeniyle görevini bıraktı (1879). Ruhsal çöküntünün etkisiyle bir süre akıl hastanesinde kaldı. Daha sonra Weimar'a yerleşti ve ölene dek orada yaşadı (1900). Başlıca Eserleri: *Homer und die Klassische Philologie* (1869), *Die Geburt der Tragödie aus dem Geiste der Musik* (1873), *Also Sprach Zarathustra* (1883-91), *Gedichte und Sprüche* (1898), *Ecce Homo* (1908), *Dionysos-Dithyramben* (1888))

ÜMIT ÖZDAĞ

Toykyo, Japonya doğumludur (1961). İlk, orta ve lise öğrenimini TED Ankara Koleji'nde tamamladı. Münih Ludwig Maximilians Üniversitesi'nde siyasal bilgiler, felsefe ve iktisat fakültelerinde okudu (1980-1986). Uzun süre Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde ders verdi. 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü başkanlığını yürütmektedir. Başlıca Eserleri: Friedrich Nietzsche, *Tan Kızılığ* (2014); Friedrich Nietzsche, *Bilim ve Bilgelik Savaşı* (1990); *Algı Yönetimi* (2018), *İstihbarat Teorisi* (2018), *Yeniden Türk Milliyetçiliği* (2016).

İÇİNDEKİLER

Önsöz	11
Eğitim Kurumlarımızın Geleceği Üzerine Düşünceler	
BİRİNCİ BÖLÜM	14
EĞİTİM KURUMLARIMIZIN GELECEĞİ ÜZERİNE	
BİRİNCİ KONFERANS	
İKİNCİ KONFERANS	33
ÜÇÜNCÜ KONFERANS	50
DÖRDÜNCÜ KONFERANS	65
BEŞİNCİ KONFERANS	77
İKİNCİ BÖLÜM	85
1882'DEN 1988'E KADARKİ DÖNEMDEN PLANLAR	
1. 1882'den 1885'e Kadarki Dönemden Planlar	85
2. Plan 1886	87
3. 1887'den 1988 Başına Kadar Plan	90
5. Son Plan, Sonbahar 1888	95
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	97
AHLAK ÜSTÜ ANLAMDA HAKİKAT VE YALAN ÜZERİNE	
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	104
MEKTUPLARDAN SEÇMELER	
DİZİN	124

Eğitim Kurumlarımızın Geleceği Üzerine Düşünceler¹

Kendisinden bazı şeyler beklediğim okur, üç özelliğe sahip olmalıdır. Sakin olmalı ve telaşsız okumalıdır. Kendisini ve ‘eğitimi’ sürekli araya sokmamalıdır. Son olarak bitişte sonuç, yeni liste gibi şeyler beklememelidir. Listeler ve lise ile diğer okullar için yeni ders saatleri programı sözü vermiyorum. Daha çok görgünün derinliklerinden gerçek kültür sorunlarının zirvesine giden bütün yolu ve oradan kuru yönetmeliklerin ovasını ve ince liste eserlerini kat edebilecek durumda olanların çok güçlü doğalarına hayran oluyorum. Aksine memnunum yüksekçe bir dağa nefes nefese tırmandığım ve yukarıdaki açık manzara karşısında sevindiğimde. İşte bu kitapta liste sevincini asla memnun etmeyeceğim. Galiba ciddi insanların tamamen yeni ve temiz eğitimin hizmetinde ve ortak çalıştıkları, güncel terbiyenin yeniden yasa koyucuları oldukları bir zamanın geldiğini görüyorum: Terbiyenin-eğitim-olduğu. Olası ki yeniden listeler yapmak zorundalar. Ama bu zaman ne kadar uzakta! Ve bu arada neler olmayacak. Belki onla günümüz arasında liselerin yok edilmesi var, belki de üniversitelerin dahi ortadan kaldırılması veya en azından anılan eğitim kurumlarının toptan yeniden düzenlenmesi. Öyle ki onların eski listeleri daha sonraki gözlemlere sıırıklarla inşa döneminin kalıntıları gibi gelebilir.

¹ *Bilim ve Bilgeliğin Savaşı* eserinin, ‘Yazılmamış Beş Kitaba Beş Önsöz’den bu edisyon için esere eklenmiştir. (Yay. Haz.)

Bu kitap sakın okuyucular içindir. Hızla geçen çağımızın baş döndürücü telaşına kapılmayan ve henüz putperestçe bir zevkle kendisini onun tekerlekleri altına atmayan insanlar için. Yani henüz bir şeyin değerini zaman tasarrufu veya zaman kaybına göre ölçmeye alışmamış insanlar için. Yani çok az insan için. Ama bunların ‘daha zamanı var.’ Bunlar kendilerinden utanmadan günlerinin en verimli ve en güçlü anlarını ararlar, eğitimimizin geleceği hakkında düşünmek için. Bunlar gerçekten faydalı ve değerli bir biçimde akşama ulaşacaklarına yani *meditatio generis futuri*²’ye² inanabilirler. Böyle bir insan okurken düşünmeyi henüz unutmamıştır. O satırlar arasından okuma gizliliğini de anlamıştır. Öylesine müsrif şekillenmiştir ki okuduğu şey hakkında düşünür; belki de kitabı elinden bıraktıktan uzun bir süre sonra. Ve bunu da bir eleştiri yapmak veya yeniden bir kitap yazmak için değil, sadece öylesine, düşünmek için yapar. Düşüncesiz müsrif! Sen benim okurumsun. Çünkü sen yeterince sakın olacaksın, yazar ile birlikte uzun bir yola çıkmak için. Yazar yolun amacını göremez. Amaca dürüstçe inanmak zorundadır, böylelikle sonraki bir, belki uzak bir kuşak gözleriyle görsün bizim neye kör ve sadece güdülerle yönetilerek dokunduğumuzu. Eğer okur buna karşın, sadece hızlı bir sıçrayışın, neşeli bir eylemin yeterli olduğunu, eğer mesela devlet tarafından yeni bir ‘kurum’ ile önemli olan şeylere erişildiğini düşünürse, onun ne yazarı ne de gerçek sorunu anlamadığından korkmalıyız.

Sonunda ondan istenen üçüncü ve en önemli istek ortaya çıkar: Hiç bir şekilde modern insanın tavrına uyararak kendisine ve ‘eğitim’ni ölçüt gibi ortaya getirmemeli, sanki onunla her şey için bir kıstasa sahipmişçesine. Eğitimi ni gerçekten az, hatta küçük görebilecek kadar yeterli eğitilmesini arzu ederiz. O zaman, doğrudan doğruya sadece bilmemekten ve bilmemeyi ‘bilmeye cesaret ederek onunla

² Lat. “Gelecek kuşağın düşüncesi.” (Yay. Haz.)

konuşan yazarın yönetimine güvenerek girecektir. Güçlü şekilde uyarılmış, bizim günümüzün barbarlığı için bir duygudan, biz on dokuzuncu yüzyıl barbarlarını diğer barbarlardan ayırandan, başka bir şey istemez. Şimdi elinde bu kitapla benzer duygularla oraya buraya sürüklenenleri arar. Varlıklarına inandığım siz yalnızlar birbirinizi bulun. Siz gönlü toklar, siz Alman ruhunun bozulmuşluğunun üzüntüsüne kendi benliklerinde katlananlar. Siz gözleri yeteneksiz kedersizler, telaşlı bakışlarla bir düzeyden öbürüne kayın. Siz gururlular, Aristoteles'in övdüğü, kararsızca ve bir şey yapmadan, büyük şereflerin ve büyük eserlerin sizi istediği zamanlar dışında, yaşayanlar. Size sesleniyorum. Sadece bu defa uzaklığınızın ve güvensizliğinizin, mağarasına büzülüp saklanmayın. Düşünün. Bu kitabın sizin tellalınız olması kararlaştırılmıştır. Eğer siz her şeyden önce kendi silahlarınızla savaş alanına görünürseniz *kimi hâlâ sizi çağıran tellala* geri dönüp bakmak arzusu sarar?

BİRİNCİ BÖLÜM

EĞİTİM KURUMLARIMIZIN GELECEĞİ ÜZERİNE

BİRİNCİ KONFERANS

16 OCAK 1872

Saygıdeğer dinleyicilerim, benimle birlikte üzerinde düşünmeyi arzu ettiğiniz konu, o kadar ciddi ve önemli ve bir anlamda öyle tedirgin edici ki, ben de sizin gibi, aynı konu üzerinde birşeyler öğreteceğine söz veren herhangi bir kişinin hissedeceği gibi, bu kişi ne kadar genç olursa olsun hatta kendisini bu iş için olağanüstü yeterli görürse görsün, kendisinden, kendi gücünden hareketle, biraz yeterli ve bu ödevde uygun bir şeyler ortaya koyacağından şüphe ediyorum. Buna rağmen onun şimdi bize tekrar anlatmak istediği, eğitim kurumlarımızın geleceği *ile ilgili* tedirgin edici soruya dair bazı doğru şeyler duymuş olması mümkündür. Günümüzün rezilliklerinden hareket ederek, gelecekle ilgili kehanetlerde bulunmaya hakkı olan Romalı Harispices benzeri, önemli ustalara da sahip olmuş olabilir.

Gerçekten böyle birşeyi göze almak zorundasınız. *Bir kez garip*, temelde gerçekten *suçsuz olduğum koşulların* neticesinde bazı garip adamların bu konu üzerindeki konuşmalarına kulak misafiri oldum ve gözlemlerinin ana noktalarıyla sorunu ele alış biçimlerini, ben de aynı konu üzerinde düşünürken, sürekli aynı yanlış yöne girmemek için, zihnime kazıdım.

Bununla beraber, bu insanların gerek yasaklanmış hakikatleri atılınca dile getirişi, gerekse daha da atılınca gelecekle ilgili ümitleri kulağımın dibinde ve benim şaşkın-

lığını uyandırarak doğruluklarını ispat edişi var ki, benim öyle iyimser bir cesaretim yok. Bana böyle bir konuşmayı nihayet bir kere yazıya dökmek ve böylece bu tür göze batan görüş ve sözlerle ilgili yargıları da tahrik etmek daha faydalı göründü. Bundan dolayı özel nedenlerle bu kamuya açık konferansın verdiği imkânı bu iş için kullanabileceğime inandım.

Böyle bir konuşmanın nasıl bir yerde yapılması gerektiğinin tamamen bilincindeyim. *Öyle bir şehir ki, yurttaşlarının eğitim ve öğretimlerini kıyas kabul etmez şekilde teşvik etmeyi deniyor*; büyük devletlerin utanması için bir ölçek. Bu umudumda yanılmadığımdan eminim. *İnsan nerede bir iş için fazla şey yaparsa, orada onun hakkında daha fazla düşünür*. Ama bu konuşmanın tekrar anlatımında sadece, neye değinilebileceğini derhâl anlayan, susulması gerektiğinde ek izahat istemeyen, *dinleyiciler tarafından tam anlamı ile anlaşılacağım. Onların birşeyi öğrenmek zorunlulukları yok, sadece hatırlatmak yeter*.

Şimdi saygıdeğer konuklarım, masum tecrübemi ve şimdiye değin adlandırılmamış daha da masum bu insanların konuşmasını dinleyin.

Kendimizi genç bir öğrencinin içinde bulunduğu duruma koyalım. Yani öyle bir duruma ki, günümüzün dursuz duraksız ve hızlı hareketlerinin âdeta inanılmaz olduğu. Böyle kayıtsız bir şekilde kendini güvende hissetmek ve böyle andan koparılan sanki zaman dışı memnuniyeti olası görebilmek için, insan bunu yaşamak zorundadır. Böyle bir durumda, benim yaşımda olan arkadaşım ile beraber Ren nehri kıyısındaki üniversite şehri Bonn'da yaşadım. *Bütün planların ve amaçların yok olduğu gelecekle ilgili düşüncelerden koptuğu bir yıl*, benim şimdiki duygularım için hemen hemen rüya gibi bazı şeyleri taşır. Hâlbuki aynı şey iki taraftan, önce ve sonradan, *uyanıklığın zaman duvarlarıyla çevrilmiştir*. Biz, ikimiz, rahatsız edilmeden kalmıştık, sanki temelde başka türlü bir heyecan ve çabalayıcı bağla birlikte

yaşıyorduk. Bununla beraber, yaşitlarımızın biraz canlı olmayacak isteklerini yerine getirmekte veya geri çevirmekte zorlanıyorduk. Ama bu oyun dahi, şimdi kendi kendimle yüzleştüğimde hâlâ benzer bir karaktere sahip. Herkesin rüyasında yaşadığı bazı tutukluklar gibi, sanki uçabileceğine inandığı, ama açıklanamayan engellerle kendisini geri çekiliyor hissetmesine benzer.

Uyanıklığın erken dönemlerinden, ortak lise dönemimizden arkadaşlarımla birçok hatıralarım vardı. Bunlardan *birisini* daha ayrıntılı anlatmalıyım, çünkü o benim masum *yaşama geçişimi oluşturur.* O arkadaşımın birlikte yazın sonuna doğru Ren nehrine seyahat etmiştik. Aynı planı hemen hemen aynı zamanda ve aynı yerde –ikimiz de ayrı ayrı– düşünmüştük Bu alışılmamış tesadüf, bize bu planı uygulamaya zorunlu olduğumuzu hissettirdi. Az sayıda arkadaşla küçük bir örgüt kurma kararı verdik. Amacımız, sanattaki ve edebiyattaki üretken eğilimlerimizi sabit ve yükümlülük getiren bir gruba bağlamaktı. Daha basit bir ifade ile hepimiz aydan aya kendi ürünümüzü, şiir olsun, yazı olsun, mimari tasarım veya bir müzik ürünü olsun *yollamakla görevlendirecektik.* Bu ürünler herbirimiz tarafından sınırsız bir açıklıkla, arkadaşça eleştiri yöneltmekle yetkili olacaktık. Böylece öğrenim güdümüzü karşılıklı kontrol ile hem teşvik edeceğimize, hem de gemliyeceğimize inanıyorduk. Ve başarı öylesine oldu ki, biz sürekli, bize bu düşünceyi veren ana ve yere müteşekkir, hatta vakur bir duyguyu sürdürmek zorunda kaldık.

Bu duygu kısa zamanda *doğru şeklini* buldu. Kendimizi karşılıklı olarak, eğer mümkün olursa, o günde, her yıl eskiden, yaz sonunda düşüncelerle dolu birbirimizin yanında otururken ani ve aynı kararlar kendimizi coşkun hissettiğimiz. Rolandseck'deki yerleri ziyaret etmekle görevlendirdik. Doğrusu bu görev tam anlamıyla yerine getirilmedi. Ama bundan dolayı görevimizi yerine getirememenin günahını vicdanımızda taşıdığımızdan, sonunda sürekli olarak tekrar Ren kıyısında yaşadığımız Bonn'daki öğrencilik yılımızda,

büyük bir katılıkla, bu sefer sadece yaşamız olarak değil, aksine duygularımızla da, müteşekkir heyecanımızı yerine getirmeye ve doğru günlerde Rolandseck'deki yerleri kutsal bir şekilde ziyaret etme kararı aldık.

Bu işimizi kolaylaştırmadı. Çünkü tam bugünlerde uçmamızı engelleyen sayıca çok ve dinç öğrenci birlikleri, başımıza epeyce iş açtı ve bizi yerimizde tutabilecek ipleri bütün gücüyle çekti. Örgüt, bu sırada yaz sömestri sonunda bir kez daha büyük üyelerini garanti altına almak ve onları en güzel veda anıları ile evlerine yolcu etmek için, Rolandseck'e şenlikli büyük bir gezi düzenleme kararı almıştı.

Yaz sonunun bizim iklimimizde ortaya çıkarabileceği o harika günlerden birisiydi: Yer ve gök uyum içinde, usul usul yanyana birbirlerine doğru akıyorlardı. Harika bir güneş sıcaklığı, sonbahar tazeliği ve mavi sonsuzluk birbirine karışmıştı. Melankolikleri ve sadece öğrencileri eğlendiren kıyafetler içinde en renkli ve fantastik elbiselerimizle bizim şerefimize süslenmiş ve tepesine bizim öğrenci örgütümüzün bayrağı asılmış buharlı gemiye bindik. Ren nehri-nin iki kıyısından da zaman zaman bizim emrimize uygun olarak hem Ren sakinlerini hem de her şeyden önce bizim Rolandseck'teki meyhanecimizi gelişimiz konusunda uyar-mak için sinyal atışları yapıyordu. Şimdi, gürültülü yürüyüşlerimizden, konak yerlerimizden, heyecanlı meraklı çevre boyunca yaptığımız ve herkesin anlayacağı sevinç ve şakalardan bahsetmeyeceğim. Yavaş yavaş hızlanan hatta vahşileşen ziyafete ve zaman zaman konuşmalarla, zaman zaman masadakilerin hepsinin katılmak zorunda olduğu ve benim de örgütün müzik danışmanı olduğum için önceden incelemem ve yönetmem gereken inanılmaz müzik üreti-mine geçiyorum. Bu arada, gittikçe çılgınlaşan ve hızlanan sona doğru arkadaşşıma bir işaret vermişim ve çığlık benze-ri kapanış bağırtilarından hemen sonra, kapıların arasından geçip ortalıktan kaybolduk. Arkamızda âdeta kaynayan bir uçurum kapandı.

Aniden boğucu, soluksuz bir doğanın *sessizliği*... Göl-geler biraz uzamıştı, güneş kımıldamadan yakıyordu, ama biraz batmıştı ve Ren'in yeşil parıltılı dalgalarından sıcak yüzümüze hafif bir esinti çarpıyordu. Anı törenimiz bizi an-cak şimdi, günün ilerleyen saatlerinde zorlamıştı ve bundan ötürü günün son ışıklarını o zamanlar oldukça fazla sahip olduğumuz yalnız hevesimizle geçirmeyi düşünmüştük.

Eskiden, hırsla tabancayla ateş etmeyi alışkanlık hâline getirmiştik ve bu teknik her birimiz için ilerideki askerlik görevimiz sırasında büyük faydalar sağlamıştı.

Örgütümüzün hizmetçisi, bizim biraz uzaktaki ve yük-sekçe bir yerdeki atış alanımızı biliyordu ve önceden taban-calarımızı oraya götürdü. Bu alan Rolandseck'in arkasında-ki küçük tepeleri kapatan, küçük ve düzgün olmayan, vakıf ve kutsal binalarımızın da çok yakınında olan ormanın üst sınırındaki platonun üzerindeydi. Bizim atış yerimizin ya-nındaki ağaçlıklı bayırda, ağaçların ve çalılıkların üzerinden Ren'in görüldüğü, Sieben dağlarının girintili çıkıntılı tepele-rinin ve ejder tarlalarının ufku ağaç kümelerinden ayırdığı, oturmak için harika bir ağaçsız alan vardı. Bu mükemmel yerin odağını Nonnerwörth adasını kucaklayarak pırıl-da-yan Ren oluşturunuyordu. Burası ortak rüyalarımız ve plan-larımızla kutsanmış bir *yerdi*. *Ve* günümüzü yaşamıza göre bitirmek istiyorsak, akşamın geç saatlerinde bulunmayı iste-diğimiz, hatta bulunmak zorunda olduğumuz yerdi.

Biraz ötede, bu küçük, engebeli platoda, çürümüş bü-yük bir meşe ağacı, tek başına, ağaçsız ve çalılıksız alanda, güdük dalgalar gibi tepeliklerin arasında yükseliyordu. Bu meşe ağacına, bir zamanlar birlikte son yılların fırtınalarının daha da belirginleştirdiği ve tabanca sanatımız için mükem-mel bir hedef teşkil eden atış yeri kazımiştık. Atış yerimize ulaştığımızda akşamüstüydü ve meşe ağacımızın geniş ve sivri gölgesi çok az olan çalılıkların üzerine düşüyordu. Ses-sizlik hâkimdi. Ayağımızın dibindeki ağaçlar Ren'in derin-liklerine bakmamızı engelliyordu. *Bu yalnızlıkta daha da içe*

işliyordu, tabanca atışlarımızın yankılanan keskin sesi... Ve daha ikinci mermiyi hedefe ateşlediğimizde kolumu sıkıca tuttuğumu hissettim ve aynı anda arkadaşımı da tabancayı doldurmaya bıraktığını gördüm.

Hızla arkama döndüğümde, yaşlı bir adamın kızgın yüzünü görmüştüm ki, aynı anda güçlü bir köpeğin sırtıma atladığını hissettim. Daha biz –yani ben ve *bir başka daha gençce bir adam* tarafından rahatsız edilen arkadaşım– şaşkınlığımızı ifade edecek sözcükleri bulamadan, moruğun tehditkâr ve sert tonlu sesi çınladı.

–Hayır! Hayır, diye bağırdı bize.

–Burada düello yapılmaz. En azından siz, siz öğrenim gören gençler yapamazsınız. Atın tabancalarınızı. Sakinleşin, barışın, ellerinizi uzatın birbirinize. Nasıl? Bu, toprağın tuzu, geleceğin zekâsı, ümitlerimizin tohumları olurdu. Ve bu daha kendisini delice şeref ilmi hâlinde ve onun orman kanunlarından kurtaramıyor mu? Kalpleriniz hakkında pek fazla bir şey söylemek istemiyorum ama aklınızı pek az şereflelendirir. Siz ki, gençliğinizin yetiştiricisi olarak Hellas’ın diline ve bilgeliğine ve Latinceye sahipsiniz ve genç ruhunuza güzel Antiğin bilge ve asil parıltılarının erkenden düşmesini paha biçilemez dikkatle taşıyorsunuz –Şövalye şerefine yasasını, yani akılsızlığın ve vahşiliğin yasasını yaşam (*tarzınızın*) ilkesi yaparak mı başlayacaksınız? –Ona bir daha dikkatle bakın, onu doğru kavramsallaştırın, acınacak sığılığını ortaya çıkarın ve onu kalbinizin değil ama aklınızın deneme taşı yapın. Onu şimdi fırlatıp atmayın. Çünkü kafanız ön yargının zincirini kolayca kıran enerjik bir yargı gücünün çalıştığı alana uygun değil. Doğru ve yanlışın derinde bulunduğu doğru tepki gösterecek akıl, (olduğu gibi) elle tutulur değil, tam ayırabilmek için gerekli koşuldur. Yani bu durumda, benim güzellerim, başka türlü şerefli şekilde yaşamayı arayın. Asker olun veya bir zanaat öğrenin. Bunun altın bir zemini vardır.

Bu kaba olduğu hâlde doğru sözlere heyecanla, sürekli birbirimizin konuşmasını keserek cevap verdik:

–Birincisi, temelde yanılıyorsunuz. Çünkü biz burada kesinlikle düello yapmak için değil, aksine atış talimi yapmak için bulunuyoruz. İkincisi, anlaşılan bir düellonun nasıl yapıldığı hakkında hiçbir fikriniz yok. Bizim iki soyguncu gibi bu تنها yerde, şahitsiz, doktorsuz vs. karşı karşıya geleceğimizi mi düşünüyorsunuz? Nihayet üçüncü olarak, düello konusunda bizim –ikimizin de *ayrı ayrı– kendi yaklaşımımız* var. Ve sizinki gibi öğütlerle baskına uğramak ve korkutulmak istemiyoruz.

Şüphesiz nazik olmayan bu cevap yaşlı adamın üstünde kötü bir etki yaptı. Düello yapmadığımızı anlayınca, bize yönelen dostça bakışlarının yerini bu konuşmamız üzerine, homurdanma aldı ve yaklaşımlarımız konusunda konuşma cüretini gösterecektik ki, refakatçisinin kolunu hızla tuttu, geri döndü ve giderken acı bir şekilde bağırdı:

–İnsan sadece yaklaşıma değil, düşünceye de sahip olmak zorundadır.

Refakatçisi bağırdı bu arada:

–Ve saygıya, böyle bir insan bir kez yanılrsa da.

Ama bu arada arkadaşım yeniden silahını doldurmuş ve ‘dikkat’ diye bağırarak tekrar hedefe ateş etmişti. Arkasındaki bu ani patlama yaşlı adamı hiddetlendirdi. Bir daha geriye döndü, arkadaşına nefretle baktı ve sonra genç refakatçisine yumuşak bir sesle:

–Ne yapmalısınız? Bu genç adamlar bu patlamalar ile canıma okuyorlar.

Bize dönen genç adam söze başladı:

–Bilmelisiniz ki, şimdi patlayan eğlenceleriniz, bu durumda felsefeye yönelmiş gerçek suikastlerdir. Bu saygıde-

ğer adama dikkat edin. O sizden burada ateş etmemenizi rica edecek durumda. Ve eğer böyle bir adam rica ederse...

–İnsan, bu ricayı yerine getirir, diye yaşlı adam onun sözünü kesti ve sertçe baktı bize.

Aslında böyle bir durum karşısında ne yapmamız gerektiğini tam bilmiyorduk. Bizim biraz gürültülü eğlencemiz ile felsefenin ortak nesinin olduğunun tam anlamıyla bilincinde değildik. Aynı şekilde niçin anlaşılmasın bir nezaket göstererek, atış alanımızı terk etmemiz gerektiğini anlamamıştık. *Bu anlarda gerçekten kararsız ve isteksizce karşı karşıya durmuş olabiliriz.* Refakatçi anlık şaşkınlığımızı gördü ve bize olayı anlattı:

–Sizin hemen yanınızda bir kaç saat beklemek zorundayız. Bir randevumuz var. Bu önemli insan, önemli bir arkadaşısı ile burada bu akşam buluşmak istiyor. Ve bir kaç bankın olduğu, bu ağaçlığı, sakın yeri bu buluşma için seçtik. Burada hemen sizin yanınızda atış talimleri ile sürekli korkutulmak hoş bir şey değil. Biz sizinde, ilk felsefecilerimizden birisinin arkadaşısı ile buluşmak için bu uzak ve ıssız yeri seçtiğini öğrenirseniz, artık daha fazla ateş etmek istemeyeceğinizi sanıyoruz.

Bu tartışma bizi daha da huzursuzlandırdı. Şimdi üzerimize gelen tehlikenin sadece atış sahamızı kaybetmekten fazla olduğunu gördük ve telaşla sorduk:

–Nerede bu sakın yer? Herhâlde burada ağaçlığın solunda değil?

–Tam orası.

–Ama burası bu akşam bize ait, diye bağırdı arkadaşım bu arada.

–Burası bizim, diye bağırdık beraber.

Uzun zaman önce, karar verdiğimiz bu kutlama o anda

bizim için dünyanın bütün filozoflarından daha önemliydi ve duygularımızı o kadar canlı ve heyecanlı ifade ettik ki, bu kadar acil dile getirilen istek belki de biraz komik görün-
dü. En azından bizi rahatsız eden felsefecilerimiz sanki özür
dilemek zorundaymışız gibi, gülümseyerek ve merak dolu
gözlerle bakıyorlardı. Ama biz sustuk, çünkü en azından
kendimizi ele vermek istemiyorduk.

Ağaçların tepelerinden uzaklara doğru gecenin kızıllığı
yayılırken öyle sessiz karşılıklı duruyorduk ayakta. Filozof
güneşe baktı, refakatçisi de onu takip etti. Bizse tam o gün
tehlikeye düşen gizli yerimize baktık. Vahşi bir duygu sardı
bizi. Nedir bu felsefe diye düşündük, bizi kendimiz için, yal-
nız arkadaşlarla eğlenmemizi engelliyor, bizimde filozof ol-
mamızı önlüyorsa. Çünkü bu anma eğlencemizin felsefi bir
doğası olduğuna inanıyorduk. Bu eğlencede geleceğimiz için
ciddi karar ve planlar yapmayı istiyorduk. Münzevi düşün-
ceyle, gençliğimizin ilk yıllarında olduğuna benzer şekilde
eski üretken çalışmamız gibi, ruhumuzun derinliklerini gele-
cekte oluşturacak ve tatmin edecek bir şeyler bulmayı umut
ediyorduk. İşte tam bir kutsama ayini olacaktı bu. Bundan
başka hiç bir şey tasarlanmamıştı. Yalnız olmak beraberce
o kararları aldığımız beş yıl önce olduğu gibi düşüncelerle
dolu oturmak. Suskun bir kutlama olacaktı, bütün anılar-
la, bütün gelecekle ilgili. Şu an, aradaki bir çizgiden başka
birşey değildi. Ve şimdi büyümlü ortamımıza düşmanca bir
kader girmişti. Ve biz onu nasıl uzaklaştıracağımızı bilmi-
yorduk. Hatta bu buluşmada biraz gizemlilik, kışkırtıcılık
hissediyorduk.

Biz öyle sessiz, düşmanca gruplara ayrılmış şekilde uzun
bir süre karşı karşıya dururken, üzerimizde akşam bulutları
daha da kızılışıyor ve akşam daha sakinleşiyor ve yumuşu-
yordu. Biz de, doğanın düzenli nefes alış verişini dinliyorduk,
o yarattığı sanat eserinden, mükemmel günden memnun,
günlük işini bitirirken. Yavaş yavaş çöken sessizliği şiddet-
li, belirsiz, Ren tarafından gelen bir sevinç çığlığı parçaladı.

Uzaktan birçok ses yükseldi. Bunlar bizim kanolarla Ren'de sağa sola giden öğrenci arkadaşlarımız olmalıydı. Kayıp olduğumuzu düşündük ve kendimizi biraz kayıp hissettik. Hemen hemen aynı anda arkadaşla birlikte silahlarımızı kaldırdık. Eko, atışımızın sesini geri fırlattı ve onunla birlikte tanıma işareti olarak *iyi bildik* bir çığlık geldi derinliklerden. *Çünkü birliğimizde silah delisi olarak hem tanınmış hem de kötü şöhretliydik.* Ama aynı anda, şimdiye değin, sakince izleyerek orada duran ve bizimle tabancalarımızı ateşlememiz üzerine korkuyla kenara sıçrayan bu iki sessiz filozofa karşı yapılan nezaketsizliğin keyfine vardık. Hızla onlara doğru yürüdük ve bir ben, bir arkadaşım bağırdık:

–Özür dileriz. Bu son bir atıştı ve Ren'deki arkadaşlarımız içindi. Duyuyor musunuz? Eğer mutlaka bu soldan ağaçlıktaki sakın yeri istiyorsanız en azından orada oturmamız için bize de izin vermelisiniz. Orada oturacak birçok bank var. Sizi rahatsız etmeyiz. Sakince oturacağız ve susacağız. Ama saat çoktan yediyi geçti ve şimdi artık oraya gitmeliyiz.

Bir aradan sonra devam ettim:

–Söylediklerim olduğundan daha *gizemli* gelebilir. Aramızda gelecek saati orada geçirmek için verilmiş bir söz var. Bunun nedenleri de var. Bu yer bizim için güzel anılarla kutanmıştır ve güzel bir geleceğin başlangıcı olmalıdır. Bundan dolayı da geride kötü anılar bırakmamak için çaba göstereceğiz; sizi birçok kez huzursuz ettikten ve korkuttuktan sonra.

Filozof susuyordu. Ama genç refakatçisi şöyle dedi:

–Maalesef bizim sözlerimiz ve randevularımızda bizi aynı yere ve aynı zamana bağlıyor. Şimdi bu durum için bu işin sorumlusu olarak kaderi mi yoksa bir cini mi görebilme seçeneğimiz var.

Filozof yumuşak bir sesle:

–Ayrıca dostum ben bu atıcı gençlerden öncesinden olduğundan daha memnunum. Dikkat ettin mi, biraz önce biz

güneşe bakarken ne kadar sakin olduklarına... Konuşmadılar, tütün içmediler, sessizce durdular. Neredeyse düşüncüklerine inanacağım.

Ve hızla bize döndü:

–Düşündünüz mü? Bunu bana ortak yerimize giderken anlatın.

Beraber bir kaç adım yürüdük ve yukarıya tırmandık, daha da karanlıklaşmış ormanın sıcak, sisli atmosferine girdik. Yürürken arkadaşım filozofa açıkça düşüncelerini anlattı. Nasıl bugün ilk kez filozofun onun felsefe yapmaktan engelleyeceğinden korktuğunu anlattı.

Moruk güldü.

–Nasıl? Filozofun sizi felsefe yapmaktan alıkoyacağından mı korkunuz? Böyle birşey olabilir. Henüz başınızdan geçmedi mi? Üniversitenizde tecrübeleriniz olmadı mı? Felsefe derslerine gitmiyor musunuz?

Bu soru bizim için rahatsız ediciydi. Çünkü bu hiçbir zaman söz konusu olmamıştı. Ve eskiden safça üniversitede bir felsefecinin makam ve mevkiisine sahip olan herkesin filozof olduğuna inanıyorduk. Tamamen tecrübesiz ve kötü eğitilmiştik. Dürüstçe, hiç felsefe derslerine gitmediğimizi söyledik. Ama tabii ki kaçırdıklarımızı telafi edecektik.

–Ama siz felsefe yapmanızı nasıl adlandırıyorsunuz, diye sordu.

–Biz bir tarif konusunda sıkıntıdayız. Ama aşağı yukarı düşündüğümüz şu ki, nasıl eğitilmiş insan olabileceğimizi düşünmeye çalışmak istiyoruz, dedim.

–Bu fazla ve az, diye hiddetlendi filozof, bu konuda iyi düşünün. İşte banklarımız burada. Birbirimizden uzakta oturalım. Sizi nasıl eğitilmiş insan olacağınızı düşünürken rahatsız etmek istemiyorum. Size şans dilerim ve yaklaşımlar, düello konusunda olduğu gibi, doğru, özgün, yepyeni tasarlanmış yaklaşımlar. Filozof sizi felsefe yapmaktan alıkoymak istemiyor. Ama onu tabancalarınızla korkutmayın.

Bugün bir kez genç Pisagorcuları taklit edin. Onları doğru bir felsefenin hizmetkârları olarak beş yıl susmak zorundaydılar. Belki sizde beş çeyrek saati o kadar gayretle uğraştığınız kendi gelecekteki eğitiminizin hizmetine verebilirsiniz.

Yerimize ulaşmıştık Anımsama törenimiz başlamıştı. Beş yıl önce olduğu gibi Ren hafif bir sisle akıyor, eskiden olduğu gibi ıslıl ıslıl ısıldıyor, ormana güzel bir koku yayıyordu. En uzaktaki bankın en köşesine oturmuştuk. Burada öyle saklamış gibi oturuyorduk ki, ne filozof ne de refakatçisi bizi göremiyorlardı. Yalnızdık. Filozofun sesi zayıfça bize ulaştığında, yaprakların hışırtılı hareketleri, arınanda kaynaşan binlerce yaratığın gürültüsü ile karışıp neredeyse bir doğa müziği olmuştu.

Böylece akşam kızılığının gittikçe kaybolduğu ve gençliğimizdeki eğitim girişimimizle ilgili düşüncelerin belirginleşerek arttığı bir süre geçti. Bu garip beraberliğe en büyük teşekkürü borçlu olduğumuzu düşündük. Bu beraberlik bizim lise öğrenimimiz için sadece bir destek olmamış, aksine onun çerçevesinde lise öğrenimimizi de içine çektiğimiz genel eğitim çabalarımızın hizmetinde bir araç olarak, gerçek verimli topluluk olmuştu.

Topluluğumuz sayesinde meslek diye adlandırılan şeyi hiç mi hiç düşünmediğimizin bilincindeydik. Mümkün olduğu kadar kısa sürede, işe yarar memuru kendisine çeken ve kesin itaati, aşırı yorucu imtihanlarla güvence altına almak isteyen devletin bu yıllardaki sömürsünden eğitimimiz oldukça uzak durmuştu. Ve herhangi bir faydacılık hissinin, herhangi bir çabuk yükselme ve hızlı makam sahibi olma düşüncesinin, bizi ne kadar az etkilediği, bugün ikimiz içinde teselli edici gerçek olan şeyde, yani ne olmamız gerektiği konusunda hiç düşünmememizde yatıyordu. İçimizdeki bu mutlu endişesizliği, topluluğumuz beslemişti. İşte buna bu anma töreninde yürekten müteşekkirdik. Böyle amaçsız bir anlık huzur, böyle anın sallanan sandalyesinde sallanma-

nın bizim bütün faydasızlıklardan arınmış zamanımız için hemen hemen inanılmaz bir hâlde kötü görünmek zorunda olduğunu daha önce söylemiştim. Ne kadar işe yaramazdık. Birbirimizle hangimizin daha fazla işe yaramazlık şöhretine sahip olması gerektiği hakkında kavga edebilirdik. Biz bir anlam taşımak birşeyi savunmak, bir şeyi amaç edinmek istemiyorduk. Biz geleceksiz olmak istiyorduk, günün eşiğinde uzanmış, rahatça yatan işe yaramazlardan başka bir şey olmak istemiyorduk. Ve biz böyleydik de. Aferin bize.

–Yani böyle görünüyordu bize eskiden, saygıdeğer dinleyicilerim.–

Bu yüce kendimi gözlemlemeye dalmışken, aşağı yukarı, gelecekteki eğitim kurumlarımız hakkındaki soruyu da bu kendinden memnun tonda vermek üzereyken, uzaktaki felsefecinin bankından gelen doğa müziğinin o ana kadar ki karakterini yitirdiğini ve çok tesirli, açık bize ulaştığını yavaşça hissettim. Aniden dinlediğimin, kulak misafiri olduğumun, coşku ile kulak kabarttığımın, kulaklarımı dikerek dinlediğimin bilincine vardım. Belki biraz yorulmuş olan arkadaşşıma dokundum ve fısıldadım:

–Uyuma. Ordan bizim öğreneceğimiz bir şey var. Bize uyuyor, her ne kadar bizim için geçerli olmasa da.

Çünkü genç refakatçinin oldukça heyecanlı şekilde kendisini nasıl koruduğunu, buna karşın filozofun gittikçe sertleşen bir sesle ona nasıl saldırdığını duymuştum.

–Sen değişmezsin, diye bağırdı ona. Ne yazık ki değişmezsin! İnanamıyorum; sen yedi yıl önce son kez gördüğümde ve şüpheli umutlarla bıraktığımdaki gibisin. Bu arada üzerime geçirdiğim modern eğitim derisini maalesef, hoşuma gitmese de, sıyırmalıyım. Ve bunun altında ne buluyorum? Gerçi, Kant’ın anladığı anlamda değişmez ‘makul’ karakteri, ama ne yazık ki değişmez entelektüeli de. Belki de olması bir gereklilik, ama hiç de teselli edici değil. Yıllarca niçin filozof olarak yaşadığımı kendi kendime soruyorum; senin de benim çevremde geçirdiğin körleşmemiş ruhla ve

gerçek öğrenme iştahı ile. Buna rağmen belirgin izleri niye bırakmadığını. Şimdi sanki eğitim konusunda, daha önceki görüşmelerimizde sık sık söylediğim temel cümleyi hiç duymamış gibi davranıyorsun. Evet, hangi cümleydi o?

–Hatırlıyorum, diye cevap verdi öğrencisi. Siz hiçbir insanın, gerçek eğitimlilerin sayısının ne kadar az olduğunu ve olabileceğini bilseydi, eğitim için çaba sarfetmeyeceğinizi söylerdiniz. Ve buna rağmen bu az sayıdaki gerçek eğitimliler içinde, büyük kitle bir yana, kendi doğasına karşı ve sadece çekici bir aldatıcılığın belirlediği, eğitimle uğraşması mümkün değildir. Bundan ötürü gerçek eğitimlilerin sayısı ile kokunç büyük eğitim makinesi arasındaki komik orantısızlık açıkça söylenmemelidir. Burada hakiki eğitim sırrı saklıdır. Yani sayısız insan görünürde kendileri için, ama aslında sadece çok az insana yol açmak için, eğitimle uğraşırlar, için çalışırlar.

–Cümle bu, dedi filozof, ama buna rağmen onun gerçek anlamını unutabildin, bu az sayıdakilerden birisi olduğuna inanabilmek için. Bunu düşündün. Anlıyorum ama bu eğitimli zamanımızın saygıdeğer olmayan alametlerindendir. Dehanın hakları demokratikleştiriliyor; eğitim çalışması ve eğitim fukaralığından muaf olmak için. Herkes bir dehanın diktiği ağacın gölgesinde oturmak istiyor. Dehanın onun için çalışmak zorunda olduğu (ürünlerini almak için), ağır gereklilikten kaçıyor insanlar. Nasıl?

Öğretmen olmayı istemek için sen çok mu gururlusun? İte kaka yaklaşan öğrenenler kitlesini küçük mü görüyorsun? Öğretmenin görevi hakkında küçümseyici mi konuşuyorsun? Beni ve benim yaşam tarzımı taklid ederek, kendini düşmanca bir tavır alarak bu kitleden uzak tutmak mı istiyorsun? Benim filozof olarak yaşayabilmek için uzun sert bir savaşırdan sonra eriştiğim şeye bir sıçrayışla erişebileceğine mi inanıyorsun? Ve yalnızlığın, senden intikamını alacağından korkmuyor musun? Sadece bir eğitim göçmeni olmayı dene. İnsan kendisinden hareketle herkes için yaşayabilmek

için çok fazla zenginliğe sahip olmak zorundadır. Garip genç adamlar. Sadece ustanın yapabildiği en zor ve yüceyi taklit etmek zorunda olduklarına inanıyorlar. Hâlbuki bunun nasıl zor ve tehlikeli olduğunu ve bundan dolayı birçok mükemmel yeteneklerinin kaybolacağını bilmeleri gerekirken.

–Sizden hiçbir şey gizlemek istemiyorum hocam, dedi bunun üzerine refakatçi. Sizin hakkınızda çok şey duymuştum ve kendimi şimdiki eğitim ve öğretim sistemimize tamamiyle adayabilmek için uzun zaman yanınızda bulundum. Sizin parmak bastığınız iyileşmez yanlışlıkları ve kötülükleri çok belirgin şekilde hissediyorum. Ama içinde cesur bir mücadeleyle başarılı olmak için çok az güç hissettim. Üstüme genel bir cesaretsizlik çöktü. Yalnızlığa çatışım kibirden, burnu büyüklükten değildi. Size şimdi böyle canlı ve usandırıcı şekilde hareket eden eğitim ve öğrenim sorunumuzda hangi emareyi bulduğumu seve seve anlatmak istiyorum. Bana, iki ana akımın arasında ayrım yapmak zorunluluğu var gibi göründü. Görünürde iki karşıt, etkilerinde aynı derecede zararlı, sonuçlarında nihayet birlikte akan nehirler günümüzde eğitim kurumlarımızda egemenler. Önce eğitimi mümkün olduğu kadar yayma ve genişletme güdüsü, sonra eğitimin kendisini azaltma ve zayıflatma güdüsü. Eğitim, değişik nedenlerle en geniş çevrelere kadar yaygınlaştırılmalı. Bir eğilim bunu savunuyor. Buna karşın diğeri ise eğitimin en yüce, en asil, en ulvi iddialarından vazgeçip, diğeri bir yaşam tarzının hizmetine, örneğin devletinkine girmesini istiyor.

Eğitimin mümkün olduğu kadar yaygınlaştırılması ve genişletilmesi çağlıklarının en belirgininin ne taraftan geldiğini anladığıma inanıyorum. Bu yaygınlaştırma, günümüzün sevilen milli ekonomi dogmasına ait. Mümkün olduğu kadar çok bilgi ve eğitim, –ve böylelikle mümkün olduğu kadar çok üretim ve ihtiyaç– formül aşağı yukarı böyle. Burada fayda, eğitimin amaç ve gayesi, daha da net ticaret, mümkün olduğu kadar fazla para kazanma. Bu eğilim açısından eğitim izah edilirse, ‘zamanının zirvesinde’ insanın en kolay şekilde

para kazanmanın yollarını öğrenmesi, insanlar ve halklar arasındaki ticaretin bütün araçlarına sahip olmasının bilgisidir. Buna göre gerçek eğitim görevi mümkün olduğu kadar *courante*¹ insanlar eğitmektir; insanın bir sikkede *courante* diye adlandırdığı şekilde. Böyle *courante* insanlar ne kadar çok olursa halk o kadar mutlu olurmuş. Ve işte modern eğitim kurumlarının amacı kişileri doğalarında bulunduğu ölçüde *courant* olmaya teşvik etmek, onları o şekilde eğitmek olmalı ki, bilgi ve anlayışı ölçüsünde en büyük faydayı, mutluluk ve kazancı sağlamalıdır. Herkes kendisini öyle değerlendirebilmek zorunda olmalı ki, yaşamdan ne kadar isteyeceğini bilebilsin. ‘Zekâ ve zenginlik ittifakı’ görüşüne göre, bu âdet ahlaksal bir taleptir. Bunlar, yalnızlaştıran, para ve kazancın ötesinde hedefler gösterip zaman kaybına neden olan her türlü eğitimden nefret ederler. Bu türlü eğitim eğilimleri ‘aşırı bencillik’ ‘ahlaksızca eğitim epikürizmi’ olarak terkedilir. Tabii ki burada geçerli olan ahlaka göre tam tersi istenir. Yani hızlı bir eğitim, hızlı para kazanan bir yaratık olabilmek için ve üstelik temel bir eğitim, çok fazla para kazanan bir yaratık olabilmek için. İnsanın sadece kazancın menfaatine olduğu ölçüde kültürlü olmasına izin verilmiştir; ama o kadar da ondan istenir. Kısaca insanlar dünyevi zevk için gerekli hakka sahiptirler –eğitim bunun için gereklidir– ama sadece bunun için.

–Bu noktada birşeyler söylemek istiyorum, dedi filozof. Bu belirgin şekilde biçimlendirilmemiş görüşle büyük, hatta korkunç bir tehlike ortaya çıkıyor. Geniş kitleler bir gün orta basamağı atlayıp, doğrudan yeryüzü mutluluğuna saldırabilirler. Şimdi bu ‘toplumsal sorun’ diye adlandırılıyor. Kitlelere, eğitim insanların büyük bir bölümü için yeryüzü mutluluğunun sadece bir aracı olarak gözükebilir. Mümkün olduğu kadar yaygın eğitim, eğitimi o kadar zayıflatır ki, eğitim hiçbir ayrıcalık ve saygınlık sağlayamaz. İşte o zaman yaygın eğitim barbarlıktır. Ama yorumunu kesmek istemiyorum.

¹ 16.-18. yy. eski bir halk dansı (Çev.).

Refakatçi devam etti:

-Eğitimin böyle cesurca yaygınlaştırılması ve yayılması için bu çok sevilen millî ekonomi dogmasının dışında başka nedenler de var. Bazı ülkelerde din baskısı korkusu o kadar yaygın ve böyle bir baskının sonuçları karşısında korku o kadar belirgin ki, bütün toplumsal sınıflar eğitime hasretli bir hevesle koşuyorlar ve onun dinsel içgüdüleri çözen unsurlarını içlerine çekiyorlar. Diğer yandan şu veya bu devlet, kendi varlığı için eğitimin mümkün olduğu kadar yaygınlaştırılması için çalışıyor. Çünkü eğitimin en güçlü bağımsızlaştırmasını dahi baskı altına alabilecek kadar güçlü olduğunu biliyor. Memurlarının ve ordusunun yaygın bir eğitime tabi olmasının sonuçta diğer devletlerle olan yarışında kendi menfaatine olduğunu biliyor. Böyle bir durumdaki devletin temeli, karışık eğitim yapısını dengeleyebilecek ölçüde geniş ve sağlam olmalıdır. İlk örnekte olduğu gibi eski dini baskının izleri böyle şüpheye düşmüş bir karşı aracı bastırarak kadar hissedilir olmalıdır. Yani nerede kitlelerin narası daha yaygın eğitim için yükselirse; orada bunu kazanç ve mal için küstah bir eğilim, eski dini baskıların bıraktığı yara veya devletin akıllı bencilliğinin uyarıp uyarmadığını birbirinden ayırabilirim.

Buna karşın bana öyle geliyor ki, bu kadar yüksek olmasa da değişik yönlerden en azından inatla, eğitimin azaltılması sesleri geliyor.

Bazı şeyler, bütün bilgin topluluklarında kulaklara fısıldanıyor. Genel gerçek, yani şimdi bilginleri bilimleri konusunda sömürme çabası, bilginin eğitimini gittikçe tesadüfe bağlı kılıyor ve olanaksızlaştırıyor. Çünkü artık çok geniş bir sahaya yayılmış olan bilimin öğrenilmesinde, kim iyi ama çok fazla yeteneğe sahip değilse ve buna rağmen birşeyler yapmak isterse, tamamen belirli bir branşa eğilerek, diğerlerini kaygısızca bir yana bırakıyor. Branşında halka üstün olduğu zaman, diğer konularda onlarla eşit olacaktır. Yani bütün temel noktalarda eşit olacaktır halkla. Böyle ay-

rıcalıklı bir branş bilgini, işte o zaman yaşamı boyunca belirli bir araçtaki veya makinedeki bir vidayı veya kulpu çevirerek, tabii ki inanılmaz bir ustalık kazanan fabrika işçisine benzer. Böyle acı bir gerçeğin üzerine de düşüncenin parlak örtüsünü örtmenin bilindiği Almanya'da bilginlerimizin dar branşlaşmalarına ve sürekli gerçek eğitimden uzaklaşmalarına ahlaksal bir görünüm diye hayranlık duyulur; branşın dışındaki eğitimsizliği asıl bir kanaatkârlığın göstergesi olarak ortaya koyan 'küçüğe sadakat', 'arabacı sadakati' ihtişam konusu olur.

Eğitimli deyince, akla bilgenin ve sadece bilgenin kendiliğinden gelmesinin üstünden, yüzlerce yıl geçti. Günümüzün deneyimlerinden hareketle insan kendisini oldukça zor böyle ahmakça bir denk tutmaya sevk edilmiş hissedebilir. Çünkü artık bir insanın terbiyesizce bilim için sömürülmesi her yerde kabul edilen bir ön koşuldur. Artık kim kendisine yaratıklarını böyle vampir gibi emen bir bilimin değerinin ne olabileceğini soruyor? Bilimde iş bölümü, somutta dinlerin orada veya burada bilinçle ulaşmaya çabaladığı aynı hedefe doğru gayret sarfediyor. Ama bazı dinlerin ortaya çıkış ve tarihlerine bakıldığında haklı talep olan bir şey, bilim için bir an geldiğinde kendini yok etme olabilir. Artık geldiğimiz nokta, ciddi nitelikli genel sorunlarda, özellikle en yüce felsefi sorunlarda bilim adamının hiç mi hiç konuşmadığı noktadır. Buna karşın şimdi bilimlerin arasına sızmış olan, yapışkan birleştirici tabaka, gazetecilik bu görevi yerine getirdiğine inanıyor ve özüne uygun bir şekilde de yapıyor. Yani isminin de ele verdiği gibi gündelik işçi olarak.

Çünkü gazetecilikte iki eğilim birbiri ile kaşıyor: Eğitimin yaygınlaştırılması ve azaltılması gazetecilikte birbirlerine ellerini uzatıyorlar. Gazete, sanki eğitimin yerini alıyor ve her kim, bilge de olsa, eğitim iddiasında bulunursa bulunsun, bütün yaşam tarzlarının, bütün sosyal sınıfların, bütün sanatların, bütün bilimlerin ek yerlerini macunla yapıştıran, sağlam ve güvenilir olan gazeteye dayanmayı alışkanlık

ediniyor. Gazetede günümüzün kendine özgü eğitim amacı yoğunlaşıyor. Günün hizmetkârı olan gazeteci nasıl, büyük dehanın, bütün zamanların önderinin, anın kurtarıcısının yerini almışsa. Şimdi siz bana söyleyin benim büyük ustam, her tarafa yayılmış bu bütün gerçek eğitim çabalarını çarpıtana karşı savaşta ne tür umutlar beslemeliyim. Tek başına öğretmen olarak hangi cesaretle ortaya çıkabilirim, gerçek eğitimin tohumlarının bu sahte eğitimin parçalayan silindiri tarafından derhal acımasızca ezileceğini bilerek. Düşünün ne kadar faydasız olmak zorunda olduğunu, bir öğretmenin; en yorucu çalışmasının bir öğrenciyi sonsuz uzaklıktaki ve zor anlaşılan Helenlerin dünyasına, gerçek eğitimin yuvasına geri götürmek isteyen. Eğer aynı öğrenci bir saat sonra üslupları günümüz eğitimi barbarlığının tiksindirici silahlarını taşıyan bir gazeteyi, bir çağdaş romanı veya o eğitici kitaplardan birisi okursa.

–Sus biraz, diye bağırdı filozof sert ve üzgün bir sesle. Şimdi seni daha iyi anlıyorum ve biraz önce sana o kötü şeyleri söylememeliydim. Her konuda haklısın, cesaretsizlik dışında. Şimdi seni teselli edecek bazı şeyler söylemek istiyorum.

İKİNCİ KONFERANS

6 ŞUBAT 1872

Saygıdeğer dinleyicilerim, aranızda ancak şu anda dinleyicim olarak selamlayabileceğim ve benim üç hafta önce verdiğim konferansı belki de ancak bir rivayet gibi haber alanlar şimdi hiç bir hazırlık olmaksızın, daha önce anlattığım ve bugün sonucuna değineceğim ciddi bir diyalogun içine girmeye katlanacaklar. Filozofun genç refakatçisi son olarak dürüst ve teklifsizce büyük ustasına neden cesaretsizce o zamana kadarki öğretmenlik görevinden ayrıldığını ve kendi tercih ettiği yalnızlıkta hüznün içinde günlerini geçirdiğini anlatarak özür dilemişti. En azından azametli bir karanlık böyle kararın nedeni imiş.

–Çok fazla sizi dinledim hocam, dedi dürüst genç. Çok uzun zaman yanınızda bulundum, kendimi şimdiye kadar ki eğitim ve öğretini sistemimize inançla adayabilmek için. İyileşmez yanlışlıkları ve kötülükleri bana gösterdiğinizizi çok belirgin bir şekilde hissediyorum. Fakat içimdeki gücün az olduğunu görüyorum ki bu güçle cesur bir mücadeleyle başarıya ulaşmam lazımdı, bu sözde eğitimin cephesini yararak. Genel bir cesaretsizlik çöktü üzerime. Yalnızlığa kaçışım kibir, kendimi büyük görme değildi.

Sonra özür olarak eğitim sisteminin genel alametlerini öyle betimledi ki, filozof acıyan bir sesle konuşmasını kesmekten ve onu böylelikle sakinleştirmekten başka şey yapamazdı.

–Şimdi biraz sus benim zavallı dostum. Şimdi seni daha

iyi anlıyorum ve biraz önce seni böyle paylamamalıyım. Her konuda haklısın, ama cesaretsizliğinde değil. Şimdi seni teselli edecek bazı şeyler söylemek istiyorum. Günümüz okullarında seni bu kadar çok rahatsız eden eğitim tarzının ne kadar devam edeceğine inanıyorsun? Bu konuda ne düşündüğümü senden saklamayacağım. Artık zamanı geçti. Günleri sayılı. Bu alanda tamamen dürüst olmaya cesaret eden ilk kişi binlerce cesur vicdandan dürüstlüğüne yankısını duyacak. Çünkü aslında günümüzün üstün yetenekli ve duygulu insanları arasında sessiz bir uzlaşma var. Bunların hepsi okuldaki eğitimden neler çekmek zorunda kaldıklarını biliyorlar ve kendilerini feda etmek zorunda kalsalar bile, en azından çocuklarını aynı baskıdan kurtarmak istiyorlar. Ama buna rağmen hiç bir yerde tam dürüstlük ortaya çıkmıyorsa, bunun üzücü nedeni çağımızın pedagojik düşünce fukaralığıdır. Gerçekten keşfedici yeteneklerden yoksunuz bu konuda. Kelimenin tam anlamında pratik insanlar, yani iyi ve yeni fikirleri olan ve gerçek dehayla doğru eylemin aynı kişide birleşmek zorunda olduğunu bilenler yok. Soğukkanlı pratik insanların aklına fikir gelmediği için, doğru bir pratik yok.

Artık daha fazla bozulamayacak olan günümüz pedagojik yazını birisi bir kez öğrenirse, bu öğrenme esnasında en rezil düşünce fukaralığından ve gerçekten ayının sirk dansına benzeyen bu eğitimden korkmayacaktır. Bu konuda felsefemiz hayretle değil, korkuyla işe koyulmalıdır. Bunu yapandan elini pedagojik işlerden çekmesi rica edilmelidir. Tabii ki şimdiye değin kural olarak tam tersi geçerliydi. Korkanlar, benim sevgili zavallı dostum, ürkerek ondan kaçtılar ve soğukkanlı korkusuzlar büyük elleriyle, bir sanatta olabilecek en ince tekniği, eğitim tekniğini ele geçirdiler. Ama artık bu böyle devam etmeyecek. Bir defa da, güzel ve yeni fikirleri olan ve onları gerçekleştirmek için mevcut her şeyle hesaplaşmaya cesaret eden dürüst bir insan ortaya çıkacak. Şimdiye kadar işi götüren ellerin taklit etmeye cesaret ede-

meyeceklerini harika bir örnek de gösterecek. İşte o zaman her yerde en azından ikisini birbirinden ayırma başlayacak. O zaman en azından karşıtlık hissedilecek ve karşıtlığın nedenleri hakkında düşünülebilecek. Hâlbuki şimdi hâlâ birçok insan bütün saflıklarıyla büyük ellerin pedagojik işe ait olduğuna inanıyorlar, dedi.

–Saygıdeğer hocam bana bir tek örnekte, sizin içinizden böyle cesaretle bana hitap eden umudu cesaretlendirebilir misiniz? İkimizde liseyi tanıyoruz. Mesela bu kuruma bakınca da onun eski yedi canlı alışkanlıklarından, dürüst ve iyi, yeni fikirlerle kurtarılabilmesine inanıyor musunuz? Çünkü bana öyle geliyor ki burayı bir koçbaşın saldırısına karşı kalın duvarlar değil, ama prensiplerin uğursuz dayanıklılığı kaypaklığı koruyor. Saldıranın perişan edeceği görünen ve elle tutulan bir düşmanı yok. Bu düşman, daha ziyade maske, yüz kılığa girebilen ve onu ele geçirmek için yapılan her saldırıdan kaçan bir düşman; sürekli korkak baş eğmeler ve inatçı sağa sola zıplamalarla saldırganı şaşırtan. İşte bu lise beni cesaretsiz bir yalnızlığa kaçışa itti. Çünkü hissediyordumki eğer buradaki savaşım zafere götürürse diğer bütün eğitim kurumları taviz vermek zorunda kalacaklar ve kim burada cesaretini yitirirse bütün pedagojik şeyler cesaretini yitirmeye mahkûm olacaktır. Yani ustam bana liseyi öğretti. Lisenin yok edilmesi ve yeniden doğması konusunda ne umabiliriz, dedi refakatçi.

–Ben de lisenin önemi hakkında senin gibi düşünüyorum, dedi filozof. Diğer bütün kurumlar kendilerini lisenin ulaşmaya çalıştığı eğitim amaçlarında ölçmek zorundadırlar. Onun eğiliminde bir düşme olursa, diğerleri de acısını çekerler. Onun arındırılması ve yenilenmesi hâlinde, onlarda arınacak ve yenileneceklerdir. Böyle etkili merkezi öneme, bugün artık bu hâliyle en azından bir yönü itibarıyla, lise eğiliminin devamı olan üniversitede sahip olduğunu iddia edemez. Bunu ileride, sana daha etraflıca anlatmak istiyorum. Şimdi birlikte içimdeki umut dolu zıtlığı neyin ortaya

çıkardığına bakalım. Ya şimdiye değin itina edilen, güzel gösterilen ve yakalaması zor olan lisenin ruhu tamamen toz halinde dağılıp gitmek veya tamamen arınmak ve yenilenmek zorunda kalacak. Ve seni genel önerilerle korkutmamam için önce birlikte lisede başımızdan geçen ve hepimize acı veren olayları düşünelim. Dikkatle bakılırsa, şimdi lise-deki Almanca dersinin ne anlamı var?

Önce sana ne olması gerektiğini söyleyeceğim. Bu gazete Almancası çağında herkes dilini şöyle böyle konuşur ve yazar. Bundan ötürü yetişmekte olan asıl yetenekli genç zorla güzel tadın ve katı dilsel yetiştirme fanusunun içine sokulmalıdır. Bu mümkün değilse, daha bir süre için Latin-ce konuşmayı tercih ederim. Çünkü böyle berbat olmuş ve kirletilmiş bir dili konuşmaktan utanıyorum.

Yüksek bir eğitim kurumunun bu konuda, kesin ve müstahak oldukları sertlikle, dilleri vahşileşmiş gençleri doğru yola yönlendirmek ve onlara şöyle seslenmekten başka ne görevi olabilir: “Dilinizi ciddiye alın. Bunu kutsal bir görev duygusu ile yapmayanın içinde yüksek bir eğitimin kısıntıları dahi yoktur. Bu noktada, sanatı ne kadar önemli veya önemsiz olarak değerlendirdiğiniz, sanata ne derece yakın olduğunuz, ana dilinize karşı olan tavrınızdan ortaya çıkabilir. Eğer gazetecilerimizin bazı kelimelerinden ve deyimlerinden tiksinti duymuyorsanız, eğitim için çabalamaktan vazgeçin. Çünkü burada, en yakınınızda, konuşmanızın ve yazmanızın her anında bir denektaşınız var. Eğitiminin görevi ne zor ne korkunç ve ne olanaksız olmalı sizlerden çoğunun doğru eğitim alması.”

Böyle bir konuşma doğrultusunda lisede Almanca öğretmeninin görevi, öğrencilerinin dikkatini binlerce detaya çekmek ve iyi bir kullanımdan tam emin olmak için örneğin ‘talep etmek’, ‘tahsil etmek’, ‘bir şeyi hesaba katmak’, ‘insiyatifi ele almak’, ‘tabii ki’ vesaire sözcükleri *cum taedio*

*in infinitum*¹ yasaklamaktır. Aynı öğretmen, ayrıca klasik yazarlarımızın eserlerinde, satır satır her deyimini ne kadar itinayla ve katılıkla ele alındığını göstermelidir; eğer yazıları için kalpte gerçek sanat duygusunu ve tam anlaşılabilirliği göz önünde tutuyorsa. Sürekli öğrencilerini aynı düşünceyi bir daha ve daha iyi ifade etmesi için zorlayacaktır ve bu çalışmasının sınırına, az yetenekli dil karşısında kutsal bir korkuya, daha yetenekli ise asık bir sevince kapılmadan ulaşamayacaktır.

İşte formel eğitim diye adlandırılan şey için bir görev ve en değerlilerinden birisi. Ve biz ne ile karşılaşyoruz lisede bu formel eğitim diye adlandırılanın yerine? –Kim burada bulduğunu doğru başlığın altına koyarsa, şimdiki sözde liseyi nasıl değerlendirmesi gerektiğini bilecek. Çünkü lisenin ilk şekliyle eğitim değil, bilgelik verdiğini ve ayrıca son zamanlardaki dönüşümü ile sanki hiç bilgelik içm değil de gazetecilik için çalıştığını görecektir. Bunu göstermenin gerçek güvenilir örneği, Almanca dersinin nasıl verildiğini göstermektir.

Öğretmenin öğrencileri katı bir dilsel kendini eğitmeye alıştırdığı o saf pratik eğitim yerine her tarafta ana dilin bilgi yoğun-tarihsel ele alınımının eğilimlerini görüyoruz. Yani ona sanki ölü bir dilmiş ve günümüz ve gelecek için yükümlülükleri yokmuş gibi davranılıyor. Günümüzün tarihçi üslubu o kadar yaygınlaştı ki, dilin yaşayan vücudu da onun anatomi çalışmalarına teslim ediliyor. Tam bu noktada eğitici öğretmenin, her tarafa sokulmaya çalışan tarihsel ilgiyi, herşeyden önce doğru hareket edilmek zorunda olduğu, doğru tanınmak zorunda olmadığı yerde, ezmek görevi başlıyor. Ama ana dilimiz öğrencinin doğru davranmayı öğrenmek zorunda olduğu bir alandır. Ve sadece bu pratik yönünden dolayı Almanca dersi öğretim kurumlarımızda gereklidir. Tabii ki tarihsel üslup öğretmen için önemli ölçüde kolay ve konforlu görünür. Keza çok daha az bir yeteneğin

¹ Lat. “Sonsuza dek usançla.” (Yay. Haz.)

seviyesi düşük düşüncesinin bütün istek ve çabasına da uyar. Ama aynı algılamayı pedagojik gerçeğin bütün alanlarında yapmak zorundayız. Kolay ve konforlu olan, görkemli iddiaların ve kibirli ünvanların mantosuna bürünür. Gerçekten pratik olan, eğitim ile ilgili davranış ki gerçekte zor olandır, küçümseyici ve kiskandırıcı bakışlar çeker. Bundan ötürü dürüst kişi bu yanlış anlama konusunda kendisini ve diğerlerini aydınlatmalıdır.

Peki Almanca öğretmeni bu dil öğreniminde bilgece teşviklerden başka neler yapabilir? Kendi eğitim kurumunun ruhunu, Alman halkının klasik şairleri ve sanatçılarıyla sahip olduğu, az olan gerçek bilgelerin ruhuyla nasıl bir araya getirecek. Bu insanın korkmadan aydınlatamayacağı karanlık ve tehlikeli bir alandır. Ama burada da kendimizi geri planda tutmak istemiyoruz. Çünkü burada da eninde sonunda herşey yeniden inşa edilmek zorundadır. Liselerde estetik gazeteciliğimizin iğrenç damgası gençlerimizin henüz tam şekillenmemiş ruhlarına vuruluyor. Orada öğrenciler bizim biricik Schiller’imiz hakkında o gençliğin kendini beğenmişliği ile konuşmayı öğreniyorlar. Orada öğrenciler onun en asıl ve Alman tasarımları, Marquis Posa, Max ve Thekla hakkında, gülmeye alıştırılıyorlar. Öyle bir gülüş ki, Alman dehasını öfkeliendirecek, gelecekteki daha iyi kuşakları utandıracak.

Lisede Almanca öğretmeninin çalışmaya alıştığı ve hiç de nadir olmamak üzere çalışmasının zirvesi, hatta lise eğitiminin zirvesi olarak görülen alan, Alman işi diye adlandırılan alandır. Bu alanda hemen hemen her zaman en yetenekli öğrencilerin özel bir zevkle çalışmalarından verilen görevin ne kadar tehlikeli bir çekiciliğinin olduğu anlaşılmalıydı. Alman işi bireye yönelmiş bir mesajdır ve bir öğrenci kendisini diğerlerinden ayıran yeteneklerinin ne kadar farkındaysa kendi Alman işini o kadar bireysel şekillendirecektir. Hatta bu ‘bireysel şekillendirme’ liselerin birçoğunda konu seçimi ile teşvik ediliyor. Bu konuda benim her zaman en önemli

delilim en alt sınıflardan başlayarak, öğrencinin kendi yaşamını, gelişmesini betimlemeye iten pedagojik olmayan ödevlerin verilmesidir. Eğer sadece bir kez liselerin birçoğunda böyle konuların listesine göz atılırsa, öğrencilerin büyük bölümünün muhtemelen yaşamları için birçok etken istenen kişilik geliştirme çalışmasından, ham düşünce ürünlerinden kendilerinin bir suçu olmadan çok çektikleri yargısına ulaşılır. Ve ne kadar sık bir insanın sonraki bütün edebî etkinliğinde ruha karşı işlenen pedagojik bir günahın üzücü sonucu görülür.

Böyle bir yaşta bu tür bir iş yapılırken neler olur. Bunu düşünmek yeter. Bu ilk özgün üretimdir. Henüz gelişmiş olan güçler ilk defa kristalleşme derecesinde birleşirler. Teşvik edilen bağımsızlığın sersemletici duygusu bu ürünleri asla geri çevrilemeyecek mükemmellik büyüğüne sarar. Doğanın bütün pervasızlığı derinliklerinden yukarı çağırılır. Daha güçlü hiç bir hakikatın engelleyemeyeceği mağrurluklar ilk kez edebî bir şekil alabilirler. Genç adam o andan itibaren kendisini korumaya, söze karışmaya yeterli hatta teşvik edileni yapmak olarak görür. Yani her konu ona yükümlülük getirir. Edebî bir eser hakkında fikrini belirtmek, tarihi kişilikleri karakter betimlemesinde özetlemek veya ciddi etik sorunları bağımsız olarak ortaya koymak, hatta ışığı ters çevirerek kendi olaşunu aydınlatmak ve kendisi hakkında eleştirel bir rapor vermek. Kısaca bir yağın en zor görev şaşkın, şimdiye değin hemen hemen bilinçsiz genç adamın önüne dökülür ve onun kararına bırakılır.

Şimdi bu böylesine etkili ilk özgün eserler karşısında, öğretmenin yeknesak çalışmasını gözümüzün önüne getirelim. Onun bu çalışmalarda yereceği nedir? Öğrencilerinin dikkatini neye çeker? Şekil ve düşüncedeki bütün aşırılıklara yani bu yaşta zaten karakteristik ve bireysel olan herşeye. Bu çok erken coşkuda yalnızca beceriksizlikler de, sert ve kaba tavırlarda açıklanabilecek gerçek bağımsızlık, yani doğrudan doğruya birey kınanır ve öğretmen tarafından özgün olma-

yan ortalama bir terbiyenin lehine bastırılır. Buna karşın tek düze bir orta derecelik isteksizce yapılan övgüyü alır. Çünkü öğretmen iyi nedenlerden ötürü böyle sıkılmaya alışmıştır.

Belki de liselerdeki bu Alman işi komedisini sadece en büyük anlamsızlık değil, aksine şimdiki lisedeki en tehlikeli olgu olarak da gören insanlar vardır. Lisede özgürlük istenir, ama o yaşta mümkün olan tek özgürlük bastırılır. Şekilsel bir eğitim orada ön koşuldur, ama buna insanların çok azı olgun yaşta erişirler. Orada herkes, öylesine, en ciddi konular ve kişiler hakkında kendi fikirlerine sahip olabilecek edebiyata yatkın kişi olarak görülür. Buna karşın gerçek eğitim, hükmün bağımsızlığı ile ilgili gülünç iddiayı bastırmak ve genç insanı sert bir itaat duygusuyla dehanın kraliyet asası altına almak için büyük bir gayretle çalışır. Söylenilen her sözün, yazılan her cümlenin bir barbarlık olduğu bu yaşta, geniş çerçeveli bir şekil betimleme önkoşulur. Bu yaşlarda kolaylıkla canlandırılacak tehlikeyi düşünelim. Genç adamın ilk defa edebî varlığını aynada gördüğü zamanki mağrur hislerini düşünelim. Edebiyat ve sanat çevrelerine bu yetişmekte olan nesil tarafından tekrar tekrar açılan yaralardan, aceleyle yapılmış ve mağrur ürünlerden rezil kitap karalamalarından, mükemmelleşmiş ahenksizliklerden, ifadedeki karaktersizlikten veya perişanlık ve sunilikten, estetik ilkelerin yitirilmesinden, anarşi ve kargaşanın şehvetinden kısaca gazeteciliğimizin olduğu gibi aydınlarımızın edebî karakterinden bir bakışta bütün bunları görüp de kim şüphe etmez.

Şimdi onlar hakkında en azından şunu biliyoruz ki belki de binlercesi içinde ancak bir tanesi yazar olarak çalışma hakkına sahiptir. Ve kendilerini tehlikeye atan diğerlerinin hepsi basılan her cümleleri için, gerçekten hüküm verebilecek insanlar arasında maaş olarak Homervari bir kahkaha atacaklardır. Çünkü bu bizlere bir şeyler takdim etmek isteyen edebî vulhenin topallamasını gören tanrılar için gerçek bir tiyatrodur. Bu alanda en ciddi ve acımasız alışkanlıklar

ve görüşler doğrultusunda eğitmek şekli eğitimin en yüce ödevlerinden birisi iken, ‘bağımsız kişilik’ diye adlandırılan tek yanlı serbest bırakma barbarlığın işaretinden başka bir şey olamaz. Ama en azından Almanca dersinde eğitim değil de başka şeylerin, yani daha önce değindiğimiz ‘bağımsız kişiliğin’ düşünüldüğü şimdiye kadar anlatılanlardan belirginleşmiş olmalı. Ve Alman liseleri Almanca eğitiminde iğrenç ve vicdansız kalem çalmaya yol açtıkları sürece, kelime veya yazıdaki prafik üretmeyi kutsal bir görev olarak görmedikleri sürece, ana dile sanki zorunlu bir dert veya ölü bir vücut gibi davrandıkları sürece, bu kurumları gerçek eğitim kurumu olarak nitelemeyeceğim.

En azından, her hâlde dil açısından klasik örneğin etkisi dikkat çeker. Bundan ötürü, bana bu düşünceden hareketle liselerimizde yapılması gereken ‘klasik eğitim’ çok şüpheli ve yanlış anlaşılmış görünüyor. Çünkü nasıl olur da bu örneğe bir bakışta, Yunanlının –ve Romalının– dilini gençlik yıllarından itibaren olağanüstü bir ciddiyetle incelediği ve ele aldığı gözden kaçabilir, nasıl olur da insan böyle bir konuda örneğini yanlış anlar. Hele klasik Helen ve Roma dünyası en büyük öğretici örnek olarak liselerimizdeki eğitim planında göz önüne alınıyorsa ki, bende bundan en azından şüpheleniyorum. Daha çok öyle görünüyor ki lise ‘klasik eğitime’ itina gösterdiği iddiasıyla sadece, lisenin eğitim yeteneğini herhangi bir taraf reddederse, kullanılacak olan sıkılgan özür olarak ileri sürecektir. Klasik eğitim! Ne kadar heybetli! –Çünkü kim bu şaşırtıcı oyunu hemen tam anlamıyla anlayabilir. Bu lisenin uzun zamandan beri alıştığı taktikdir. Savaş çağlıklarının yükseldiği tarafa göre, pek de şerefli sembollerle donatılmamış olan yaftasının üzerine o kafa karıştırıcı sloganlardan birisi olan ‘klasik eğitim’, ‘formal eğitim’ veya ‘bilim eğitimi’ni yazar: Üç parlak şey. Ne yazık ki kısmen kendi içinde, kısmen birbirleriyle zıtlık içindedirler ve zorla bir araya getirilirlerse, sadece çok başlı bir eğitim ortaya çıkarmak zorunda kalırlar. Çünkü gerçek bir ‘klasik eğitim’ o kadar inanılmaz derecede

zor ve nadirdir ve öyle karışık bir yetenek ister ki, ancak saf-
lık veya utanmazlık bunu lisenin ulaşabileceği amaç olarak
gösterebilir. ‘Formal eğitim’ nitelemesi, mümkün olduğu kaç-
lar çabuk vazgeçilmesi gereken ham, felsefi olmayan deyimler
öğretisine aittir. Çünkü ‘maddi eğitim’ yoktur. Ve kim ‘bilim
eğitimi’ni lisenin görevi olarak ortaya koyarsa, bununla ‘kla-
sik eğitim’den ve ‘formal eğitim’ denilen şeyden, neticede lise-
nin eğitim amacını terk eder. Çünkü bilim adamıyla eğitilmiş
adam iki değişik alana mensupturlar. Orada burada bir bi-
reyde birbirlerine dokunurlar, ama asla bir araya gelmezler.

Şimdi lisenin bu sözde üç amacını almanca dersi örneğin-
de incelediğimiz gerçek yaşamla karşılaştırsak bu amaçla-
rın genellikle alışlagelmiş şeklinde kullanıldıkları [görürüz]:
Mücadele ve savaş için düşünülmüş, zor durumlardan kaç-
ma yoludur ve gerçekten de karşıtın uyutulması için yeterin-
ce uygundur. Çünkü biz Almanca dersinde neyin herhangi
bir şekilde klasik antik örneğinde olduğu gibi, dil eğitiminde
Antik’in muhteşemliğini hatırlatan hiçbir şey görememiştik.
Ama anılan almanca dersi ile erişilen ‘formal eğitim’, ‘ba-
ğımsız kişiliğin’ mutlak keyfi yani barbarlık ve anarşi ol-
duğunu ortaya koydu. Ve bu dersin sonucu olarak bilimin
yükselmesi konusunda, Alman dilbilimcilerimiz bilimlerinin
gelişmesine lisede öyle bilgece başlangıcın ve tek tek üni-
versite hocalarının kişiliklerinin ne kadar az yardım ettiği-
ni adilce takdir etmek zorunda kalacaklardır. Sonuç olarak
lise şimdiye kadar gerçek eğitimin başladığı en önde gelen
ve ilk objeyi, ana dili, ihmal etmiştir. Ama bundan dolayı
bütün sonraki eğitim çabaları için gerekli olan doğal, verim-
li zeminden yoksun kalmıştır. Çünkü ancak dilsel terbiye
ve geleneğin sağlam ve sanatsal zemininde klasiklerimizin
büyüklüğü için doğru duygu güçlenir ki, onların lise tarafın-
dan takdir edilmesi şimdiye değin hemen hemen sadece bazı
öğretmenlerin şüpheli estetize edici sevgilerine veya bazı tra-
jedi ve romanların saf içeriksel etkisine dayanmıştır. Ama
insan, dilin ne kadar zor olduğunu kendi deneyimlerinden

de bilir. İnsan uzun araştırma ve uğraşlardan sonra büyük şairlerimizin yürüdüğü yolu bulmak zorundadır, hissedebilmek için onların orada nasıl kolay ve güzel yürüdüklerini ve diğerlerinin onların peşinden nasıl beceriksizce veya suni olarak gittiğini.

Ancak böyle bir terbiye ile genç insan bu kadar çok sevilen ve övülen gazete fabrikası işçilerimizin ve roman yazarlarımızla, edebiyatçılarımızın ‘seçilmiş üsluplarının’ şeklinden fiziksel bir tiksinti duyar. Ve bir darbeyle ve sonsuza değin bir dizi gerçekten komik sorulardan şüphelerden kurtulur. Örneğin Auerbach veya Gutzhow gerçekten şairler mi değiller mi? İnsan onları tam anlamıyla duyduğu tiksintiden ötürü okuyamaz ve böylelikle sorun çözülür. Duygularını bu fiziksel tiksintiye kolaylıkla getirebilen kimseye inanma. Ama kimsenin de oradaki dil patikasından başka bir yoldan estetik yargıya ulaşacağını umma ve bu da dili araştırarak değil, aksine dil terbiye ederek olur.

Bu konuda ciddi şekilde çabalayan herkese, yetişkin insan olarak, örneğin asker olarak önceleri yürürnede nasıl acemi ve taklitçi iken, yürümeyi öğrenmeye zorlanmışsa öyle olacak. Bunlar zor aylardır. İnsan sinirlerinin altüst olacağından korkar. Sanatsal ve bilinçli öğrenilen ayak hareketlerinin ve pozisyonlarının hiçbir zaman rahatlıkla ve kolayca gitmeyeceğini düşünerek bütün ümidini kaybeder. İrkintiyle adımlarını ne kadar beceriksizce ve kabaca attığını görür ve yürümeyi unuttuğundan ve bir daha asla yürümeyi öğrenemeyeceğinden korkar. Ve aniden tekrar alıştırmasını yaptığı hareketlerin çoktan yeni alışkanlığı, ikinci doğası olduğunu görür. Ve adımın eski emniyeti ve kuvveti artar, zerafetle geri döner. Artık yürümenin ne kadar zor oluğunu da bilir ve ham taklitçilerin veya zarif bir tavır takınan acemilerin yürüyüşüne güler. Bizim ‘zarif’ diye adlandırılan yazarlarımız tarzlarının ispatladığı gibi asla yürümeyi öğrenmemişlerdir. Ve yazarlarımızın ispatladığı gibi liselerimizde yürüme öğretilmez. Fakat eğitim, dilin doğru yürüyüşüyle

başlar. Kim ona doğru başlarsa, o ‘zarif’ yazarlara karşı tiksinti diye adlandırılan fiziksel duyguyu üretir.

Bu noktada şimdiki liselerimizin uğursuz sonuçlarını teşhir ederiz. Her şeyden önce itaat ve alışkanlık olan doğru ve sert eğitimi telkin etme durumunda değildirler. Bilimsel güdünün uyandırılması ve dölleme ile, bir sonuca ulaşması olsa olsa daha çok sık karşılaşılan bilgeliğin barbarlık duygulu, bilimin gazetecilikle ittifakı ile açıklanır. İnsan bugün korkunç bir açıklıkla bilgilerimizin Goethe, Schiller, Lessing ve Winckelmann’ın çabaları ile ulaştığı Alman özelliğinin o yüksek eğitim seviyesinden düştüklerini ve battıklarını görür. Kendisini en kaba yanlış anlamalarda açığa vuran bir çöp yığnında, onun aramızdaki adamları hem edebiyat tarihçileri arasında –ister Gervinus veya Julian Schmidt olsun adları– hem de her dostlar meclisinde hatta kadınlar ve erkeklerin hemen hemen bütün konuşmalarına konudurlar. Bu çöp yığını ama en çok ve en acı verici şekilde kendisini pedagojik, liseye yönelik edebiyat da gösterir. Gerçek bir eğitim kurumu için değerleri olan insanların bir yarım yüzyıl boyunca bir kez dile getirilmedikleri, kabul edilmelerini bir yana bırakalım, ispatlanabilir. Bu adamların değeri klasik eğitimin hazırlayıcı liderleri ve klasik eğitimin gizli öğretisinin öğretmenleri olarak, Antik’e giden yol tek doğru yolu ancak onların ellerinin bulunabilmesidir.

Klasik eğitim diye adlandırılan şeyin ancak bir sağlıklı ve doğal çıkış noktası vardır; ana dilin sanatkârane ciddiyet ve sert bir alışmayla kullanımı. Ama bunun için ve şeklin gizemi için çok ender olarak birisi kendiliğinden, kendi gücüyle doğru patikaya girer. Buna karşın diğerleri o büyük önderlere ve ustalara gereksinim duyarlar ve kendilerini onlar güvencesi altında bırakmak zorundadırlar. Ama hiç bir klasik eğitim yoktur ki, onun şeklinin büyüyebileceği sonuçlanmış bir anlam olmasın. Şekil ve barbarlığı ayırt edici duygunun yavaş yavaş büyüdüğü yerde, ilk kez gerçek ve tek eğitim ülkesine, Antik Yunana taşıyan dalgalanma başlar. Tabii ki

biz bize o sonsuz uzaklıktaki ve mücevher setlerle çevrili Helen kalesine yaklaşma denememizde sadece bu dalganın yardımı ile çok ilerleyemeyeceğiz. Aksine yeniden aynı liderlere, aynı ustalara, Alman klasiklerimize, onların Antik'e doğru kanat çırpış çabalarında bizimde oraya çekilebilmemiz için, ihtiyacımız var. –Özlem ülkesine doğru, Yunanistan'a.

Klasiklerimizle, klasik eğitim arasında bu tek mümkün olan bağıntıdan tabii ki lisenin eski çöp duvarlarından ancak bir ses girebiliyor. Dil bilimciler daha çok fütursuzca kendi adlarına Homer'lerini ve Sophokles'lerini genç bir edebî kelamla 'klasik eğitim' diye adlandırıyorlar. Herkes kendi deneyimlerinde bu fütursuz öğretmenlerden Homeros ve Sophokles hakkında ne öğrendiğini ölçebilir. Burası, en sık ve en kötü yanlışların, bilinçsizce yayılan yanlışlıkların alanıdır. Ben şimdiye kadar asla, Alman liselerinde gerçekten 'klasik eğitim' diye adlandırılacak şeyin bir parçasını dahi bulmadım. Eğer lisenin kendisi Alman klasiklerinden ve Alman dilinin terbiyesinden kurtardığı düşünülürse, bu şaşırtıcı değildir. Denize bir dalışla kimse Antike ulaşamaz. Fakat okullarda Antik yazarların da alınıp biçiminin hepsi dil bilimci öğretmenlerimizin saf yorumları ve doğrulamaları, denize böyle bir atlamadır.

Yani Klasik-Helenik için duygu öyle yorucu bir çalışmanın nadir sonucudur. Sadece kaba bir yanlış anlama sonucunda lise, bu duyguyu uyandırdığını iddia edebilir. Hangi yaşta? Daha kör bir şekilde günün en cazip eğilimleri tarafından sürüklenen, içinde onun için hiç bir fikrin taşınmadığı yaşta. Helen için duygu eğer bir kez uyanırsa derhâl saldırgan olur ve günümüz sözde kültürüne karşı sürekli bir savaşta kendisini dile getirmek zorunda kalır. Şimdiki liseli için Helenler, Helen olarak ölüdürler. Evet, Homeros'tan zevk alır, ama Spielhagen'in bir romanı onu çok daha fazla sarar. Evet, Yunan trajedisi ve komedisini keyifle bir defada yutar, ama 'gazeteci' Freytag'ın ki gibi gerçekten modern dramlar onu daha çok duygulandırır. Evet, konu Antik ya-

zarlar olduğunda, o estetikçi Hermann Grimm'in Milolu Venüs ile ilgili çarpık çurpuk bir makalesinin de sonunda kendi kendisine sorduğu şu cümlelerle konuşmaya çok yakındır: "Benim için bu tanrıca şahıs kimdir? Onun benim içinde büyüttüğü düşüncelerin bana ne faydası var. Orest ve Odişus, İphigenya ve Antigone benim hangi duygularımı paylaşıyorlar?" –Hayır, benim liselilerim, Milolu Venüs sizi ilgilendirmedigi gibi öğretmeninizi de ilgilendirmez. Ve bu günümüz lisesinin şanssızlığı, sırrıdır. Eğer önderleriniz kör ise ve buna rağmen gören olarak geçiniyorlarsa, sizi kim eğitim ülkesine götürecektir. Hanginiz sanatın kutsal ciddiyetinin gerçek duygusuna erişebilirsiniz, eğer siz konuşma öğretilen yerde, bağımsız kekeleme metodu ile şımartılırsanız; bir sanat eseri karşısında huşu ile durmak değil de, bağımsız estetez etmek öğretilirse; sizi büyük düşünürleri dinlemeye zorlamak yerine, bağımsız felsefe yapmaya itilirseniz. Bunların hepsinin sonucu Antik'den sonsuza değin uzakta kalmanız ve günün uşağı olmanızdır.

Şimdiki lisenin içinde gizlediği en kutsal şey, her hâlükârda Latince ve Yunancanın yıllarca ciddiyetle ele alınmasıdır. Böylelikle kuralları kesin olarak belli bir dil, gramer ve sözlüğe saygı gösterme öğrenilir. Böylelikle insan hatanın ne olduğunu öğrenir ve her an günümüz Alman tarzında olduğu gibi, gramer ve imla ahmaklıkları ve kabalıkları da kendilerini haklı hisseden iddia ile rahatsız edilemez; eğer dil karşısında bu saygı sadece havada asılı kalmayıp da, aynı zamanda teorik yük olarak ana dil ile karşılaşıldığında derhal tekrar onun yükü hafifletilmeseydi! Genellikle Yunanca veya Latince öğretmeni ana dilde pek zahmete girmez. Ana dili daha başlangıçtan itibaren insanın kendisini Yunanca ve Latince katı terbiyesinden kurtararak dinlenebileceği, yeniden gevşek gönül rahatlığının serbest olduğu, Almanın yerli olarak davranmaya alıştığı bir alan olarak görür. Bir dilden diğerine tercümedeki o harika alıştırımlar ki, ona dil içinde sanatsal anlamı en faydalı şekilde ortaya çıkarabilir-

ler. Almanlar tarafından asla layık olduğu kategorik katılık ve onurla yapılmamıştır. Bu, disiplinsiz birşey olarak herşeyden önce tehlikelidir. Son zamarlarda bu alıştırmalarda gittikçe azalıyor. Yabancı klasik dilleri bilmekle yetiniliyor, konuşabilmek hor görülüyor.

Bu noktada, tekrar lise zihniyetinde bilgece eğilim lisenin ilk zamanlarda amacı olan, ciddiye alınan insanlık eğitimine ışık tutan fenomen olarak belirir. O dönem bizim büyük düşünürlerimizin çağıydı, yani o muhteşem Friedrich August Wolf'un yeni Yunanistan ve Roma'dan gürül gürül akan klasik ruhu liselere onlar aracılığı ile yönelttiği, gerçekten az sayıdaki eğitilmiş Almanların zamanı. Soğukkanlı girişimiyile liseye yeni bir şekil vermeyi başardı. Liseler artık sadece bilim üretme yeri değil, aksine herşeyden önce yüce ve asil eğitimin gerçek mabetleri olmalıydı.

Görünürde bunun için gerekli olan önlemlerden çok, temel olanları süreklilik gösteren bir başarıyla modern liselere aktarıldı; ama en önemli şey başarılamadı: Öğretmenin kendisi bu yeni ruhla takdis edilemedi. Böylelikle bu arada lise, Wolf'un ulaşmaya çalıştığı insanlık eğitiminden önemli ölçüde uzaklaştı. Daha çok eski, Wolf'un aştığı bilginlik mutlak övgüsü ve bilgin eğitimi yavaş yavaş donuk bir savaştan sonra yerleşmiş olan eğitim ilkesinin yerini aldı ve şimdi her ne kadar eskisi kadar açık olmasa da, aksine maskeli olarak ve örtülü bir yüzle tek yetkili olduğunu iddia ediyor. Eğer liseyi klasik eğitimin harika tarzına ulaşması gerçekleşmiyorsa, bunun nedeni Alman olmayan, neredeyse yabancı ve kozmopolit eğitim çabasının karakteridir. Millî karakteri yok edip yine de ayakta kalınabileceğine inanılır. İnsanın yabancılaşmış Helen dünyasına, Alman'a ait olanı, millî ruhu tamamen inkâr ederek doğrudan ve köprüler olmadan atlayabileceği gibi saçma bir şey düşünülür.

Tabii ki, bu Alman ruhu önce gizlendiği yerde, moda giysilerin ve yıkıntıların altında aranmalıdır. İnsan onu, o kadar sevmelidir ki, onun körleşmiş hâlinde utanmamalıdır.

Kendisini herşeyden önce onu şimdilerde gururlu bir tavırla ‘günümüz Alman kültürü’ diye nitelenen şey ile karıştırmaktan korumalıdır. Aksine Alman ruhu ona düşmandır. Ve bu ‘günümüzün’ kültür eksikliği hakkında dert yanan çevrelerde genellikle her ne kadar cesaret verici şekilde olmasa da ve kaba bir yüzeysellik taşısa da, gerçek Alman ruhu arta kalmıştır. Buna karşın şimdi kendisini büyük bir kibirle ‘Alman kültürü’ diye adlandıran, Alman ruhu gibi hareket eden, (gazetecinin Schiller’e, Meyerbeer’in Beethoven’a davrandığı gibi) kozmopolit bir agregadır. Bu noktada en güçlü etkiyi, en derindeki temelleri Germen olmayan Fransız medeniyetinin, yeteneksizce ve güvensiz bir zevkle taklit etmesi yatar. Alman toplumunun, basınının, sanatının ve tarzının bu taklidine ikiye bölünmüş bir şekil verir. Tabii ki bu kopya, hiç bir yerde Latinlerin özünden doğup büyüyen medeniyetin özgününün, hemen hemen günümüze değin Fransa’da yarattığı, sanatsal açıdan tamamlanmış etkiye ulaşamaz. Bu zıtlığı hissedebilmek için, bizim en tanınmış Alman roman yazarlarımız, o daha az tanınmış Fransız veya İtalyan’larla karşılaştırılmalı. Her ikisinde de şüpheli eğilim ve amaçlar ve daha da şüpheli vasıtalar vardır ama onlarda sanatsal ciddiyet, en azından dilsel doğruluk, sık sık güzellikle bir aradadır. Her yerde uyduğu toplumsal bir kültürle uyum içinde, orada ise hiç bir şey özgün değil, pörsümüştür, düşünce ve ifadenin ropdöşambırında veya nahoş sunilikle, üstüne üstlük gerçek bir toplumsal form için her türlü tabandan yoksun, en fazlasından öğrenilmiş davranış ve bilgilerle, Almanya’da bozulmuş bilginin, latin ülkelerinde sanat eğitimi görmüş kişinin gazeteci olduğu hatırlanıyor. Bu sözde Alman, aslında özgün olmayan kültürle Alman, hiç bir yerde zafer umamaz. Fransız ve İtalyan ve hepsinden önce de yabancı bir kültürün ustaca taklidi söz konusu olduğunda Rus utandırır onu.

Kendisini Alman reformasyonunda ve Alman müziğinde ve Alman felsefesinin olağanüstü cesaret ve sertliğinde açığa çıkaran Alman ruhuna bundan ötürü daha da sıkı sarılmalı-

yız. Ve yakınlarda denenen o devamlı sadakati, görünüşten nefret edişiyile Alman askerinin gücü, bize moda ‘günümüz’ psedo-kültürünü de yeneceği konusunda beklenti içinde olabileceğimizi ispatladı. Gerçek eğitim okullarını bu savaşa çekmek ve özellikle lisede yetişmekte olan gençliğin içinde gerçek Almanın coşkusu uyandırmak bizim okuldan umduğumuz gelecekteki çalışmasıdır.

Lisenin gerçek yenilenmesi ve arınması sadece Alman ruhunun derin ve şiddetli yenilenmesi ve arınmasından doğacak. Alman özüyle Yunan dehasını içten birbirine bağlayan bağı anlamak çok gizemli ve zordur. Ama gerçek Alman ruhunun en asil ihtiyacı, barbarların selinde bir sütunu yakalamada olduğu gibi, bu Yunan dehasının elini yakalamadan, Alman ruhu Yunanlılara yiyip bitirici özlem duymadan Schiller ve Goethe’nin doya doya tattıkları, en iyi ve en yetenekli insanların haç mabedi olan Yunan vatanının yorularak ulaşılan manzara görülmeden, lisenin klasik eğitim amacı havada durmadan, oraya buraya dalgalanacak. Ve liselerde hâlâ o dar bilimselliği ve bilginliği, gerçek, sağlam ve herşeye rağmen ideal bir amaçları olarak ve öğrencilerini bu pırıldayan hayaletten kurtarmak için şimdi ‘kültür’ ve ‘eğitim’ denen şeye devam ettirenler o kadar ayıplanmayacaklar. Bu lisenin bugünkü hüznünlü durumudur. En dar görüş açısı bir dereceye kadar haklı, çünkü bütün bu görüş açılarını haksız kılacak yere erişecek veya en azından gösterebilecek durumda değil kimse.”

–Kimse mi, diye sordu öğrenci filozofa dokunaklı bir sesle.

Ve ikisi de sustu.

Saygıdeğer konuklar! Bir zamanlar dinleyicisi olduğum ve anahatlarını sizlerin önünde canlı hatıramdan aktarmaya çalıştığım konuşma, son kez anlattıklarımı bitirdiğimde ciddi ve uzun bir arayla kesilmişti. Hem filozof hem de refakatçisi melankolik bir sessizliğe dalmış şekilde orada oturuyorlardı. Her ikisinin de ruhun da biraz önce konuşulan en önemli eğitim kurumunun, lisenin garip durumu bir yük olarak bulunuyordu. Onun yok edilmesi için hüsnüniyetli bir kişi çok zayıf ve kitle yeterince hüsnüniyetli değildi.

Yalnız düşünürümüzün canını özellikle iki şey sıkıyordu. Birisi, haklı olarak ‘klasik eğitim’ diye adlandırılacak şeyin, şimdi sadece boşlukta uçan bir eğitim ülküsü olup, eğitim kurumlarımızdan çıkamayacağına, buna karşın mutata ve kabul edilemez bir edebi kelamla sadece iddialı bir hayal değeri olan şeyin şimdi ‘klasik eğitim’ diye nitelenmesine dair kesin bilgiydi. Bunun en iyi yanı ‘klasik eğitim’i kavramanın yaşamaya devam etmesi ve azametli şöhretini henüz kaybetmemiş olmasıydı. Bunun üzerine Almanca dersinde bu iki dürüst insan beraberce Antik’in ilkelerine yönelen eğitim için doğru bir çıkış noktasının olmadığı belirginleştirdiler. Dil öğretiminin vahşileştirilmesi, bilgince tarihsel yönlerin pratik terbiye ve atıştırmanın yerini alması, liselerde teşvik edilen bazı çalışmaların gazeteci kamuoyumuzun tehlikeli ruhuyla birleştirilmesi, Almanca dergisindeki bütün bu üzücü fenomenler, klasik eski çağın en iyileştirici güçlerden, yani günümüz barbarlığına karşı hazırlanan güçlerden liserimizin haberinin dahi olmadığını açık bir şekilde ortaya

koyuyor. Ve belki bu güçler liseleri bir kez daha bu savaşın imalathaneleri ve cephaneliklerine dönüştürecekler.

Bu arada tam aksi görünmüştü. Sanki Antik'in ruhu daha lisenin kapısından kovulmuş ve sanki şimdiki sözde 'Alman' kültürümüzün şımartılmaya alışmış özü ne kapılar mümkün olduğu kadar açılmış. Bizim yalnız münazaracılarımıza ümit verir görünen şey, şimdiye kadar çok az kişi tarafından tahmin edilenden çok daha kötü olacağının daha fazla kişi tarafından anlaşılacağı ve o zaman dürüst ve kararlıların için halk eğitiminin en ciddi alanının çok uzakta olmayacağı düşüncesiydi.

Bir süre devam eden düşünceli suskunluktan sonra refakatçi, filozofa döndü ve ona şöyle dedi:

–Siz bana ümit vermek istiyordunuz hocam, ama benim bilgimi, böylelikle de gücümü artırdınız. Şimdi gerçekten savaş alanına daha soğukkanlı bakıyorum. Artık gerçekten çok erken kaçışımı doğru bulmuyorum. Biz kendimiz için bir şey istemiyoruz ki. Ve ne kadar insanın savaşta yok olacağı, bizimde belki ilk ölenler arasında olup olmayacağımız da bizi ilgilendirmez. İşi bu kadar ciddiye aldığımız için kendi zavallı kişiliğimizi o kadar ciddiye almamalıyız. Biz yok olduğumuz anda şerefine inandığımız bayrağı başka birisi kavrayacaktır. Ben böyle bir savaş için yeterince güçlü olup olmadığımı, uzun süre dayanıp dayanmayacağımı düşünmeyeceğim. Ciddiyetleri bize çok sık komik bir şey olarak görünen düşmanlarımızın alaycı kahkahalarıyla ölmek şerefli bir ölüm olacaktır. Yaşıtlarımın benim gibi aynı mesleğe, en yüce öğretmenlik mesleğine hazırlanış şekillerini düşünüyorum ve neden ne kadar sık karşıt olana güldüğümüzü, değişik olan karşısında ciddileştüğimizi anlıyorum.

–Bir dakika dostum, diye gülerek böldü filozof refakatçinin konuşmasını. Sen yüzme bilmeden suya atlamak isteyen ve boğulmaktan çok alay edilmekten korkan birisi gibi konuşuyorsun. Ama alay edilmek bizim en son korka-

çağımız şey. Çünkü biz burada söylenecek çok fazla hakika-
tin olduğu bir alandayız. Çok fazla korkunç, utanç verici,
özür kabul etmez hakikatler, bize en içten nefretin eksikliği-
ni hissettirmeyecek ve sadece hiddet, orada burada bir kez
de mahcup bir gülümsem çıkaracak ortaya. Bir kez sadece,
şimdiye kadarki eğitim sistemini ciddi şekilde düşünmeden
ve samimiyetle devam ettirmek için iyi niyetli düşüncelerle
benimsemiş, uçsuz bucaksız öğretmen yığını düşün. Eğer
kendilerini hem de *beneficia naturae*¹ dışlayan planları, or-
talama yeteneklerini aşan talepleri, onlarda yankı bulmayan
umutları, cenk naralarını dahi anlayamadıkları savaşları ve
bütün bunlarda sadece dar kafalı muhalif büyük bir kitle
olarak nazarıitibara alındıklarını duyarlarsa, onlara ne ol-
mak zorunda olduğunu düşün. Ama bu, abartmadan söy-
lüyorum, yüksek eğitim kurumlarında ki öğretmenlerin bir
çoğu için olması gereken konum olmak zorunda. Evet kim
günümüzde bir öğretmenin genellikle nasıl yetiştiğini, onun
nasıl yüksek eğitim kurumu öğretmeni olduğunu düşünüp
taşınırsa, böyle bir konum onu şaşırtmaz bile. Günümüzde
hemen her yerde sürekli olarak sonsuz sayıda öğretmeni, bir
halkın doğasının zengin yetenekle dahi olsa üretebileceğin-
den fazlası, aynı şey için kullanan aşırı sayıda yüksek öğ-
retim kurumu var. Ve böylece bir yeteneksizler fazlalığı bu
kurumlara geliyorlar. Ve yavaşça ağır basan kelle sayılan
ve *similis simili gaudet*² içgüdüleriyle bu kurumlardaki ruhu
belirliyorlar. Liselerimizin ve öğretmenlerimizin aşıkâr olan
sayısal fazlalığının bazı kanunlar ve yönetmeliklerle, sayı-
larını azaltmadan gerçek bir *ubertat/bolluk*'a, bir *ubertas
ingeniil/zekânın bolluğu*'na dönüştürülebileceğini sananlar,
sadece umutca pedagojik şeylerden uzak kalabilirler. Aksine
biz doğanın sonsuz sayıda nadir insanı gerçek bir eğitim için
çıkardığı ve bunların başarılı gelişimi içinde çok daha az sa-

¹ Lat. "Doğanın faydaları." (Yay. Haz.)

² Lat. "Benzer benzerle sevinir." (Yay. Haz.)

yıda yüksek öğretim kurumunun yeterli olduğu konusunda hemfikir olmalıyız. Ama günümüzde geniş kitleleri kapsayan eğitim kurumlarında işte en az bunların kendilerinin zorlandıklarını hissetmek zorunda olmalarından ötürü, onlar için bu tür bir şey kurmanın ancak o zaman bir anlamı olur.

Aynı şey öğretmenler içinde geçerlidir. En iyiler, zaten yüksek bir ölçüte göre bu şeref unvanını taşımaya layık olanlar, lisenin bugünkü durumunda belki de seçilmemiş, karmakarışık gençlerin eğitimine en az uygun kişilerdir. Aksine verebilecekleri en iyiyi bir ölçüde gizli tutmak zorundadırlar. Ve öğretmenlerin çok büyük sayıdaki bölümü de kendilerini bu kurumlar karşısında haklı görürler. Çünkü yetenekleri, öğrencilerinin seviyesi düşük düşünceleri ve yetersizlikleriyle belirli bir uyum içindedir. Bu çoğunluktan, sürekli yeni liseler ve yüksek eğitim kurumla kurulması sesi yükselir. Sürekli ve sağır edici iniş çıkışlarla çınlayan haykırışın, sanki korkunç bir eğitim gereksinimine susamışçasına tatmin aradığı bir devirde yaşıyoruz. Ama tam bu nokta da insan doğru duymayı anlamalıdır. Tam bu noktada büyük laflar ileri süren eğitim zırvalarının tesiriyle yanılmadan, yüzü görülmelidir, böylesine bıkip usanmadan dönemlerinin eğitim ihtiyacından bahsedenlerin. O zaman garip bir hayal kırıklığı yaşanacaktır, bizim sık sık yaşadığımızın aynısı benim iyi dostum! Eğitim ihtiyacı tellalının o sadaları yakından ciddi bir şekilde incelenince aniden, hakiki eğitimin yani ruhun aristokrat doğasına sarılanın hızlı hatta fanatik karşıtlarına dönüşüyorlar. Çünkü amaçlarının kitlelerin bir tek büyüğün yönetiminden kurtulması olduğu görüşündeler. Aslında akıl ülkesindeki kutsal düzeni, kitlelerin hizmetkarlığını hürmetkar bağlılığını, dehanın esasına sadakat güdülerini yıkmak için çalışıyorlar.

Ben kendimi çoktan aceleyle 'halk eğitimi' denilen, genellikle anlaşıldığı gibi, şeyden bahseden herkesi dikkatle incelemeye alıştırdım. Çünkü genellikle, bilinçli veya bi-

linçsiz olarak barbarlığın genel *saturnalien*³’de, kendilerine o kutsal doğa düzeninin güvencesini asla vermeyecek olan, dizginlenmemiş bir özgürlük istiyorlar. Onlar hizmet ve itaat için doğarlar ve dalkavukça, yapmacık veya seviyesiz düşüncelerinin faaliyette olduğu her an doğanın onları hangi balçıktan şekillendirdiğini ve bu balçığa hangi fabrikanın markasını bastığını ispatlar. O hâlde kitlenin eğitimi amacımız olamaz, aksine seçilmiş, büyük ve kalıcı eserler için donatılmış tek insan olabilir. Şimdi şunu biliyoruz ki adil bir gelecek kuşak bir halkın genel eğitim seviyesini sadece o büyük, yalnız ilerleyen kahramanların devrine bakarak değerlendirecek ve onların nasıl kabul edildiği, teşvik edildiği, şerefendirildiği veya yalnız bırakıldığı kötü davranıldığı yok edildiğinin tarzına göre oyunu verecek. Halk eğitimi diye adlandırılan doğrudan, örneğin her tarafta zorla uygulanan temel dersler sadece çok yüzeysel ve ham olarak akıldan geçecektir. Büyük kitlenin kayıtsız şartsız eğitimle birleştiği o asil ve derin yörelerde dinsel içgüdülerini korur mistik sembollerini yazmaya devam eder töresini, hakkını, yurdunu, dilini sadakatle korur. Bütün bu yörelere dolaysız yoldan zor ve her halukarda sadece tahrip edici şiddetle ulaşılır. Ve bu ciddi şeylerde halk eğitimi gerçekten teşvik etmek sadece bu tahrip edici şiddeti geri çevirmek ve o sağlığa kavuşturucu bilinçsizliği, halkın sağlık uykusunu korumak anlamına gelir. Herhangi bir tepki, herhangi bir deva olmadan, hiçbir kültür yiyip bitirici gerilim ve heyecanın etkisiyle yaşayamaz.

Ama biz, halkın sağlık uykusunu bölmek isteyip, ona sürekli “Uyanık ol! Bilinçli ol! Akıllı ol!” diye bağırانların çabalarının ne olduğunu biliyoruz. Biz, bütün eğitim kurumlarını olağanüstü artırarak, böylece kendine güvenen bir öğretmenler zümresi üretimiyle, büyük bir eğitim ihtiyacını tatmin edeceğini ileri sürmeleriyle neyi amaçladıklarını bili-

³ Eski Roma’da halk şenliği (Çev.).

yoruz. İşte tam bu araçlarla akıl ülkesindeki doğal hiyerarşiye karşı savaşıyorlar, halkın bilinçsizliğinden doğan, dehanın tavrında ve ondan sonra onun doğru eğitim ve bakımının madeni kaderinde bulunan en yüce ve asil eğitim gücünün köklerini tahrip ediyorlar. Sadece anne ile karşılaştırdığımızda, halkın hakiki eğitiminin dehayla olan ilişkisinin önemini ve yükümlülüklerini kavrayabiliriz. Gerçeğin ortaya çıkışı onun içinden olmaz. Onun sanki sadece metafizik bir kaynağı, metafizik bir yurdu vardır. Ama onun ortaya çıkması, halkın içinden belirmesi, sanki tok renklerin etkili değişimi bu halkın bütün özgün güçlerini bir siluet halinde yansıtan, bir halkın en büyük kaderini bir bireyin karşılaştırılabilir özünde ve sonsuz eserde tanıtan böylelikle halkı sonsuzluğa bağlayıp, anın değişen yörüngesinden kurtaran; bütün bunları deha, ancak bir halkın eğitiminin kucagında olgunlaşır ve beslenirse yapabilir. –Buna karşın, koruyucu ve ısıtıcı yurt olmazsa, savrulması kesinlikle sonsuz bir uçuşa dönüşmeyecek, aksine üzgün, kış tenhaliğinde yolunu şaşırmış bir yabancı gibi erkenden çorak ülkeden kaçacaktır.

–Hocam, dedi refakatçi, beni bu deha metafiziğiyle şaşkınlığa düşürüyorsunuz ve sadece çok uzaktan bu karşılaştırmaların doğruluğunu tahmin ediyorum. Buna karşın liselerin çokluğu ve bunun neticesi olarak öğretmenlerin fazlalığı hakkında söylediklerinizi tamamen anladım. Ve tam da bu alanda bir çok deneyimim oldu. Bunlarda bana lisedeki eğitim eğiliminin kendisini bu korkunç öğretmen fazlalığına göre yönlendirmek zorun da olduğunu ispatlıyor ki, bu eğitimin eğitimle hiç bir ilgisi yok ve sadece bu mecburiyet sonucu bu çizgiye ve iddiaya gelmiş. İlhamın parlayan ve anında Hellenik antiğin teklğine ve erişilemezliğine bir kez ikna olan ve zor bir mücadeleyle bu inancı koruyan herkes, bu ilhama girişin nasıl herkese açık olmadığını biliyor ve herhangi birinin Yunanlılarla sanki meslekten ötürü, ekmek parası kazanmak için bir el aletiyle uğraşırcasına davranmasını, utanmadan bir işçinin elleriyle bu kutsal tapınağa

dokunmasını, abes, hatta rezil bir davranış olarak görüyorlar. Ama özellikle büyük bir bölümünü lise öğretmenlerinin oluşturduğu zümrede, filologlar zümresinde bu kaba ve saygısız duygu çok yaygın. Bundan ötürü liselerde bu tür görüşün üretilmesi ve devredilmesine de şaşılmamalıdır.

Genç filologlar nesline bir bakıldığında onlarda, Helenlerinki gibi bir dünyada yaşamaya hakkımız olmadığından ötürü duyulması gereken o utanca ne kadar nadir rastlarız. Ne kadar soğuk ve yüzüstü inşa ederler sefil yuvalarını bu civcivler harika mabedin ortasına. Üniversite dönemlerinden başlayarak böyle kendini beğenerek ve utanmadan bu dünyanın bu şaşırtıcı yıkıntıları arasında dolaşan bunların çoğuna aslında her köşeden güçlü bir ses bağırmalıydı: “Gidin buradan mahremiyete kabul edilmemişler, asla taktis edilmemişler, kaçın sessizce bu kutsal yerden, sessizce ve utançla.”

Ah bu ses boşuna. Çünkü sadece bir Yunan lanetini ve aforoz formülünü anlamak için, insan biraz Yunan nitelikli olmalı. Ama bunlar öyle barbar ki, alışkanlıklarından ötürü rahatlıkla bu kalıntılar arasında yerleşebiliyorlar. Bütün modern rahata düşkünlüklerini ve hobilerini de beraberlerinde getirip Antik sütunların ve anıt mezarların arkasına gizliyorlar. Ve bu hileyle yoldukları şeylere Antik çevrede yeniden kendileri buldukları zaman, bayram ediyorlar. Biri si bir mısra yazıyor ve Hesychius’un lügatine başvurmayı biliyor. Derhal Aşiyulus’un ardılı olan şair olduğundan emin oluyor ve onun Aşiyulus’un dehasına sahip olduğunu iddia eden müminler de bulunuyor, o şiir yazan kasap. Bir diğeri bir polisin şüpheli gözleriyle Homeros’un suçu olan zıtlıkları, zıtlıkların gölgelerin izinde. Yaşamını Homeros’un, önce o harika elbisesinden çaldığı bez parçalarını yırtmak ve dikmekle boşa geçiriyor. Bir üçüncüsü için Antığın bütün gizemli ve sefahatli yanları katlanılmazdır. O sadece modern Apollon’u kabul eder ve Atinalıda neşeli, akıllı fakat biraz ahlaksız Apolloncuyu görür.

Antik'in karanlık bir köşesini kendi aydınlanmasının düzeyine getirdiğinde, örneğin yaşlı Pisagor'da aydınlanmacı *politicis*'in cesur bir kardeşini keşfettiğinde nasıl yüreğine su serpilir. Bir diğeri Odigüs'un niçin kader tarafından bu kadar kötü şeylere, babasını öldürmek ve annesiyle evlenmek zorunda kalmış olmaya mahkum edildiği düşüncesiyle yiyip bitirir kendisini. Suç nerede kaldı! Şiirsel adalet nerede? Aniden anlar: Aslında Odişus ateşli bir adammış, hiç bir hristiyan yumuşaklığına sahip olmayan. Evet hatta birkez çok uygunsuz bir heyecana kapılmış –Tirecias onu bütün ülkenin laneti ve hilkat garibesini diye adlandırmış. Uysal olun! Belki Sophokles bunu öğretmek istiyordu. Yoksa annenizle evlenmek ve babanızı öldürmek zorunda kalırsınız! Diğerleri yaşamları boyunca Yunanlı ve Romalı şairlerin mısralarını sayarlar ve 7:13=14:26 oranına sevinirler. Sonunda birisi Homeros'un ki gibi bir sorunun çözümünün oranlar dan hareketle yapılacağını vadeder ve *áva* ve *κατά*⁴ ile hakikati kaynaktan çekeceğine inanır. Ama değişik eğilimlerdeki herkes Yunan toprağını öyle bir kararsızlıkla, sakarca beceriksizlikle kazarlar ki, Antik'in gerçek dostu olan bir kimse adeta korkuya kapılmak zorunda kalır. Ve ben Antik'e biraz profesyonelce eğilimi olduğunu sezdiren yetenekli veya yetenezsiz her insanı ele alıp ona şu konuşmayı yapmak isterim: “Sen de biliyor musun ne tür tehlikelerin seni tehdit ettiklerini ortalama bir okul bilgisiyle seyahate yollanan genç adam? Aristoteles'e göre bir heykel tarafından öldürölmenin trajik bir ölüm olmadığını duydun mu? İşte tam böyle bir ölüm seni tehdit ediyor. Şaşıyor musun? O zaman filologların yüzyıllardan bugüne değin yetersiz güçle toprağa batıp devrilen Antik Yunan heykelini yeniden dikmeye çalıştıklarını bil. Çünkü o teklerin tırmandıkları dev bir heykeldir. Birleştirilmiş büyük güçler ve modern kültürün bütün kaldıraç güçleri kullanıldı. Her defasında ancak topraktan kal-

4 “Yukarıya, yukarıda” ve “aşağıya, aşağıda.” (Yay. Haz.)

dırılmıştır ki, yeniden düştü ve düşüşünde altındaki insanları ezdi. Buna tahammül edilebilirdi. Çünkü her yaratık bir şeyden ötürü telef olmak zorundadır. Ama bu denemelerde heykel parçalanırsa durum ne olur? Filologları Yunanlılar telef ediyor –buna katlanılabilir– Ama Antik filologlar tarafından parçalanıyor! Bunu düşün genç, delifişek adam. Geri dön, eğer Bilderstürmer⁵ değilsen?”

–Gerçekten, dedi gülerek filozof, bir çok filolog senin arzu ettiğin gibi geri döndü. Ve benim gençlik tecrübelerimle büyük bir zıtlığı seziyorum. Bunların büyük bir bölümü bilinçli veya bilinçsiz klasik Antik ile doğrudan temasın kendileri için faydasız ve umutsuz olduğu inancına kapılıyorlar. Bundan ötürü onun incelenmesi filologların çoğu tarafından verimsiz, bitmiş, *e pilopvarin* olarak değerlendiriliyor. Bu grup bundan ötürü daha büyük bir istekle dilbilimin üstüne atladı. Bu yeni çapalanmış sonsuz genişlikteki tarım alanındaki, günümüzde ortalama yetenek de faydalı şekilde kullanılabilir ve belirli bir soğukkanlılık hatta olumlu eğilim olarak değerlendirilir, metodların yeniliği ve güvensizliği ve fantastik yanılgıların sürekli tehlikesine rağmen. –Sıra sıra çalışmanın en arzu edilen şey olduğu yerde.– Burada yeni geleni Antik’in yıkıntıları dünyasından ona gelen aksi, haşmetli ses şaşırtmaz. Buraya herkes kucaklanarak alınır ve Sophokles ve Aristophanes’den önce hiçbir zaman alışılmamış bir etkiye, dikkate değer bir düşünceye ulaşamamış olan da başarıyla etimolojik dokunma tezgahına oturtulur veya uzaklardaki şive kalıntılarını toplamaya teşvik edilir. –Ve birleştirme ayırma, toplama dağıtma, oraya buraya koşma, kitap karıştırmayla günü geçer. Ama bu kadar faydalı kullanılan bir dil araştırmacısı herşeyden önce öğretmen olmalıdır! Ve şimdi o görev gereği liseli gençlerin iyiliği için, kendisinin haklarında asla izlenime sahip olmadığı, bir fikre ise daha

⁵ Özellikle 8. yüzyıl ve Reformasyon döneminde kiliseleri basarak kilise resimlerini tahrip eden akımın üyesi. (Çev.)

az sahip olduğu eski yazarlar hakkında birşeyler öğretmek zorundadır. Antik ona birşey söylemez ve bundan dolayı onun da Antik hakkında söyleyecek birşeyi yoktur. Aniden kafası berraklaşır ve iyi hisseder kendisini! Neden dil bilgidir! Niçin bu yazarlar Yunanca ve Latince yazdılar! Ve artı neşeyle Homeros'u etimolize etmeye başlar ve lehçeden veya kilise Slavcadan, ama hepsinden önce kutsal Sanskriçden yardım alır. Sanki Yunanca dersi genel dil bilimine giriş için bir kehanetmiş, Homeros'un ilkesel yanlışı eski indocermence yazmamasıymış gibi. Bugünkü liseyi tanıyan öğretmenlerinin klasik eğilime ne kadar çok yabancılaştıklarını ve bu eksikliğin duygusundan, o karşılaştırmalı dil bilimiyle bilgince uğraşmanın tehlikeli ölçüde arttığını bilir.

–Bence, dedi refakatçi, mesele bir klasik eğitim öğretmenin Yunancası ve Latincesini diğerleriyle, barbar halkları ile karıştırmaması ve onun için Yunanca ve Latince'nin asla diğerlerinin *yanında* bir dil olamamasıdır. Klasik eğilimi açısından, bu dillerin iskeletinin diğer diller ile uyup uymaması ve akraba olup olmaması önemli değildir. Onun için mesele uyan değildir. *Ortak olmayan da, bu halkları barbar olmayanlar olarak diğer bütün halklara üstün kılan-da gerçek katılımı ortaya çıkar*; eğitimin öğretmeni olduğu ve kendisini klasiğin yüce örneğine göre yeniden eğitmek istediği ölçüde.

–Ve ben yanıliyorum, dedi filozof, benim şimdi liselerde Latince ve Yunancanın öğretiliş şekli konusunda kuşkularım var. Dil üzerinde kendisini rahatlıkla okuma ve yazma ile ifade eden hâkimiyet, yapabilme, yok oluyor. Benim şimdi tabii ki yaşlanan ve sayıları azalan neslimi diğerlerinden ayıran bir şeydi bu. Buna karşın, bana o şimdiki öğretmenlerin öğrencilerine öyle genetik ve tarihsel davranıyor görünüyor ki, sonunda en iyi şartlarda onlarda küçük sanskritçiler veya etimoloji takipçisi şeytancıklar veya ihtimal kurtçukları olacaklar ama hiçbirisi, biz yaşlılar gibi, kendi iyiliği için Platon'unu, Tacitus'unu okuyamayacak. Böyle, bugün

de liseler *bilginlik* yetiştirme yerleri olabilirler, ama sanki sadece doğal ve düşünülmemiş, en asil amaçlara yönelik eğitimin yan etkisi olan bilginlikle *değil*, aksine sağlıksız bir bünyenin hipertrofik büyümesiyle karşılaştırılabilir. Liseler bu bilgin şişmanlama yeteneğinin yetiştirme yerleridir, eğer şimdi günümüz Alman kültürü diye övünmeye alışmış o şık barbarlığın güreş okulu haline gelmemişlerse.

–Ama nereye, diye cevap verdi refakatçi, doğanın kendilerine hakiki eğitim için drahoma vermediği bir sürü zavallı öğretmen kaçmalılar. Daha çok ihtiyaç neticesi alınan, çünkü okulların aşırılığı öğretmenlerin aşırılığını gerektirdiği ve ekmek parası kazanmak için, çalıştırılan, eğitim öğretmeni olan! Eğer Antik onları emirle geri çevirirse, nereye kaçmalıdırlar! Günümüzün her gün yorulmadan onlara “Biz kültürüz! Biz eğitimiz! Biz zirvedeyiz! Biz piramidin tepesindeyiz! Biz dünya tarihinin amacıyız!” diye bağırان, günümüz güçlerinin organı basına kurban mı olmalıdırlar. –Eğer cazip vaad dinlerlerse, eğer onlara kültürsüzlüğün utanılacak işareti dergi ve gazetelerin ‘kültür ilgilileri’ diye adlandırılan avam kamuoyu tamamen yeni, olgunluğun en üst seviyesinde eğitim şeklinin temeli diye göklere çıkarılırsa! Eğer içlerinde bu vaadlerin yalan olduğuna dair bir hissin kalıntısı dahi olsa, nereye kaçmalı bu zavallılar! –Sadece buradaki ardı arkası kesilmeyen eğitim çılgınlıklarını daha fazla duymamak için, en kör çok az hareketli bilimsellikten başka nereye gitmelidirler? Eğer bu şekilde takip edilmeye devam edilirse, sonunda deve kuşu gibi kafalarını kuma sokmak zorunda kalmayacaklar mı? Onlar için gerçek bir şans değil mi şivelerin, etimolojilerin ve olasılıkların altına gömülü olarak, her ne kadar hakiki eğitimden millerce uzaklıkta: ama böylelikle en azından tıkanmış kulaklarla ve şık günümüz kültürüne karşı sağır ve kapalı bir karınca yaşamı sürdürmek?

–Haklısın dostum, dedi filozof, ama eğitim merkezleri fazlalığı olması katı gereği ile ve bundan ötürü bir öğretmen

fazlalığı ihtiyacı nerede? –Eğer bu kadar belirgin şekilde bu fazlalık talebinin eğitim düşmanı bir çevreden geldiğini ve bu fazlalığın sonuçlarının sadece eğitimsizliğin işine yaradığını görüyorsak? Gerçekten böyle katı bir gereklilik ancak, modern devlet bu şeylere karışmayı adet haline getirmişse ve isteklerini bir darbeyle hazırlamaya *refakat etmeye* alışmışsa söz konusu olur. O zaman tabii ki bu fenomen, bir çok kimse üze rinde sanki sonsuz katı gereklilik, onlara hitap ede şeylerin ilk yasası etkisi yapar. Bundan başka, şimdi söylendiği şekliyle, böyle taleplerle konuşan bir ‘kültür devleti’ biraz gençtir ve son yarım yüzyılda ‘kendiliğinden anlaşılır’ olmuştur. Yani çok sevilen ‘kendiliğinden anlaşılır’ kelimesinin çok fazla kullanıldığı, kendiliğinden ise anlaşılmadığı bir dönemde. En çok en güçlü modern devlet, Prusya, eğitimi ve okulun en yüksek yönetim tarafından kullanılma hakkını bu kadar ciddiye almıştır. Devlete özgü olan cüretle onun tarafından alınan düşündürücü düstur genel tehdit edici ve hakiki Alman ruhu için tehlikeli bir anlam kazanır. Çünkü bu yanda liseyi ‘zamanın yüceliği’ diye adlandırılan yere getirmek için şekilsel olarak sistemleştirilmiş çabayı görüyoruz. Burada mümkün olduğu kadar çok öğrenciyi liselere alabilmek için önlemler alınıyor. Hatta burada devlet en güçlü aracını; askerlik hizmetiyle ilgili bazı ayrıcalıkları başarıyla kullandı ki, istatistik memurlarının tarafsız raporlarına göre, tamamıyla bundan ve sadece bundan bütün Prusya liselerinin genel fazlalığı ve acil bir süreklilikle yenilerini kurma ihtiyacı açıklanabilir. Devlet eğitim kurumlarının fazlalığı için daha fazla ne yapabilir, eğer bütün yüksek ve büyük ölçüde alt seviyedeki memurlukları da üniversite öğrenimiyle, hatta en etkili askeri imtiyazları liseyle gerekli bir bağ kurarsa ve bunu hem genel, halk tarafından kabul edilen, askerlik hizmetinin hem de sınırsız siyasi bürokrat ihtirasının, bilinçsizce bütün yetenekli doğaları bu istikamete çektiği bir ülkede yaparsa. Böyle bir yerde lise herşeyden önce belirli bir şeref derecesi olarak görülür. Ve hükümetin

etki alanını bir dürtüye hissettiren herşey lisenin güzergahında bulunur. Bu yeni ve her hâlîkârda özgün bir görünümdür. Devlet kendisini kültürün gizli öğretisinin rahibi gibi gösterir ve amaçlarını korurken her hizmetkarını elinde sadece genel devlet eğitiminin meşalesiyle önünde belirmeye zorlar. Meşalenin tedirgin ışığında hizmetkarların onu tanıması en yüce amaç, bütün eğitim çabalarının mükafatıdır.

Gerçi son görünüm onları şaşırtmalı, örneğin o benzer, yavaş yavaş eskiden devlet tarafından teşvik edilen ve devlet amaçlarına yönelik felsefeyi hatırlatmalıdır: Hegel felsefesinin eğilimini. Belki de bütün eğitim çabalarının Prusya'nın devlet amaçlarına tabii kılınmasıyla Hegel felsefesinin pratikte değerlendirilebilecek mirasına, başarıyla sahiplenildiğini iddia etmek çok aşırı olmaz. Fakat devletin ilahlaştırılması *bu* tabii kılmada zirvesine ulaştı.

–Ama, diye sordu refakatçi, bir devlet böyle garip eğilimle hangi amaçları takip eder? Çünkü onun devlet amaçlarını takip ettiği, Prusya okul düzenine diğer devletler tarafından nasıl hayran olunduğundan, düşünülüp taşınılmasından, orada burada taklit edilmesinden belli oluyor. Bu diğer devletler galiba benzer şeklin devletin olan genel askerlik hizmeti gibi, faydalı olacağını umuyorlar. Herkesin periyodik olarak ve gururla askeri üniforma giydiği, hemen herkesin lise vasıtasıyla üniformalı devlet kültürünü içselleştirdiği yerde, aşırıları neredeyse Antik durumdan, her genç insanın içgüdü ve eğitimle insan yaşamının güzide ve en yüce amacı olarak hissetmeyi öğrendikleri, sadece bir kez Antikte erişilen devletin mutlak kudretinden bahsetmek istiyorlar.

–Bu karşılaştırma, dedi filozof, bu durumda tabii ki taşkınlık olurdu ve sadece *bir* bacak üzerinde de topallamazdı. Çünkü Antik devlet tam bir faydacılık gözetmeden mümkün olduğu kadar uzak kaldı ve eğitimi sadece kendisine doğrudan faydalı olduğu zaman serbest bıraktı, düşüncelerine uymayacağını belli etmeyen güdülerini derhal yok etti. İşte bundan ötürü derin görüşlü Yunanlı, modern insanı neredeyse

tiksindiren, devlete karşı güçlü hayranlık ve müteşekkirlilik duygusunu hissetti, çünkü o böyle bir yardım ve koruma kurumu olmaksızın kül türün bir tohumunun dahi kendisini geliştiremeyeceğini ve taklit etmediği bütün zamanların tek kültürünün *kendisinin* yardım ve koruma kurumunun itinalı ve bilge koruması altında böyle bereketli şekilde büyüdüğünü anlamıştı. Sınır *koruyucuları*, düzengeçler, gözcüler devletin savaşa hazır, hayran olunan, asil ve sanki doğaüstü arkadaş engebeli gerçeklerde refakat eden ve bundan ötürü şükran toplayan arkadaş ve yoldaş. Eğer buna karşın şimdi modern devlet böyle bir coşkun müteşekkirliliği talep ediyorsa, bu tabii ki kendisini yüksek Alman kültürü ve sanatının şövalyece hizmetinde gördüğünden değildir. Çünkü işin bu yanına bakıldığında geçmiş de bugün gibi haysiyetsizdir. Bunu görmek için sadece Alman başkentlerinde büyük şair ve sanatçılarımızın hatıralarının anılış tarzları ve bu Alman ustaların en yüce sanat planlarının devlet tarafından nasıl desteklendiği düşünülmelidir.

Yani hem bütün şekillerde burada ‘eğitim’ denilen şeyi teşvik eden devlet eğilimi hem de bu devlet eğilimine tabi olan böyle teşvik edilen bir kültür kendi özelliklerine sahip olmalıdır. Gerçek Alman ruhundan ve ondan türetilen benim sana tereddütlü çizgilerle tasvir ettiğim eğitimle, sevgili dostum devlet eğilimi açık veya gizli savaş hâlinedir. Devlet eğiliminin işine yarayan ve onun tarafından büyük ilgiyle taşınan, okul sistemine yurtdışında hayranlık duyulan bu eğitimin ruhu demek ki Alman reformasyonunun özünden, Alman müziğinden, bize böylesine harika bir şekilde hitap eden Alman felsefesinden ve soylu bir sürgün gibi bu devlet tarafın dan lüks bir yaşam süren eğitim yüzünden öylesine umursanmadan, öylesine adi görülen gerçek Alman ruhuyla ilişkisi olmayan bir çevreden kaynaklanmak zorundadır. O bir yabancısıdır, üzgün bir yalnızlıkla geçer gider. Ve orada o sözde kültürün önünde tütsülük sallanır ki ‘eğitilmiş’ öğretmen ve gazete yazarlarının alkışları altında eğitimin adını ve şerefini gaspeder

ve ‘Alman’ sözcüğüyle utanç verici bir oyun oynar. Devletin neden bu kadar fazla eğitim kurumuna ve öğretmene ihtiyacı vardır. Niçin bu geniş halk eğitimi ve halk *aydınlatılması* kurulmuştur? Çünkü gerçek Alman ruhundan nefret edilir, çünkü hakiki eğitimin aristokrat doğasından korkulur, çünkü böylece tek başına büyük olan insanların kendilerini yok etmeye sürüklenmeleri istenir. Bir çok kimsede eğitim iddiası tohumu atılır ve beslenir, çünkü böylelikle büyük önderin sert ve disiplinli terbiyesinden kaçma denir, Kitlelere devletin *örneği* altında yolu kendilerinin bulacağı telkin edilir.

Yerli bir görünüm! Eğitimin örneği olarak devlet!

Beni bir şey teselli ediyor. Böyle savaşılan, renkli bir örtülü papaz vekil'nin yerine geçtiği Alman ruhu cesur. O kendisini mücadeleyle saf bir döneme ulaştıracak. O, asil olduğu gibi, muzaffer olacağı gibi, devlete karşı belli bir acıma duygusunu muhafaza edecek, eğer devlet zorluk içinde olur ve en kötü duruma sıkıştırılırsa böyle sözde bir kültürü müttefik olarak alacaktır. Çünkü eninde sonunda insanları idare etme görevinin yani milyonlar arasında birisini, çoğunun sınırsız derecede bencil, haksız, insafsız, namussuz, kiskanç, kötü ve ayrıca çok anlayışsız ve dikkatli cinsi, kanun, düzen, huzur ve barış korumak ve bunu yaparken devletin sahibi olduğu azı, sürekli olarak üçgözlü komşulara ve hain soygunculara karşı korumanın zorluğunu kim biliyor? Böylesine sıkışmış bir devlet her müttefike sarılır ve eğer böyle bir müttefik muhteşem bir dönüşle kendisini sunarsa, eğer devleti hani Hegel'in yaptığı gibi ‘mutlak mükemmel etik organizma’ olarak nitelendirir ve herkes için eğitimin görevi olarak örnek gösterir, devlete en iyi hizmet edeceği yeri ve mevkii meydana çıkarırsa– Kim, devletin kendisini böyle sunan bir müttefiki kolaylıkla kucaklamasına, boğuk barbar sesiyle ve kesin bir inançla ona “Evet! Sen eğitimsin! Sen kültürsün!” diye bağırmasına da şaşırabilir.

Saygıdeğer dinleyicilerim! Benim hikayemi buraya kadar vefakarca takip ettikten ve biz birlikte o ıssız, yalnız, zaman zaman dokunaklı olan filozofla refakatçisi arasındaki konuşmayı aştıktan sonra, sizin de yüzücüler gibi gezintimizin ikinci kısmına dayanmaya hevesiniz olduğunu, hele size, benim yaşadıklarımın küçük kukla tiyatrosunda şimdi yeni kuklaların kendilerini göstereceklerini ve haddizatında eğer buraya kadar dayanmışsanız, hikâyenin dalgalarının şimdi sizi daha kolay ve hızlı sona taşıyabileceği sözünü verebildiğim için, devam edeceğimiz konusunda umutlu olmak zorundayım. Çünkü şimdi kısa bir süre sonra bir dönemece geleceğiz. Bundan ötürü bir kez daha kısaca bir geriye bakarak, bu karşılıklı yoğun konuşmadan neler kazandığımızı düşünmek daha da faydalı olacaktır.

–Yerinde kal, diye bağırır gibi göründü filozof refakatçisine. Çünkü sen ümit besleyebilirsin. Çünkü eğitim kurumlarımızın olmadığı, fakat olması gerektiği gittikçe belirginleşiyor. Binaları bu yüksek amacın ezeli ahengi olan liselerimiz ya tehlikeli bir kültürün bakım merkezleri oldular, aristokratik, bilgece bir ruhların seçimine dayanan eğitimi derin bir nefretle kendisinden uzaklaştıran ya da küçük düşünen, verimsiz veya her halükârda eğitimden uzak kalan, belki de değeri en azından, o şüpheli kültürün baştan çıkarışına karşı göz ve kulağı hissizleştirmek olan, çılgınlığı yetiştiriyorlar.

Filozof refakatçisinin dikkatini herşeyden önce bir kültü-

r n özüne girmek zorunda olan o garip bozulmaya çekmişti; eğer devlet ona h kmetti ine eğer onunla devlet amaçlarına ula tı ına, eğer onunla ittifak içinde hem diğer düşmanca g  lere hem de filozofun ‘hakiki Alman’ diye nitelendirmeye cesaret ettiği ruha, karşı sava tı ına inanıyorsa. En asil ihtiyaçla Yunanlılara bağlı olan, zorlu geçmişte dayanıklılığını ve cesaretini koruyan, amaçlarında saf ve yüce olan bu ruh, modern insanı modernin lanetinden en zor görevleri çözebilme yeteneğiyle kurtarabilir. –Bu ruh mirasına yabancılaşmış olarak kenarda yaşamaya mahkum edilmiştir. Ama yavaş şikayet sesleri günümüz çölünde yankılanırsa *tıklım tıklım ve alaca bulaca günümüz eğitim kervanı korkacaktır*. Filozofun düşüncesi,    t  sadece  a kınlık değil, aksine korku da uyandırmalıyız, korkuyla kaçmamalı aksine saldırmalıydı. Ama özellikle refakatçisine, daha güçlü bir g d yle şimdiki barbarlı a karşı nefret kusan bireyi böyle korkarak ve ölçüp biçerek d   nmemesini telkin etmişti.

– sterse yok olsun: Kahince tanrı derinliklerinden mistik bu u çıktıkça yeni bir sehpa ikinci bir kahin bulmak konusunda sıkıntıda değildi.

Filozof sesini yeniden y kseltmi ti:

–Dikkat et dostum. İki şeyi birbiriyle karı tıramazsın. İnsan yaşamak için, varlığı için sava abilmek için çok şey öğrenmek zorundadır. Ama bireyin bu amaçla   rendiklerinin ve yaptıklarının henüz eğitimle bir ilgisi yoktur.

Aksine bu ancak bu dünyanın üstünde, zorluğu, yaşam savaşını, ihtiyaçları depolayan bir hava tabakasında ba lar. Hâlbuki bir insanın kendi süjesine diğerlerinin yanında ne kadar değer verdiği, kendi gücünden onların bireysel yaşam savaşları için ne kadarını harcadığı şüphelidir. Kimisi kendisini, ihtiyaçlarını stoacı-dar bir kısıtlamayla, pek kısa bir süre içinde ve kolaylıkla bu tabakaya yükseltecek, kendi süjesini unutacak, sanki atabilecektir artık bir güneş sisteminde zamana bağlı olmadan ve kişisel olmayan işlerde sonsuz gençliğe sevinecektir. Bir diğeri süjesinin etkisini ve ihtiyaç-

larını öyle genişletecek ve süjesine öyle şaşırtıcı ölçülerde bir lahit inşa edecektir ki, sanki korkunç düşmanla, zamanla güreşte yenebilecekmişcesine böyle bir güdüde de ölümsüzlüğe olan istek kendisini gösterir. Zenginlik ve güç, akıllılık, şaşırmazlık, hatiplik, artan bir itibar, önemli bir isim –burada bunların hepsi sadece onlar vasıtasıyla doyumsuzluk kişisel yaşam iradesinin yeni bir yaşam istediği, nihayet hayal olan bir sonsuzluğun hasretinin çekildiği aracı oldular.

Ama süjenin bu en yüksek şeklinde dahi, böyle genişletilen ve sanki kollektif bireyin artırılmış ihtiyacından da hakiki eğitimle bir ilişki yoktur. Ve eğer bu taraf örneğin sanat isterse, sadece onun parçalayıcı veya uyarıcı etkileri, yani saf ve yüce sanat en az ve aşağılanmış, kirliye en iyi uyandırmayı anlayanlar dikkate alınmaya layık olurlar. Çünkü bütün işinde ve yaptığında, belki gözlemci üzerinde muhteşem izlenimini bıraksa da, o asla hırslı ve dur-durak bilmeyen süjesinden kopmamıştır. Süjeden özgür kontrolün aydınlık göksel mekanı ondan kaçır. –Bundan dolayı o öğrense de, seyahat etse de, toplasa da hakiki eğitimden sonsuz uzaklıkta ve sürgün yaşamak zorundadır. Çünkü hakiki eğitimi yoksul ve hırslı bireyler tarafından kirletilmeyi reddeder. Kendisini bencil amaçları için bir araç olarak ele geçirmek isteyen den bilgece kaçmayı bilir. Ve eğer birisi ondan kazanç sağlamak ve sefaletini onu kullanarak dindirmek gibi yanlış bir düşünceye kapılırsa, aniden sessiz adımlarla ve alaycı tavırla kaçır.

Yani dostlarım, bu eğitimi, bu narin, nazlı göksel tanrıçayı, kendisini arasına ‘eğitim’ diye adlandıran ama sadece sefaletin, işin, ihtiyacın entelektüel hizmetkarı ve danışmanı olan o faydalı hizmetçi kızla karıştırmayın. Ama kariyerinin sonunda bir mevki veya ekmek kazancı ümidi veren her öğretim, bizim onu anladığımız anlamda eğitim için öğretim değil, aksine sadece süjenin varlığını savaştan hangi yoldan kurtaracağını ve koruyacağını yönergisidir. Tabii ki böyle bir yönerge insanların çoğu için en önemli şeydir. Ve savaş ne kadar zorsa, genç insanda o derecede yoğunlaştırarak gücünü, hareket ettirmeyi öğrenmek zorundadır.

Ama onu bu savaşa heveslendiren ve yetiştiren kurumların eğitim kurumları olarak dikkate alınamaz. Bunlar yaşam zorluklarını aşma kurumlarıdır; ister memur, tüccar, subay, işadamı, çiftçi, doktor, teknisyen yetiştirsinler. Ama her hâlükârda bu tür kurumlar için, bir eğitim kurumunun kurulmasında geçerli olanlardan değişik yasalar ve ölçütler geçerlidir. Ve burada müsaade edilen, hatta teklif edildiği gibi, mümkün de olan, orada canice bir haksızlık olabilir.

Sizlere dostlarım bir örnek vermek istiyorum. Genç bir insanı doğru eğitim yoluna sevk etmek isterseniz, onun saf, inanç dolu, sanki doğayla olan kişisel doğrudan ilişkisini tahrip etmekten sakının. Onunla orman ve kaya, fırtına, akbaba, tek başına kalmış çiçek, kelebek, çayır, bayır kendi dilleriyle konuşmak zorundadırlar. Onların içinde kendisini sanki sayısız parçalara ayrılmış yansımalarda, değişen görünümlerin renkli girdabında tanımalıdır. Böylece bilinçsizce bütün şeylerin metafizik tekliğini doğadaki büyük temsilde hissedecek ve aynı zamanda onların sonsuz kararlılığı ve gerekliliği onu sakinleştirecektir. Ama ne kadar genç insana doğaya bu kadar yakın ve neredeyse bireysel yaklaşımla büyüme izni veriliyor. Diğerleri erkenden başka bir gerçeği öğrenmek zorundalar: Doğa nasıl boyunduruk altına alınır. Burada o saf metafizik sona eriyor. Bitki ve hayvanların fizyolojisi, jeoloji, inorganik kimya gençleri doğanın tamamen değişik bir gözlemine zorluyor. Bu zorla kabul ettirilen yeni bakış tarzı ile kaybedilen lirik hayal değil, aksine doğanın içgüdüsel, hakiki ve tek anlaşılması. Bunun yerini şimdi akıllı hesaplama ve doğanın aldatılması aldı. Böylece hakiki eğitimlilere paha biçilmez servet, çocukluğunun kedersiz içgüdülerinden kopmaksızın sadık kalabilerek ve böylelikle yaşam savaşına çekilenin tahmin dahi edemeyeceği bir sükûnete, eşitliğe, ilişkiye ve ahenge ulaşma bahşedilir.

Demek ki dostlarım benim ortaokullarımızla ve daha yüksek yurttaş okullarının övgülerini ihlal etmek istediğime inanmayın. Doğru hesaplama öğretin, konuşma dillerine hâkim

olunan, coğrafyayı ciddiye alan ve doğa bilimlerinin şaşırtıcı bilgileriyle donatan kurumlara saygı duyuyorum. Günümüzün daha iyi ortaokullarında hazırlananların, liseyi bitirmişlerin yapmaya alıştığı isteklere tamamen hakları olduğunu seve seve itiraf etmeye hazırım ve bu tür eğitim görenlere şimdiye değin sadece lisenin yetiştirmelerine önemle belirtiyorum. Şimdiki lisenin yetiştirmelerine olduğu gibi her yerde üniversitelerin ve devlet dairelerinin kapıları sınırsız olarak açılacaktır. Ama acı dolu bu yan cümleyi bastıramıyorum: Ortaokullar ve liseler bugünkü amaçlarında genelde müttetiklerse ve sadece böyle ince çizgilerde devlet mahkemesi önünde tam bir eşitlik bekleyebilmek için birbirlerinden ayrıldıkları eğer doğruysa. –Böylece biz öğrenim kurumlarının bir türünden tamamen yoksun kalırız: Eğitim kurumları türünden! Bu seviyesi çok daha düşük, ama çok gerekli eğitimi şimdiye değin hem başarılı hem de dürüst şekilde izlemiş olan ortaokullara karşı bir suçlama değildir. Fakat lise çevresinde işler çok daha az dürüstçe ve çok daha az başarılı gidiyor. Çünkü burada biraz içgüdüsel utanç duygusu, bütün kurumun alçakça küçüldüğü ve akıllı savunucu öğretmenlerin harmonik eğitim cümlelerin vahşi-tenha ve verimsiz gerçeğin red ettiğinin bilincine varılmamış bilgisi yaşıyor. Yani eğitim kurumları yok! Ve şehirlerin en azından hala ikiyüzlü olduğu yerde insan sözde ‘realizm’ sürüsünden daha umutsuz, daha bozulmuş, daha gayrimemnun. Ayrıca dostlarım, dikkat edin öğretmen çevrelerinde insanın ne kadar ham ve cahil olmak zorunda olduğuna, eğer kesin felsefi terim ‘gerçek’ ve ‘gerçekliği’ bu ölçüde yanlış anlayacak, arkasında madde ile ruhun karşıtlığının kokusunu alabilmek ‘gerçekliği’ ‘bilmenin istikameti, gerçeğin kontrolü’ olarak yorumlayabilmek için.

Ben kendi payıma sadece *bir* gerçek zıtlık biliyorum. *Eğitim kurumları* ve *yaşam sıkıntısı kurumları*: İkinci türe bütün mevcut olanlar dâhiller, ama ben birincisinden bahsediyorum...

Aniden üçümüzde filozof karşısında tek adammışçasına

idik ve birbirimizi karşılıklı uyararak ve cesaretlendirerek aşağı yukarı aşağıdakileri ileri sürdük:

–Bu kadar çok dehadan bahsettiniz. Onun dünyada yalnız, zor dolaşmasından sanki doğa sadece sürekli en keskin zıtlıkları üretiyormuş gibi önce vurdumduymaz uyuyan, içgüdüyle üremeye devam eden kitleden ve sonra ondan korkunç uzaklıkta büyük izleyici, ebedi yaratıcılık için donanmış tekten. Ama durum böyleyken ve kendiniz onu entelektüel piramidin zirvesi olarak adlandırıyorsunuz. Fakat öyle görünüyor ki, geniş ağır yüklü tabandan serbest yükselen zirveye kadar sayısız ara dereceler gerekli ve tam burada *natura non facit saltus*¹ cümlesi geçerli olmak zorundadır. İmdi, sizin eğitim diye adlandırdığınız şey nerede başlıyor. Hangi dik dörtgen prizmada *yukarıdan ve diğerleri, aşağıdan hükmedilen alan ayrılıyor*. Ve ancak sadece bu uzaktaki doğalarda hakikaten eğitimden bahsedilebilirse, bu tür doğaların hesaplanamaz varlıkları üzerine nasıl kurumlar inşa edilmek isteniyor, tamamıyla bu seçilmişlerin işine yarıyacak eğitim kurumları hakkında nasıl düşünülebilir? Bize öyle geliyor ki, aslında bunlar yollarını bulmayı biliyorlar ve diğer herkesin ihtiyaç duyduğu eğitim koltuk değnekleri olmadan gidebilmeleri de güçlerini gösterir. Böyle rahatsız edilmeden, dünya tarihinin itiş kakışları, sanki bir hayalet gibi büyük bir kalabalığın arasından ilerliyorlar.

Birlikte bu tür şeyleri çok marifetli ve düzenli olmadan savunduk, hatta filozofun refakatçisi daha da ileri gitti ve hocasına şöyle dedi:

–Şimdi siz kendiniz, bizim samimiyetle o hakiki Alman ruhunun gerçek ve samimi önder ve yol göstericileri olarak gurur duymaya itina ettiğimiz, anılarına kutlamalar ve heykellerle saygı gösterdiğimiz, eserlerini inançla yurtdışıyla karşılaştırdığımız bütün büyük dehaları düşünün. Bunların karşısına sizin istediğiniz gibi bir eğitim nerede çıktı, yerli bir eğitim

¹ Lat. “Doğa sıçrama yapmaz.” (Yay. Haz.)

güneşiyle beslendikleri ve olgunlaştıkları ne ölçüde anlaşılır. Ve buna rağmen onlar mümkün olabildiler ve buna rağmen bizim şimdi böyle saygı duyduğlarımız oldular. Hatta eserleri belki de bu asil doğaların aldıkları gelişme şeklini haklı çıkarıyor. Hatta bizim galiba çağlarımızın ve haklarımızın böyle bir eğitim noksanlığını mazur görmemiz gerekir. Lessing, Winkelmann mevcut Alman eğitiminden ne alabilirlerdi? Hiçbir şey veya Beethoven, Schiller, Goethe, bütün büyük sanatçılarımız ve şairlerimiz kadar az şey. Ancak sonraki nesillerin bir öncekinin hangisini tanısa hediye ile mükafatlandırıldığıнын bilincine varmak zorunda olmak, belki de bir doğa yasasıdır.

Bu noktada ihtiyar felsefeci hiddetli bir kızgınlığa kapıldı ve refakatçisine bağırdı:

–Ah sen, bilgi bönlüğünün kuzusu! Ah siz memeli hayvan diye adlandırılanlar! Bunlar ne yanlış, beceriksiz, dar, eğri büğrü, sakat deliller! Evet biraz önce günümüz eğitimi dinledim ve kulaklarımda yeniden saf tarihsel 'tabiiilikler' saf çok bilmiş merhametsiz tarihçi-akılsallık çınladı. Dikkat et sen kutsanmamış. Yaşlandın ve yüzyıllardan beri bu yıldızlar göğü üzerinde dinleniyorsun, ama bu tür eğitilmiş, günümüzün sevdiği ve özde şeytanca bir konuşmayı, asla duymadın. Yani siz şairlerinizle ve sanatçılarınızla gururlanıyormuşsunuz benim iyi Cermenlerim! Parmakla onları gösteriyor ve yurt dışına karşı onlarla böbürleniyorsunuz? Ve onları aranızda bulundurmamak size güçlük çıkarmadığı için, bundan da, sizin de bundan böyle onlar için zahmetle girmeye gerek olmadığına dair şişşirin bir teori çıkarıyorsunuz? Öyle değil mi benim tecrübesiz çocuklarım, kendiliğinizden geliyorsunuz: Leylek getiriyor onu size! Kim ebeden bahsetmek isteyecek! Şimdi dostlarım, size bir ilk ders gerekiyor: Ne? Sizin gurur duyduğunuz bütün adı geçen parlak ve asil ruhlar sizler tarafından, sizin barbarlığınız tarafından erkenden boğulmadı mı, harcanmadı mı, söndürülmedi mi? Siz nasıl sizin zihinsel darlığınız yüzünden, sizin gülünç engelleriniz ve putlarımızla savaşta, tiyatronuzun, bilginlerinizin, dinbilimcilerinizin uygunsuzluk-

ları altında, dünyaya gelme nedeni olan sonsuz uçuşa bir defa dahi cesaret edemeden yok olan Lessing'i utanmadan nasıl düşünebilirsiniz? Ve düşüncesini sizin garip saçmalıklarınızdan kurtarmak için Cizvitler'den yardım dilenmeye giden, utandırıcı tenassürü size de yansıyan ve üzerinize silinmez bir leke olacak yapışacak olan Winchelmann'ın anısını nasıl hissediyorsunuz? Acaba Schiller'in adını anıp kızarmıyor musunuz? Resmine bakın! O sizi görmeden aşağılayarak uzaklara yönelen parıldayan özü tutuşturur, bu ölümcül kızarmış yüzü. –Bu size birşey ifade etmiyor mu? O zaman sizin tahrip ettiğiniz böyle harika ve tanrısal bir oyuncağa sahiptir. Ve Goethe'nin dostluğunu da bu hüznü, hızlı ölüme kıskırtan yaşamdan uzaklaştırın. –Onu daha çabuk söndürmek sizin için daha uygun olurdu. Büyük dehalarımızdan hiçbirisine yardımcı olmadınız. – Ve şimdi kimseye daha çok yardım edilmemesi gerektiğini bir doğmamı yapmak istiyorsunuz? Ama siz Goethe'nin son sözünde ismini koyduğu 'küflü dünyanın direnci' idiniz o ana kadar. Onlar için siz bezgin budalalar, kıskanç dar kafalılar veya sinsi bencillerdiniz. Size rağmen yaratmışlardı eserlerini, size karşı yöneltmişlerdi saldırılarını ve sizin yüzünüzden erken ölmüşlerdi, bitirilmemiş günlük işlerin içinde, savaşlarda yıkılmış veya bayılmış. Eğer o hakiki Alman ruhu güçlü bir kurumun koruyucu çatısı altında olsaydı bu efsane adamların nelere erişebileceklerini, kim hayal edebilir ki? Bu ruhu böyle bir kurum olmadan yalnız, parçalanmış, yozlaşmış şekilde varlığını zar zor devam ettiriyor. Bütün bu insanlar yok oldular. Ve bütün olayların akılsallığına olan çılgınca inançla suçlarınızı affettirmek istiyorsunuz. Ve sadece o adamlar değil, entelektüel çevrelerin hepsinden size karşı savcılar çıkıyor. Bütün şairane, felsefi, resim veya plastik sanatlar yeteneklerine bakabilirim ve sadece en üstün dereceli yeteneği göremem. Her yerde olgunlaşmamışların sinirli yeri veya çok erken gevşemişlerin açmadan solmuş veya donmuşların farkına varıyoruz. Her yerde 'küflü dünyanın kokusunu' yani *sizin* suçunuzu hissediyorum. Bu, eğer eğitim

kurumları istiyorsam ve kendilerini öyle nitelendirenlerin durumunu acınacak buluyorum demektir. Kim bunu bir 'ideal istek' ve zaten ideal olarak nitelemeye eğilimliyse ve böylece bir övgüyle benimle uyuşacağını düşünen, var olanın tam anlamıyla bir alçaklık ve bir rezalet olduğu cevabını hak eder. Kim buz gibi soğukta sıcaklık isterse, vahşi olmak zorundadır; eğer bu 'ideal istek' diye nitelenirse. Burada konu acil, güncel, gözle görülen gerçeklerdir. Kim bunu hissederse, o burada bir sefalet, olduğunu, soğuk ve açlık gibi, bilir. Ama bunları hissetmeyen kimse, ne yapalım onun da en azından benim eğitim diye nitelendirdiğim şeyin nerede bittiğini ölçmek için bir ölçütü vardır. Ve piramidin hangi dikdörtgen prizmalarında yukarıdan ve diğerlere, aşağıdan hükmedileni ayırır...

Tam bu düşüncelerle ezilmiş filozofa hitap etmeye hazırlanıyorduk ki, o aniden bize döndü ve yumuşak bir sesle konuşmaya başladı:

-Sizin genççe, dikkatsiz ve aceleci davranmanıza şaşırمام لازم. Çünkü size söylediklerim hakkında hiç ciddi şekilde düşündüğünüzü zannetmem. Kendinize zaman tanıyın. Onu beraberinizde taşıyın; ama gece gündüz onu düşünün. Çünkü şimdi siz çarmıha gerildiniz. Şimdi iki yolun nereye gittiğini biliyorsunuz. Birisinde gezinerek geçireceğiniz zaman hoşunuza gidecek. O yol çelenkleri ve zafer sembollerini eksik etmeyecek. Pek büyük gruplar sizleri destekleyecekler, arkanızda olduğu kadar çok önünüzde de sizin gibi düşünenler olacak. Ve kıdemli adam bir çözüm sözcüğü açıklarsa, bu yönlerde yankılanacaktır. Burada ilk görev şöyledir: Saf saf savaşmak. İkincisi: Safa girmek istemeyenlerin hepsini yok etmek. Diğer yol sizi nadir gezinti arkadaşlarıyla biraraya getirir. Bu yol daha zordur, karışıktır ve diktir. İlk yolda yürüyenler sizinle alay ederler, çünkü siz orda zorlukla yol alırsınız. Sizi kendi taraflarına çekmeyi de denerler. Ama ne zaman ki, iki yol kesişir o zaman size kötü davranılır, kenara itilirsiniz veya sizden ürkekçe kaçılır ve izole de edilirsiniz.

Böyle bir durumda bu kadar değişik bir yolun gezginleri

için bir eğitim kurumu ne anlama gelmelidir? İlk yoldan amacına giden o korkunç kalabalık bundan kendisini safa dizecek ve yüksek ve ırak hedefleri amaçlayan her şeyden koparacak ve ayıracak bir kurumu anlarlar. Tabii ki eğilimleri için debdebeli sözcükleri yaymayı bilirler. Örneğin ‘Bağımsız kişiliğin sağlam ortak ulusal ve insani-ahlaki inancının çok yönlü gelişmesinden’ bahsederler veya amaçlarını ‘akıl, eğitim, adalete dayanan halk devletinin kurulması’ olarak nitelendirirler.

Diğer küçük grup içinse eğitim kurumu tamamen değişik birşeydir. Bunlar güçlü bir kurumun korumasıyla o yığın tarafından sürüklenip gitmekten ve dağılmaktan, teklerin erkenden kuvvetten düşmesinden veya hedeften ayrılmadan, bozulmadan, yok olmadan, asil ve yüce görevlerini dikkatten kaçırmaktan korunmak isterler. Bu tekler eserlerini tamamlamalıdır. Ortak kurumlarının anlamı budur. –Ve sanki süjenin izlerinden arınmış ve zamanın etkili değişimin dışına taşınmış olması gereken, şeylerin sonsuz ve değişmez özünün katıksız yansıması olan eser. Böyle bir kuruma ortak olanlar süjeden böyle bir arınma, dehanın doğuşu ve eserini üretmesi için hazırlanmasına da yardımcı olmalıdırlar. İkinci ve üçüncü yetenek derecelerinden böyle bir yardım için belli olanlar az değildir ve sadece böyle hakiki bir eğitim kurumunun hizmetinde, görevlerini yaşadıkları duygusuna ulaşırlar. Ama şimdi tam da bu yetenekler ardı arkası kesilmeden moda ‘kültürün’ baştan çıkarma sanatıyla yönlerinden uzaklaştırılıyor ve içgüdülerine yabancılaştırılıyorlar.

Baştan çıkarma bencil heyecanlarına, zayıflıklarına ve mağrurluklarına yöneliyor ve zamanın ruhu fısıldıyor onlara: “Beni takip edin! Siz orada uşak, hizmetkâr, araç, yüksek doğalar tarafından gölgede bırakılan, kendi niteliklerinize asla sevinemeyen, tasmaından çekilen, zincire vurulmuş köle hatta otomatlısınız. Burada benim yanımda efendi olarak bağımsız şahsiyetinizin zevkine varacaksınız, yetenekleriniz kendileri için pırıldayabilir. Onlarla ilk sırada yer alacaksınız, büyük bir *mahiyet* size refakat edecek ve

kamuoyunun haykırışları, dehanın zirvesinden verilen asil bir övgüden daha fazla hoşunuza gidecek.” Bu tür baştan çıkarmalara şimdi en iyiler maruzlar. Ve aslında bu tür seslere karşı açık olup olunmadığını pek yetenek derecesi değil, aksine belirli ahlaki üstünlüklerin yüksekliğine ve derecesine kahramanlık içgüdüsüne, fedakarlığa ve nihayet emin, töreleşmiş, doğru öğretimle hazırlanan eğitim ihtiyacı belirler. Daha önce de söylediğim gibi her şeyden önce dehanın terbiyesine itaat ve alışma olandır. Ama tam da böyle bir terbiye, böyle bir alışma hakkında, şimdi ‘eğitim kurumu’ diye adlandırılan enstitüler hemen hemen hiçbir şey bilmezler. Her ne kadar lisenin özde bu tür hakiki bir eğitim kurumu en azından hazırlayıcı bir konferans olarak düşünüldüğünden ve reformasyonun harika, içler heyecanlandırıcı dönemlerinde böyle bir çizgide ilk cesur adımları gerçekten attığından keza Schiller’imizin, Goethe’mizin döneminde yeniden o alçakça hedefinden çevrilen veya tecrit edilen ihtiyaçları sezinlettiren sanki o kanadını embriyonu olarak Phedrus’da Platon’dan bahseden ve ruhu güzel ile her temasda kanatlandıran ve yükselten –şeylerin değişmez saf şekillenmiş ilk örnekleri ülkesine doğru– olduğundan şüphe etmesem de.

Bunun üstüne refakatçi sözü aldı:

–Anlıyorum saygıdeğer ve mümtaz hocam, siz tanrısal Platon’u ve idealar dünyasını andıktan sonra, artık sizin bana darıldığınıza, biraz önceki konuşmama bu kadar çok ayıpladığınıza ve hiddetinizi hak ettiğime inanmıyorum. Siz konuşmaya başlar başlamaz bende o platoncu kanat harekete geçti. Ve sadece aralarda ruhumun yöneticisi olarak, Platon’un da betimlediği ve eğri büğrü ve yarma gibi olduğunu söylediği isteksizce, vahşi ve şeytani beygirin gerçek çabasıyla, sert ense, kısa boyun ve yassı burunla, siyah kan çanağı gözün, kulaklarında saçları dağınık ve ağır duyan, kötülüğe ve cinayete her an hazır ve kırbaç ve değnekle yönetilmeyecek şekilde. Sonra bir düşünün bunun ne kadar uzun bir süre sizden uzakta yaşadığımı ve sizin bahsettiğiniz

o baştan çıkarma sanatının bende de ne kadar denenebildiğini. Belki de bazı başarılarla ben farkına varmadan. Şimdi, hakiki eğitimin nadir insanlarıyla beraber yaşamamızı mümkün kılacak kurumların gerekliliğini her zamankinden daha çok kavıyorum, onlarda lideri ve yol göstericiyi bulmak için. Ne kadar güçlü bir şekilde hissediyorum tek başına dolaşmanın tehlikelerini! Ve eğer ben, size söylediğim gibi, karmaşadan ve zamanın ruhuyla doğrudan temastan kaçmakla kurtulacağımı zannetmişsem, bu kaçışın kendisi de bir yanılgıydı. Sürekli, sayısız damarlardan, her nefes alışta o atmosfer içimize sızıyor ve hiçbir yalnızlık ve yeterince uzak değil ki, o bize bulutlarıyla ulaşabilmesin. Şüphe olarak, kazanç olarak, umut olarak ve erdeme maskelenmiş ve çok değişken maske kisvesi içinde bu kültürün resimleri etrafımızda dolaşır. Ve sizin yani sanki bir eğitim keşişinin yanında dahi bu sihir bizi baştan çıkarmayı biliyordu. Bu küçük grup neredeyse mezhepçi olarak adlandırılabilir. Eğitimi kendi içinde ne kadar devamlı ve sadıkça korumaktır. Birbirlerini karşılıklı olarak ne kadar güçlendirmelidir. Burada yanlış bir adım ne kadar sert cezalandırılmalı, ne kadar merhametli affedilmelidir. O halde siz de beni affedip hocam, beni böyle ciddi şekilde azarladıktan sonra.

–Öyle konuşuyorsun ki dostum, dedi filozof, hoşlanmıyorum ve bana tarikat toplantılarını hatırlatıyor. Bu beni ilgilendirmiyor. Ama senin Platoncu atın hoşuma gitti. Bundan dolayı affedildin. Bu ata karşın memeli hayvanımı değiştiririm. Ayrıca sizlerle bu soğukta daha fazla dolaşmak istemiyorum. Gerçi beklediğim arkadaşım yeterince mükemmel. Bir defa söz veriyse gece yarısı buraya da gelir. Ama ikimiz arasında kararlaştırılan işareti boşuna bekliyorum. Onu şimdiye değin gelmekten alıkoyan nedir, anlayamadım. Çünkü o dakik ve dikkatlidir, biz yaşlıların olmaya dikkat ettiğimiz gibi ve şimdiki gençler bunu modası geçmiş olarak görürler. Bu sefer beni zorda bıraktı. Bu can sıkıcı. Şimdi sadece beni takip edin. Gitme zamanı geldi.

–Bu anda yeni bir şey gösterdi kendisi.–

–Belki arkadaşımız gelene kadar geçecek kısa zamanda bize üniversite çevresi hakkındaki bilgi ve deneylerinizi anlatır ve böylelikle bizim bilinçli olarak eğitim kurumlarımız konusunda ihtiyacını çektiğimiz gözlemleri tamamlarsınız. Kaldı ki size bunu hatırlatmamız hoş görülmeli. Hatta siz bana konuşmanız başlangıcında böyle bir söz vermiştiniz. Liseden hareket ederek, onun da olağanüstü bir önemi olduğunu iddia etmiştiniz. Onun eğitim amaçlarında, neye göre belirlenmişlerse, diğer bütün kurumlar kendilerini ölçmeliymişler, eğilimin deki yanılığlara üzölmeliymişler. Hareket eden bir odak olarak böyle bir ödenem üniversite tarafından sahip çıkılamazmış. *Şimdiki yapısıyla en azından bir önemli yana doğru sadece lise eğiliminin tamamlanması olarak geçerli olabilirmiş.* Bu konuda sonradan bana geniş bir izahta bulunacağınıza söz vermiştiniz. Belki buna üniversitede okuyan arkadaşlarımız da şahitlik edebilirler. O eski konuşmamızı dinlemiş olabilirler.

–Buna şahitlik ederiz, diye cevap verdim.

Filozof bize döndü ve mukabele etti:

–Peki eğer gerçekten dinlediyseniz bütün söylenilenlerden sonra şimdiki lise eğitimi hakkında ne anladığınızı bana bir kez anlatın. Kaldı ki siz bu alana benim düşüncelerimi sizin tecrübe ve algılarınız da değerlendirebilmek için yeterince yakınsınız.

Arkadaşım tarzı olduğu gibi hızlı ve ustaca karşılık verdi:

–Şimdiye değin hep lisenin görevinin üniversiteye hazırlamak olduğuna inanmıştık Ama, bu hazırlık bizi bir akademis-

yenin olağandışı serbest konumu için *bağımsız yapmalıydı*. Çünkü bana öyle geliyor ki, günümüzde yaşamın hiçbir alanında tek bir kişiye öğrencinin yaşam alanında olduğu kadar fazla karar alma ve emretme yetkisi verilmiyor. O kendisi geniştir, ona tamamen verilen bir sahada uzun yıllar *yönetebilme*li. Yani lise onu bağımsız yapmayı denemek zorunda.

Arkadaşının konuşmasına ben devam ettim:

–Hatta bana öyle geliyor ki, sizin şüphesiz haklı olarak lisede eleştirmek zorunda olduğunuz herşey sadece bu kadar genç yaştakiler için bir çeşit bağımsızlık ve en azından ona olan inancı ortaya çıkarmak için gerekli araçlar. Bu bağımsızlığa Almanca dersi hizmet etmeli. Birey görüş ve düşüncelerinden ötürü erkenden sevinebilmeli; sadece kol-tuk değnekleriyle yürümek için. Bundan ötürü erkenden eleştiriye başlanıyor. Latince ve Yunanca öğretimleri öğrenciye Antik için teşvik edecek durumda olmasa da, yapılaş metotları bilimsel duygulu bilginin katı nedenselliğinden hoşlanmayı, bulmak ve keşfetmenin hevesini uyandırıyor. Ne kadar çok kişi lisede bulunan, toyça dokunmayla yakalanan yeni yorumla bilimin çekiciliği ne sürekli büyümüş olabilir. Liseli bir çok şey öğrenmeli ve içinde toplamalıdır. Belki böylece yavaş yavaş onu sonradan üniversitede bağımsız, benzer şekilde öğrenmeye ve toplamaya sevk edecek bir güdü ortaya çıkar.

Özetle biz lisenin eğiliminin öğrenciyi böyle hazırlamak ve alıştırmak olduğuna inanıyoruz, ki o sonradan böyle bağımsız yaşamaya devam etsin ve öğrensin, nasıl lise düzeninin baskısı altında yaşamak ve öğrenmek zorun da kaldıysa.

Filozof buna güldü, ama, pek de yumuşak yüzle değil ve cevap verdi:

–Burada bana şimdi bu bağımsızlığın güzel bir örneğini verdiniz. Ve beni böyle korkutan, bana günümüzde üniversitede okuyanların yakınlığını sürekli dayanılmaz yapan da işte bu bağımsızlık. Evet dostlarım, siz tamamsınız, siz

büyüdünüz, doğa sizin şeklinizi kırdı ve öğretmenleriniz sizden haz alabilirler. Hükmümün nasıl bir bağımsızlığı, kesinliği, pervasızlığı, bilginin nasıl bir yeniliği ve tazeliği! Siz mahkemesiniz. –Ve bütün zamanların bütün kültürleri ondan kaçıyor. Bilimsel duygu teşvik edilmiş ve sizin içinden alev gibi dışarı çıkıyor.– Herkes kendisini koruyor, sizin yakmamanız için. Şimdi profesör bir kez daha, daha güçlü ve zarif bir artışla elde ediyorum. Hiçbir çağ asla en güzel bağımsızlıklarda bu kadar zengin olmamıştı, kölelikten asla bu kadar güçlü nefret edilmemişti, tabii ki öğretimin ve eğitimin köleliğinden de.

Ama bana bağımsızlığınızı şimdi bir kez bu eğitimde ölmem ve üniversitenizi sadece eğitim kurumu olarak dikkate almam için izin verin. Eğer bir yabancı üniversitemizi öğrenmek isterse, önce üzerine basarak soracaktır: “Sizde öğrencilerin üniversiteyle ilişkisi nasıldır?” Biz cevaplandırırız: “Kulakla, dinleyici olarak.” Yabancı şaşırır. “Sadece kulakla mı?” diye sorar bir kez daha. “‘Sadece’ kulakla.” diye cevaplandırırız bir kez daha. Öğrenci dinler. Eğer konuşursa, eğer görürse, eğer cana yakınsa, eğer sanatla uğraşırsa, özetle eğer yaşarsa özgürdür. Yani eğitim kurumundan bağımsızdır. Çok sık olarak öğrenci dinlerken yazar. Bunlar onun üniversitenin göbek bağına asılı olduğu anlardır. Dinlemek istediğini seçebilir, dinlediğine inanmak zorunda değildir, dinlemek istemezse kulaklarını kapatabilir. Bu ‘dinlemeye dayalı’ öğrenme metodudur.

Ama öğretmen dinleyen öğrencilere hitap eder. Onun daha başka ne düşündüğü ve yaptığı, büyük bir uçurumla öğrencinin algılamasından ayrılmıştır. Profesör konuşurken sık sık okur. Genelde mümkün olduğu kadar fazla dinleyici ister, kara günlerde azla da yetinir, hemen hemen asla tekle yetinmez. Bir konuşan ağız ve bir çok kulak, onun yarısı kadar yazan el. –Bu görünen akademik makinedir; bu üniversitenin çalıştırılan eğitim makinesidir. Ayrıca bu ağzın sahibi kulakların sahiplerinden ayrılmıştır ve bağımsızdır. Ve bu iki

bağımsızlık gururla ‘akademik özgürlük’ diye övülür. Ayrıca birisi –bu özgürlüğü daha da artırmak için– tahminen istediğini anlatır, diğeri tahminen istediğini dinler. İki grubun da az arkasında devlet belirli bir gerilimli gözlemci yüzüyle durur zaman zaman bu acaip konuşma ve duyma sürecinin gayesi, hedefi ve örneği olduğunu hatırlatmak için.

İzin verilmek zorunda olan bizler, bu şaşırtıcı fenomeni sadece eğitim kurumu olarak nazarıdikkate almamız için, araştırmacı yabancıya üniversitelerimizde eğitimin ağızdan kulağa giden olduğunu anlatırız ki, bütün öğretim eğitime dair, anıldığı gibi, sadece ‘dinlemeye dayalı’dır. Ama dinlemek ve dinleneceğin seçimi de akademik açıdan serbest düşünen öğrencinin bağımsız kararına bırakıldığı, diğeryandan dinlediklerinin inanılabilirliklerini ve otoritesini reddedebileceği için katı bir anlamda eğitim için bütün öğretim ona kalır ve lise vasıtasıyla ulaşılmaya çabalanan bağımsızlık, şimdi kendisini en büyük gururla ‘eğitim için akademik kendi kendine öğretim’ olarak gösterir ve parıldayan tüyleriyle’ gösteriş yapar.

Mutlu çağ; gençlerin kendilerinin kahyaları olabilmek için yeterince bilge ve eğitilmiş oldukları. Bağımsızlığı büyütmeyi başaran ulaşılmaz liseler; diğerdönemler bağımlılık, terbiye, itaat, emir altına almayı büyütme ve bütün bağımsızlık tavırlarına karşı savunmak zorunda olduklarına inanırlar. Anlıyor musunuz dostlarım, benim neden eğitim açısından günümüz üniversitesini lise eğitiminin tamamlanması olarak düşünmeyi sevdiğimi? Lisede öğretilen eğitim bir bütün ve bitmiş olarak seçici iddialarla üniversitenin kapısından girer: *İster*, yasalar koyar, yargılar. Yani eğitilmiş üniversiteliler konusunda yanılmayın. O ne dereceye kadar tamamıyla eğitimle takdis edildiğine inansa da, hala öğretmenin elinde şekillenen bir liselidir. Akademik yalnızlığından beri ve liseyi terkettikten sonra ve böylelikle tamamen bütün diğereğitim şekillendirmesi ve yönlendirmesinden

yoksun kalınca, o andan itibaren kendisinden yaşayan ve özgür alandır:

Özgür! Kontrol edin, bu özgürlüğü siz insan tanıyıcıları! Günümüz lise kültürünün toprak zemini üzerine inşa edilmiş, parçalanmış temel üzerinde binanız yana yatmış ve kasırganın esmesi karşısında emniyetsiz duruyor. Özgür öğrenciye, bağımsız eğitim tellalına bakın, onu içgüdülerinde bulun, onu ihtiyaçlarında da değerlendirin. Eğitimini ne zannediyorsunuz, eğer eğitimi üç ölçüde ölçmeyi biliyorsanız. Bir kez felsefeye olan ihtiyacında, sonra sanata olan içgüdüünde ve sonunda bütün kültürlerin gerçek kategorik imperatifi olan Antik Yunan ve Roma'da.

İnsan en ciddi ve en zor sorunlarla öylesine çevrilidir ki, doğru bir şekilde yaklaşıtırlınca erkenden o sürekli felsefi şaşkınlığa düşer. Orada yalnız, verimli bir toprakaltı üzerinde, derin ve asil bir eğitim büyüyebilir. Onu en çok kendi tecrübeleri bu sorunlara götürürler- ve özellikle hızlı gençlik çağında hemen her kişisel olay iki pırıltıyı yansıtır. Güncelliğin örneklerle anlatımı ve aynı zamanda ebedi şaşırtıcı ve açıklanması gereken sorun. Tecrübelerini sanki metafizik bir gökkuşağıyla sarıldığının görüldüğü bu yaşta insan acil olarak yol gösterici bir ele ihtiyaç duyar. Çünkü aniden ve hemen hemen içgüdüsel olarak yaşamın çift anlamlılığına ikna olur ve geleneksel düşüncelerin şimdiye değin koruduğu sağlam zemini kaybeder.

Bu doğal, en büyük ihtiyaç durumu içlemsel olarak hoşlanılan günümüzün eğitimli gencinin yetiştirilmesi gereken bağımsızlığın en kötü düşmanı olmak zorundadır. Onu ezmek ve kötürüm bırakmak, onu hedefinden çevirmek veya köreltmek, bunun için bütün o 'kendi akli' sarayına dönen 'şimdiki zaman' gençler şevkle çabalar ve bu doğal felsefi güdüyü 'tarihsel eğitim' denilen şeyle felce uğratmak, en sevilen araçtır. Daha yakınlarda skandalla dünya çapında üne ulaşan bir sistem felsefenin bu kendisini tahribi için formülü bulmuştu ve şimdi her yerde, şeylerin tarihsel incelenmesinde öyle saf bir tehlike, en akılsızcayı 'akıla' ulaştırma ve

en siyahı beyaz olarak geçerli kılma gösteriyor ki kendisini, insan sık sık Hegel'in o cümlesinin opera-buf kullanımıyla sormak istiyor: "Bu akılsızlık gerçek mi?" Heyhat şimdi sadece tam da akılsızlık 'gerçek' görünüyor, yani etkili ve bu tür bir gerçekliği tarihin izahı için hazır tutmak doğru 'tarih eğitimi', olarak geçerli. Bunun için de gençlerimizin felsefi güdüsü kristalleşti. Bunun için de genç akademisyenleri güçlendirmeye yemin etmiş gibi görünüyorlar şimdi, üniversitelerin garip filozofları.

Böylece yavaş yavaş sonsuza kadar aynı olan sorunların derinlemesine bir yorumunun yerini tarihsel, hat ta dilbilimsel değerlendirmeler ve sorunlar aldı. O veya bu filozofun ne düşündüğü veya düşünmediği veya şu veya bu yazının haklı olarak onun olup olamayacağı veya şu veya bu yazı şeklinin tercihe şayan olup olmadığı. Felsefeyle bu tür bir nötral uğraşmaya şimdi üniversitelerimizdeki felsefe seminerlerinden öğrencilerimiz teşvik ediliyor. Bundan ötürü kendimi çok uzun zamandan beri böyle bir bilimi felsefeden ayrılma olarak incelemeye ve temsilcilerini buna göre iyi dilbilimciler mi değiller mi diye değerlendirmeye alıştırdım. Buna göre şimdi tabii *felsefe* üniversiteden kovulmuştur. Böylelikle üniversitenin eğitim değeri hakkındaki ilk sorumuz cevaplandırılmıştır.

Aynı üniversitenin sanata davranışı, utanmadan itiraf edilemez. *Hiçbir şekilde davranmaz.* Sanatsal bir düşünme, öğrenme, çaba, 'karşılaştırma bir kez dahi ima edilmez ve kimse üniversitenin ulusal sanat planlarının teşviki için bir kararından ciddi olarak bahsetmek istemez. Bir öğretmenin tesadüfen kişisel olarak sanata yakınlık duyup duymadığı veya estetize eden edebiyat tarihi kürsüsünün kurulup kurulmadığı bu bağlamda dikkate alınmaz. Aksine üniversite bir bütün olarak akademideki genci sıkı bir sanatsal terbiyeye tabi tutacak durumda değildir ve olanları tamamen istemsiz olmaya bırakır. Bu bağlamda, en yüksek temsil etmek isteyen haksız iddiasının öyle pervasız bir eleştirisi bulunur.

Bizim akademisyen felsefesiz, sanatsız yaşar ‘bağımsızlarımız.’ Bundan ötürü Yunanlılar ve Romalılarla uğraşmak için ne tür bir ihtiyaç duyabilirler. Onlara ikiyüzlülükle bir merak göstermek için artık kimsenin nedeni yoktur ve bir de zor girilebilir yalnızlıkta ve haşmetli yabancılaşmayla azamete oturmak için. Günümüz üniversiteleri bundan dolayı tutarlı bir şekilde de böyle tamamen ölmüş eğitim temayüllerine saygı göstermezler ve dilbilim profesörleri yeni dışarıdan, gelen, kendilerine de tekrar liselileri dilbilimsel hazırlama görevi verilen, dilbilimciler nesilleri oluştururlar. Yaşamın deveranı, ne dilbilimciler ne de liseliler için iyi olan. Ama her şeyden önce üniversitenin üçüncü kez kendisini kurumlanarak tanıtmak istediği şey olmadığını –bir eğitim kurumu– gösterir. Çünkü sadece Yunanlıları bütün felsefe ve sanatlarıyla uzaklaştırırsanız sizi kanatlandıracak ve yükseltecek yerde hangi merdiven ile eğitimde yükselmek isteyebilirsiniz? Çünkü merdiveni yardımcısız çıkma denemesinde sizin bilginliğiniz –bunu kendinize, söyletmek zorundasınız– daha çok hantal bir yük olarak sırtınızda bulunacaktır.

Bu o meşhur bağımsızlığın tasviridir; o akademik özgürlüğün, en iyi ve hakikaten eğitime susamış ruhlar da yansıtılmış. Bunlara karşı, o kaba ve kayıtsız doğalar, özgürlüklerine barbarca sevinen, dikkate alınmaz. Çünkü bunlar seviyesiz şekillenmiş sevinçleri ve branşlarının neden olduğu dar kafalılıkla bu öge için uygun olduklarını gösterirler ki buna karşı birşey söylenemez. Ama sevinçleri gerçekten kültüre sürüklenen ve yönetime ihtiyacı olan sonunda korkakça dizginleri bırakan ve kendisini küçümsemeye başlayan bir tek gencin acılarını telafi etmez. Bu suçu olmayan suçsuzdur. Çünkü kim ona taşınamayacak ağırlığı yükledi, yalnız kalmayı? Kim onu büyük bir öndere bağlılığın ve ustanın yolunda heyecanla yürümenin sanki doğal ve ilk ihtiyaç olduğu bir yaşta bağımsızlığa teşvik etti.

Asıl ihtiyaçların şiddetle bastırılmasıyla sonuçlanmak zorunda olan etkilerini düşünmek korkunç. Kim benim nefret

ettiğim günümüzün psedo kültürünün en tehlikeli teşvikçilerini ve dostları yakında ve inceleyen gözlerle süzerse, onların arasında çok sık bozulmuş, yoldan çıkmış, kimsenin onlara girişini göstermek istemediği kültüre karşı depresyon geçirecek kuduran eğitim insanlarını bulur. Onlar sonradan şüphenin metaforpozunda gazeteci olarak tekrar bulduğumuz en kötüler ve en önemsizler değildirler. Evet, bir ruh, şimdi çok itina gösterilen edebiyat türleri için meysus öğrencilik olarak tam da karakterize edici olurdu. Örneğin başka nasıl o eskiden çok iyi tanınan ‘genç Almanya’ bir anda büyüyen epilogları ile nasıl anlaşıldı? Burada sanki vahşileşmiş bir eğitim ihtiyacını keşfediyoruz. Sonunda çılgılık atacak kadar galeyana gelen: Ben eğitimim? Orada, lisenin ve üniversitenin kapılarının önünde ondan kaçan ve şimdi bağımsız bu kuruların kültürünü doğuran dolaşıyor, tabii ki onların bilginliği olmaksızın...

Şimdi tekrar ediyorum dostlarım! –Bütün eğitim şimdi akademik özgürlük diye övülenlerin tüm tersiyle başlar. İtaatle, emir altına girmekle, terbiye ile, hizmetkarlıkla...

İKİNCİ BÖLÜM

1882'DEN 1988'E KADARKİ DÖNEMDEN PLANLAR

1. 1882'den 1885'e Kadarki Dönemden Planlar

(1)

GELEN

Bir Kehanet

A. Ahlakın Kendini Yenmesi

B. Özgürleşme

C. Çöküşün Ortası ve Başlangıcı

D. Öğle Vaktinin Belirtisi

E. Özgür Ölüm

(2)

SONSUZ YİNELENME

Bir Kehanet

(Büyük Önsöz)

Yeni bir *Aydınlanma*. Eski, demokratik anlamda herşeyin sürüce eşit kılınmasıydı. Yeni egemen doğalara yolu göstermek istiyor. Ne ölçüde onlara herşey izin verilmiş ise, sürünün özünün yapmasına müsaade edilmeyen:

1. Yaşayanların 'hakikat ve yalancıları' konusunda Aydınlanma

2. 'İyi ve Kötü' Konusunda Aydınlanma.

3. Şekillendirerek Yeniden Şekillendiren Güçler Konusunda Aydınlanma (Gizlenmiş Sanatçılar)

4. İnsanın Kendisini Yenmesi (Yüce İnsanın Eğitimi)

5. En Güçlü İnsanın Elinde Çekiş Olarak Sonsuz Dönüş Öğretisi.

(3)

SONSUZ YİNELENME

Bir Kehanet

Birinci Bölüm: En Zor Düşünce

İkinci Bölüm: İyinin ve Kötünün Ötesinde

Üçüncü Bölüm: İnsan ve Üst İnsan

(4)

SONSUZ YİNELENME

Birinci Ana Parça: ‘Zaman Geldi’

İkinci Ana Parça: Büyük Öğle Vakti

Üçüncü Ana Parça: Yeminliler

(5)

ÖĞLE VE SONSUZLUK

Sonsuz Yinelenmenin Bir Felsefesi

(6)

SONSUZ YİNELENME FELSEFESİ

Bütün Değerlerin Değerlerinin Değiştirilmesinin Bir Denemesi

Önsöz: Ruhun Hiyerarşisine Dair

(7)

Bütün olayların yorumlanmasının bir denemesi. Tehdit eden ‘anlamsızlık’ üzerine önsöz. Kötümserlik sorunu

Mantık

Fizik

Ahlak

Sanat

Politika

(8)

PLANA DAİR

Aklımız, irademiz ve hislerimizde değer yargılarımıza bağlıdır. Bunlar güdülerimize ve onların yaşam koşullarına bağlıdır. Güdülerimiz güç istemine indirgenebilir.

Güç İstemi Baş Eğdiğimiz Son Olgudur

Aklımız Bir Araçtır

İstemimiz

İsteksizlik

Duygularımız

Hislerimiz

Değer yargılarına
bağımlıdır.

2. Plan 1886

(1)

GÜÇ İSTEMİ

Tüm Değerlerin Değerlerinin Değiştirilmesinin Denemesi
(Dört Kitapta)

Birinci Kitap: *Tehlikelerin tehlikesi* (Nihilizmin bugüne kadarki değer yargılarının kaçınılmaz sonucu olarak tasviri). Korkunç güçlerin bağları çözülmüş, ama kendi içinde çelişkili bağları çözülen birbirlerini karşılıklı tahrip ediyorlar. Herkesin uzman olduğu demokratik toplumlarda bu niçin eksik? Kimin için? Binlerce çeşit körelimle bütün teklerin (işlevlere) zümre anlam kazanıyor.

İkinci Kitap: *Değerlerin eleştirisi* (mantık vs.). Her yerde ideal ile onun tek tek koşutları arasında uyumsuzluk (ömeğin sürekli yalan söylemek zorunda olan hıristiyanların düristlüğü)

Üçüncü Kitap: *Yasa koyucunun sorunu* (Bunun içinde yalnızlığın tarihi). Bağları çözülmüş güçleri birbirlerini kar-

şıklı yok etmemeleri için yeniden bağlamak. Gözler açılmalı gücün gerçekten artırımı için!

Dördüncü Kitap: *Çekiç*. Tersine takdir eden insan hangi vasıflara sahip olmalı? –Modern ruhun bütün özelliklerine sahip olan ama onları saf sağlığa dönüştürmek için gereğince güçlü insanlar; araçlarını görevlerine

Sils-Maria, Yaz 1886

(2)

Birinci Kitabın Planı

Saygı gösterdiğimiz dünya zıtlığının şafağı söküyor ve yaşadığımız dünya biziz. Geriye kalan ya saygımızı ya da kendimizi ortadan kaldırmak. Sonuncusu nihilizm.

1. Yaklaşan Nihilizm. Teorik ve pratik. Ondan yanlış türetme. (Kötümserlik, türleri; Nihilizmin provası gerekli olmadığı hâlde.)

2. Ahlakı yok olan Hristiyanlık “Tanrı hakikattir.”; “Tanrı aşktır.”; “Tanrı adıldır.”–Büyük olay “Tanrı öldü!” –Mahsunluk hissediliyor.

3. Artık yaptırımsız ahlak. kendisini nasıl koruyacağını bilmiyor. Ahlaksal izahtan sonunda vazgeçiliyor. (Duygu her yerde hâlâ hristiyan değer yargılarının vurgulamasıyla dolu.)

4. Ama değer şimdiye değil ahlaksal yargılara dayanıyordu, hepsinden önce felsefenin değeri (‘Hakikat istemi’). (Popüler idealler ‘bilge’, ‘peygamber’, ‘aziz’ değerlerini yitirdiler.)

5. Doğa bilimlerinde nihilist karakter (‘Anlamsızlık’); Nedensellik, Mekanizma, Kanuniyet bir arada, bir artık.

6. Politikada da aynı şey: Kendi hakkına, suçsuzluğuna inanç yok. Yalancılık, geçici hizmetkârlık hâkim.

7. Ekonomide de aynı şey: Köleliğin lağı: Kurtancı bir

zümrenin, bir savunmacının eksikliği, Anarşizmin yaklaşması. “Eğitim?”

8. Tarihde de aynı şey: Kadercilik, Darwinizm. Akıl ve tanrısallığa delalet eden son denemeler başarısız. Geçmiş karşısında duygusallık. Hiçbir biyografi kandırmıyor!

9. Sanatta da aynı şey: Romantizm ve onun karşı darbesi (Romantizmin ideallerine ve yalanlarına karşı tiksinti). Sonuncusu büyük hakikatselliğin anlamı olarak ahlaksal fakat kötümser saf ‘cambazlar’ (İçeriğe karşı kayıtsız.). (Günah çıkartan papaz psikolojisi ve puritancı psikoloji, psikolojik romantizmin iki şekli; ama onun karşı darbesi de kendisini saf cambaz gibi ‘insan’a ispat etme denemesi. –Burada da henüz ters çevrilmiş hürmete cesaret edilmemiş!)

10. İnsan çabalarının bütün Avrupa sistemi kendisini kısmen anlamsız, kısmen ‘ahlaksız’ hissediyor. Yeni bir Budizm ihtimali. En büyük tehlike. “Hakikat, aşk, adalet gerçek dünyaya nasıl muamele ediyorlar?” Hiç etmiyorlar!

İkinci Kitaba Dair

Ahlaki hürmetin ortaya çıkışı ve eleştirisi. İkisi bir arada değil; insanların önemsemeden inandıkları gibi. (Bu inanç zaten ahlaki bir değerlendirmenin sonucudur. “Şöyle böyle meydana çıkmış bir şeyin değeri azdır, ahlaksız kaynağı olarak.”) Ölçüt, ahlaki hürmetin değerini belirleyendir. Kelimelerin eleştirisi “İyileştirme, Mükemmelleştirme, Yüceltme.”

Gözden kaçırılan temel gerçek: ‘Ahlaklı-olma’ ve insan cinsinin yükseltilmesi ve yüceltilmesi arasındaki çelişki.

HOMO NATURA. ‘Güç istemi’

Üçüncü Kitaba Dair

Güç İstemi.

Bu değer değiştirmesini yapacak insanlar nasıl yaratılmalıydılar.

Güç düzeni olarak hiyerarşi. Bir seviyenin şartlarında ısırar etmesi savaş ve tehlikenin ön koşulu. Mükemmel örnek: Doğadaki insan, –en zayıf, en akıllı yaratık– kendisini efendi yapıp aptal güçlere tahakküm eden.

Dördüncü Kitaba Dair

En büyük savaş: Bunun için yeni bir silah gerekli.

Çekiç: Korkunç bir karara neden olmak, Avrupa’yı iradesi batmak “İster mi istemez mi?” sonucu ile karşılaştırmak. Aracı itidalini engellemek. Batmak daha iyi.

3. 1887’den 1988 Başına Kadar Plan

(1)

İlk Taslak (17 Mart 1887)

GÜÇ İSTEMİ

Bütün Değerlerin, Değerlerinin Değiştirilmesi Denemesi

Birinci Kitap: *Avrupa Nihilizmi*

İkinci Kitap: *En yüce değerlerin eleştirisi*

Üçüncü kitap: *Yeni bir değer koyma ilkesi*

Dördüncü kitap: *Terbiye ve terbiye etme*

(2)

İkinci Taslak (Yaz 1887)

GÜÇ İSTEMİ

Tüm Değerlerin Değerlerinin Değiştirilmesi Denemesi

Birinci Kitap: *Nihilizm* (Şimdiye kadarki en yüce değerlerin sonucu olarak)

İkinci Kitap: *Şimdiye kadarki en yüce değerlerin eleştirisi* (Ne ile evet ve hayır dediğinin bilgisi)

Üçüncü Kitap: *Nihilizmin kendisini yenmesi* (Şimdiye değin hayır denen herşeye evet deme denemesi)

Dördüncü Kitap: *Yenenler ve Yenilenler* (Bir kehanet)

(3)

Nihilizmin Ortaya Çıkışı

Nihilizmin Mantığı

Nihilizmin Kendisini Yenmesi

Yenen ve Yenilen

(4)

İLKELER VE ÖNCE DEN SÖYLENEN DÜŞÜNCELER

1. Avrupa nihilizminin tarihine dair. Şimdiye kadarki ideallerin gerekli sonucu: Mutlak değersizlik

2. Sonsuz geri dönüş öğretisi: Bir mükemmeliyet olarak, buhran olarak.

3. Felsefenin bütün gelişmesi hakikat isteminin gelişme tarihi. Onun kendisini sorgulaması. Toplumsal değer duyguları, mutlak değer ilkeleri olarak mübalağa edildi.

4. Yaşamın sorunu: Güç istemi olarak. (Geçici bir süre için toplumsal değer duygularının ağır basması kavranabilir ve faydalıdır. Burada söz konusu olan üstünde nihayet daha güçlü bir cinsin mümkün olacağı bir altyapının tanzimidir.) Gücün ölçütü: değişmiş hürmetin altında yaşayabilmek ve onu sonsuza değin istemek Altyapı toplum ve devlet. Dünya ekonomisi bakış açısı, terbiye olarak eğitim.

(5)

Birinci Bölüm: *Décadence*'nin ifadesi olarak nihilist hareket kavramı-her tarafta *décadence*.

İkinci Bölüm: *Décadence*'nin tipik ifade şekilleri

1. Bitkinliği hızlandıran seçiliyor.
2. Karşı koyma bilinmiyor.
3. Neden ve sonuç kanştırılıyor.
4. Acısızlığın özlemi duyuluyor. 'Hedonizm'in soysuzlaşmış bir tipi olsa da.

Üçüncü Bölüm:

5. 'Hakiki dünya': Gerçeği acı çeken vasıtasıyla anlatıyor.

Karşıtlık: Doğa, Dionysoscu dünya: (Aph. 26).

Trojik evren (Aph. 37)

6. Bütün iyi şeyler için nihilist sahtelik

Şeyler

Aşk

'İradesiz Akıl' (Aph. 387, 296, 380)

Deha

'Nihilist kötümserliğin' gücü

7. Güce olan acz, kudretsizlik

(6)

Üçüncü Taslak (1887 Sonu)

Birinci Kitap:

1. *Tamamen sonuna kadar düşünülmüş nihilizm.*
2. *Kültür, uygarlık, 'Modernin' çift anlamlılığı.*

İkinci kitap:

3. *İdealin kökeni*
4. *Hristiyan idealinin eleştirisi*
5. *Erdemin nasıl zafere ulaştığı*
6. *Sürü Güdüsü*

Üçüncü Kitap:

7. *'Gerçeğe istem'*
8. *Filozofun çirçesi olarak ahlak*

9. '*Güç isteminin*' psikolojisi (zevk, irade, kavram vb.)

Dördüncü Kitap:

10. *Sonsuz geri dönüş*

11. *Büyük politika*

12. *Bizim için yaşam reçeteleri*

(7)

GÜÇ İSTEMİ

Tüm Değerlerin Değerlerinin Değiştirilmesinin
Denemesi

1. Hakikatın Değeri Hakkında

2. Bundan Çıkan

3. Avrupa Nihilizminin Tarihine Dair

4. Sonsuz Yinelenme

5. *1888 İlkbahar ve Yazının Planları*

(1)

I. Yaşamda ölçülen değerlerin eleştirisi

II. Değerlerin kökeni

III. Güç istemi olarak yaşam

IV. Geri Dönenler

Çekiçleri '*Dönüş Öğretisi*'

(2)

GÜÇ İSTEMİ

Tüm Değerlerin Değerlerinin Değiştirilmesi Denemesi

Birinci Bölüm: Hakiki dünya ve görülen dünya

*İkinci Bölüm: Böyle bir yanılma nasıl mümkün? Yaşamı
yanlış anlamayı istemek ne anlama geliyor?*

Üçüncü Bölüm: Décadence'nin ifadesi olarak ahlak.

Özgeciliğin, merhametin, Hristiyanlığın, ahlak bozuculuğun eleştirisi.

Dördüncü Bölüm: Zıt konumlar için tahminler yok mu?

1. Dinde dinsizlik 2. ‘Sanat’. 3. Devlet. Onlara karşı savaş. –Onlara karşı ne sürekli komplo kuruyorsa...

Beşinci Bölüm: Günün eleştirisi: O nereye ait?

Nihilist alameti

Evet efendimci tipleri. Bilimin iyi vicdanının olduğunun korkunç gerçeği kavranmalı.

Altıncı Bölüm: Yaşam olarak irade istemi

Yedinci Bölüm: Biz abartanlar

Baştan aşağı mutlak konumlar.

Örneğin talih!

Örneğin tarih! Korkunç ağırlıklar ve sonunda kozlar. bir sürü açık evet ve hayırlara sahip olma...

Belirsizlikten kurtuluş.

(3)

Plana Dair

1. Hakiki dünya ve görülen dünya.

2. DÉCADENCE’nin örneği olarak filozof.

3. DÉCADENCE’nin ifadesi olarak din.

4. DÉCADENCE’nin ifadesi olarak ahlak.

5. Kaşı hareketler: Nenin yanında güçsüzler.

6. Modern dünyamız nereye dâhil? Tükenmişliğe mi veya doğuşa mı? –Çokluğu ve huzursuzluğu bilinçlenmenin en yüksek şeklinin sonucu.

7. Güç istemi: İradenin yaşam için bilinçlenmesi

8. Geleceğin sıhhatlendirme sanatı.

(4)

GÜÇ İSTEMİ

Tüm Değerlerin Değerlerinin Değiştirilmesinin Denemesi

Birinci Kitap

Çöken Değerler

İkinci Kitap

Neden Ancak Çöken Değerler İktidara Geldiler

Üçüncü Kitap

Değerlerin Çift Anlamlılığı Olarak Modernlik

Dördüncü Kitap

Geleceğin Değeri

Daha Güçlü İnsan Türünün ifadesi Olarak: önce Olmak
zorunda...

(5)

I. Çöken-Değerler

II. Karşı Hareket ve Kaderi

III. Modernliğin Sorunu

III. Büyük Ögle Vakti

5. Son Plan, Sonbahar 1888

(1)

1. Hristiyanlıktan Kurtulma: Anti-Hristiyan

2. Ahlaktan Kurtulma: Töreselsizci

3. 'Hakikat'ten Kurtulma: Bağımsız Ruh

4. Nihilizmden Kurtulma:

*Hristiyanlığın gerekli sonucu olarak nihilizm. Felsefenin
ahlak ve hakikat kavramı. Nihilizmin belirtisi*

(2)

TÜM DEĞERLERİN DEĞERLERİNİN

DEĞİŞTİRİLMESİ

Anti-Hristiyan: Hristiyanlığın Eleştirisinin Denemesi

Törelsizci: Bilgisizliğin, Ahiakın Uğursuz Cinsinin Eleştirisi

Biz Eve tefendimciler: Nihilist Bir Hareketin Felsefesi Olarak Eleştirisi

Dionysos: Sonsuz Yinelenmenin Felsefesi

(3)

**TÜM DEĞERLERİN DEĞERLERİNİN
DEĞİŞTİRİLMESİ**

Kitap 1: Anti-Hristiyan

Kitap 2: Akıldan nefret eden

Kitap 3: Törelsizci

Kitap 4: Dionysos philosophos

(4)

**TÜM DEĞERLERİN DEĞERLERİNİN
DEĞİŞTİRİLMESİ**

Birinci Kitap

Anti-Hristiyan. Hristiyanlığın Eleştirisinin Denemesi

İkinci Kitap

Bağımsız Ruh. Nihilist Bir Hareketin Felsefesi Olarak Eleştirisi

Üçüncü Kitap

Törelsizci. Bilgisizliğin, Ahlakın Uğursuz Cinsinin Eleştirisi

Dördüncü Kitap

Dionysos. Sonsuz Yinelenmenin Felsefesi

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AHLAK ÜSTÜ ANLAMDA HAKİKAT VE YALAN ÜZERİNE

Sayırsız güneş sistemlerinin parıldayarak boşaldığı evrenin uzak bir köşesinde, bir zamanlar üzerindeki akıllı hayvanların anlamayı keşfetmiş oldukları bir gezegen vardı. ‘Dünya tarihinin’ en azameti ve en yalancı dakikasıydı; ama sadece bir dakika. Doğanın birkaç solumasından sonra gezegen donmuş ve akıllı hayvanlar ölmek zorunda kalmışlardı.

–Birisi böyle bir hikâye uydurabilirdi ve yine de yeterince betimleyemezdi, insan aklının doğa içinde ne kadar perişan, müphem ve üstünkörü, ne kadar amaçsız ve lalettayin bir izlenim bıraktığını. Onun içinde olmadığı sonsuzluklar vardı. Eğer tekrar sıfırı tüketirse, yönelecek birşeyi olmayacak. Çünkü bu akıl için, insan yaşamının ötesine götüren bir görev yok. Aksine o insanı ve sadece sahibi ve yaratıcısı onu böyle heyecanla kabul ediyor, sanki dünyanın istinat noktası onun içinde dönüyormuş gibi. Eğer sivrisinek ile anlaşabilseydik, onunda bu pathasla uçtuğunu ve içinde bu dünyanın uçan merkezi olduğunu hissettiğini öğrenebilirdik. Doğada, hiçbir şey küçük bir yaklaşımla anlamanın gücünü derhal bir ağır iş gibi abartmak kadar ayıp ve bayağı bir şey yoktur. Ve her yük taşıyanın hayvanlara sahip olmayı istemesi gibi, en gururlu insan filozof da evrenin gözlerinin her yönden teleskopik olarak davranışını ve düşüncesini izlediğini düşünür.

Gariptir aklın ortaya çıkardığının, en mutsuz, en narin, en geçici yaratığa sadece yardımcı araç olarak yanına verilmesi onları bir dakika daha hayatta tutabilmek için, yoksa herhangi bir yardım olmaksızın Lessing’in oğlu gibi kaçmak

için bütün nedenlere sahip olacak. Anlama ve hissetme ile bağlantılı olan kibir, göz kamaştırıcı duman gözlerin ve hislerin üzerinde insanların efsanevi, yani yanılır yaşamın değeri hakkında, anlamanın kendisini en gönül okşayıcı hürmet olarak içinde taşıdığını düşünerek. En genel etkisi yanıltmadır; ama tek tek etkilerde biraz aynı karaktere sahiptirler.

Bireyin varlığını korumasının aracı olarak akıl, ana güçlerini ikiyüzlülükte geliştirir. Çünkü o, boynuzlu veya keskin dişli vahşi hayvanlarla, yaşamak için savaşıması yasaklanmış, zayıf, güçsüz bireylerin aracıdır. İnsanda bu yanıltına sanatı zirveye ulaşır. Burada yanıltma, yağcılık, yalan söyleme, aldatma, arkasından konuşma, gösteriş, borç alınmış debdebede yaşama, ikiyüzlü olma, gizlenmiş anlaşma değerlerinin ve kendisinin önünde oyun sergileme; kısaca bir alev kibiri için pırıldamak o kadar kural ve yasa ki, hemen hemen hiçbir şey insanlar arasında hakikate olan saf ve dürüst güdünün ortaya çıkabilmesi kadar anlaşılmaz değildir. Rüyaların ve hayallerin derinliklerine dalmışlardır, gözleri şeylerin sadece yüzeyleri üzerinde süzülür ve 'şekilleri' görür, duyguları hiçbir zaman gerçeğe götürmez, aksine heyecanı kabul etmek ve sanki şeylerin sırtında bir dokunma oyunu oynamakla yetinir. Buna ilaveten insan geceleri ahlaki duygusu ile bunu engellemeyi denemeden kendisini rüyalara aldattırır: Güçlü iradeyle horultuyu yok etmesi gereken insanlar olmalıyken.

İnsan gerçekten kendi hakkında ne biliyor! Evet, o da kendisini bir kez tamamen aydınlatılmış bir cam kutunun içine yatırılmış gibi algılayabilseydi? Doğa susmaz mı? Ona onun hakkında vücudu hakkında dahi, onu bağırsakların kıvrımlarının, kan dolaşımının hızlı nehrinden, karışık sinirlerin ürpermesinden uzakta, gururlu hokkabaz bir bilince zincirlemez ve bir yere kapatmaz mı? Anahtarı fırlatıp atmıştır: Vay hâline uğursuz yeni heveslinin bilinç odasının aralığından bir kez dışarıyı görebilen ve şimdi insanın en acımasıza, en şehvetliye, en doymaza, en canıye cahilliğinin kayıtsızlığıyla ve sanki bir kaplanın sırtında rüyada asılıca-

sına istinat ettiğini tahmin eder. Nereden gelir böyle bir durumda hakikat güdüsü tanrı aşkına!

...

Hâlâ bilmiyoruz gerçeğe olan güdünün nereden kaynaklandığını: Çünkü şimdiye değin sadece toplumun yaşayabilmek için koyduğu görevleri duyduk: Doğrucu olmak, yani geleneksel mecazlara ihtiyaç duymak, yani ahlaki ifadeyle: Belirli bir anlaşılmaya göre yalan söyleme, sürü şeklinde herkes için bağlayıcı tarzda yalan söyleme görevi. Bu durumda insan tabii ki böyle bir durumda olduğunu unutuyor. Yani anılan şekilde bilinçsiz olarak ve yüzyıllık alışkanlıkla yalan söylüyor. –Ve işte bu *bilinçsizlikle*, bu unutma ile hakikat duygusuna ulaşıyor. Bir şeyi ‘kırmızı’, bir diğerini ‘soğuk’, bir üçüncüyü ‘dilsiz’ olarak nitelemekle görevli olmak duygusundan, ahlaki, hakikate yönelen bir eğilim doğuyor. Kimseye güvenmeyen, herkesin kabul etmediği yalancının zıtlığından, insan kendisini hakikate hürmetli, güvenilir ve faydalı olarak sergiler. Artık davranışını ‘akıllı’ yaratık olarak soyutlamanın egemenliği altına koyar. Artık daha fazla ani duygular, dünya görüşleri tarafından sürüklenmekten ızdırap duymaz. Önce bütün bu duyguları renkleri biçmiş, soğuk kavramlarda genişletir; yaşamının ve davranışlarının taşıtına bağlamak için. İnsanı hayvandan ayıran herşey, somut mecazları bir şemaya kovalama, yani bir resmi kavram içinde çözme yeteneğine bağlıdır. Çünkü bu şema çerçevesinde, somut ilk hislerle asla gerçekleşmeyecek şey mümkündür. Kastlara ve mevkilere göre piramitsel bir düzen kurmak, kanunlara, ayrıcalıklara tabi olmaya sınır tespitlerine dayanan, ilk etkilerin şimdiki somut diğer dünyasına daha sağlam, genel, tanınmış, insanı bundan dolayı düzenleyici ve emredici yeni bir dünya ile karşı çıkmak. Anılan somut mecazlar bireysel ve benzersizdirler ve bundan dolayı bütün belirtilerden sürekli kaçmayı bilirken, kavramların büyük yapısı bir Roma kollegyumunun katı kuralsallığını sergiler ve mantıkda matematiğe has olan o katılığı ve soğukluğu

teneffüs eder. Kim bu soğukla kesilirse, kavramında kemikten ve sekiz köşeli bir zar olduğuna ve onun gibi istenilen yere oturtulabileceğine zor inanacaktır. Bir mecazın sadece merkezî olarak geriye kalacaktır. Ve resimlerdeki sinir hiddetinin sanatsal hayatının nakli eğer anne değilse, o zaman kavramın büyükannesidir. Ama bu kavramın zar oyununda ‘hakikat’ her zarı işaretlendiği gibi kullanmak, deliklerini tam saymak, doğru haneleri doldurmak ve asla kas düzene ve mevki hiyerarşisine karşı gelmemek demektir. Nasıl Romalılar ve Etrürliler göklerini güçlü matematik çizgileriyle parçalara ayırmışlar ve böyle sınırlandırılmış bir alan içine bir tapınağı, bir tanrıyı defetmişlerse, her halkında üzerinde böyle matematiksel bölünmüş bir kavramlar göğü vardır ve bu durumda, ‘hakikat’ talebinden, her kavram tanrısının sadece kendi alanında aranmasını anlar. Bu noktada insana kanaatimce oynak zemin ve sanki akan suyun üstünde sonsuz derecede karışık kavram kubbesini kümeleştirmeyi başaran muhteşem bir yapı dehası olarak hayran olunabilir. Tabii ki böyle bir zemin üzerinde durabilmek için, bir yapı bir örümcek ağı gibi narin dalgalar tarafından taşınabilmek için, sert olmalıdır herhangi bir rüzgâr tarafından parçalanmamak için, olmalıdır. İnşa dehası olarak bu ölçülerde insan, arının çok üstüne yükseltir kendisini. Arı doğadan topladığı bal mumundan inşa eder; insan önce üretmek zorunda olduğu çok daha narin kavramın maddesinden. Bu konuda ona hayran olunmalıdır. –Ama sadece gerçeğe olan güdüsünden, şeylerin saf tanınması güdüsünden dolayı değil. Eğer birisi birşeyi bir çalılığın arkasına gizler ve tekrar orada arayıp bulursa bu arama-bulma da övünülecek çok birşey yoktur. Ama ‘hakikat’ın akıl yöresinde aranması ve bulunması da bunun gibidir. Eğer ben memeli hayvanın tarifini yapar ve bir deveyi izledikten sonra: “Bakın bir memeli hayvan.” diye izah edersem, belki bir gerçek gün ışığına çıkarılır, ama bunun değeri sınırlıdır. Bence bu tamamen antropomorfisttir ve insandan sarfınazar, hiç bir noktada ‘kendinde hakikati’

bulundurmaz gerçek ve genelgeçerli olabilecek. Böyle hakikatin peşindeki araştırmacı aslında sadece dünyanın metamorfozunu insanın içinde arar, insan türü bir şey olarak dünyanın anlaşılmasını elde etmeye çalışır ve en fazlasından bir asimilasyon duygusunu ele geçirir. Yıldızları insanın hizmetinde ve onların mutluluk ve acılarıyla bağlantılı olarak gören bir astroloğa benzer. Şekilde, böyle bir araştırmacı da bütün dünyayı insana bağlı olarak, ilk sesin yankısının sonsuz yarım yamalaklığı olarak, bir ilk örneğin, insanın çoğaltılmış kopyası olarak görür. Yöntem, insanı bütün şeylerin ölçütü yapmaktır: Ama böylece bu şeyleri doğrudan, saf objeler olarak önünde durduğu inancının yanılğısından hareket eder. Yani özgün konsepsiyon mecazlarını mecaz olarak unuttur ve onları şeylerin kendisi olarak görür.

Sadece o ilkel mecaz dünyasının unutulmasıyla, sadece bir orijinalin katı ve donuk olmasıyla, taşkın bir akılcılıkla insan fantazisinin yeteneksizliğinden dışarı taşan görüntü kütleleriyle, sadece yenilmez inançla, bu güneşin, bu pence-
renin, bu masanın kendine hakikat imiş. Kısaca sadece insan, kendisini suje olarak ve buna da *sanatsal yaratıcı suje* olarak unuttur, biraz huzur, güvence ve inatla yaşar. Eğer sadece bir an için bu inancın hapisane duvarlarından dışarıya çıkabilse, kibri derhâl yok olurdu. Bir böceğin veya bir kuşun insanlardan çok daha değişik bir dünya algıladıklarını, kendisine itiraf etmesi dahi onun için zordur ve bu iki dünya algılamasından hangisinin daha doğru olduğu sorusu tamamen alnamsızdır. Çünkü bunun için mevcut *doğru algılama* ölçütüyle, yani *mevcut olmayan* bir ölçütü ölçülmek zorunda kalınırdı. Ama bana zaten ‘doğru algılama’ görünüyor. –Bu şu anlama gelirdi: Bir objenin suje içinde muadil ifadesi, tezatlarla dolu bir anlamsızlık: Çünkü obje ile suje arasında olduğu gibi, iki mutlak ayrı alan arasında nedensellik, doğruluk, ifade yok, aksine en fazlasından estetik bir davranış vardır. Bir imalı uyarlamayı, tamamen yabancı bir dile kekeleyerek yapılan tercüme-yi kastediyorum. Bunun

için her hâlükârda özgür besteleyen ve özgür keşfeden orta alana ve orta güce ihtiyaç vardır. ‘Görünüm’ sözcüğü birçok kandırışı barındırır. Bundan dolayı mümkün olduğunca kullanmaktan sakınmam. Çünkü şeylerin özünün ampirik dünyada görüldüğü doğru değildir. Elleri olmayan ve şarkı ile tahayyül ettiği resmi ifade etmek isteyen bir ressam, sürekli bu alan değiştirmesinde, ampirik dünyanın şeylerin özüne ihanetinden daha çok ihanete uğrar. Bir sinir geriliiminin, ortaya çıkarılan resimle ilişkisi bile gerekli değildir: Ama aynı resim milyonlarsa kez ortaya çıkarılmış ve nesiller boyu miras bırakmış ise, hatta sonunda bütün insanlığa her defasında aynı nedenle görünürse, böylece niyayet insan için, sanki tek gerekli resim imiş ve başlangıçtaki sinir geriliimin o ilişkisinin ortaya çıkarılan resimle katı bir nedensellik ilişkisi varmış gibi bir önemi olur. Sonsuz kere, tekrarlanarak tamamen gerçek olarak hissedilen ve değerlendirilen bir rüya gibi. Ama bir mecazın katı ve donuk oluşu gerekliliğini ve istinasız haklılığını güvencelemez.

Böyle düşüncelere alışkın olan her insan muhakkak bu tür bir idealizme karşı güvensizlik hissedecektir; bir kez açık bir şekilde doğa yasalarının tutarlılığından genel geçerliliğinden ve yanılmazlığından ikna oldukça. O bitmiştir. Her şeydir burası; biz girdikçe teleskopik yükseklığe ve mikroskopik dünyanın derinliklerine çok sağlam inşa edilen, sonsuz, kanunsal ve deliksiz. Bilim sonsuza değin, bu meydan savaşlarında başarıyla *kazmak* zorunda kalacaktır ve bütün bulunanlar birbirine uyacaktır ve karşı çıkmayacaktır. Bu bir fantazi ürününe ne kadar az benzer. Çünkü eğer bu o olsaydı, herhangi bir yerde görüntüyü ve gerçek olmayanı bulmak zorunda olurdu. Buna karşı bir kez şu söylenmeli. Eğer hepimiz, herkes kendisi için, değişik duygu algılamalarına sahip olsaydık, sadece kâh kuş kâh kurtçuk, kâh bitki olarak algılayabilirdik veya bizlerden birisi aynı pirinci kırmızı, diğeri mavi olarak görebilir, hatta bir üçüncü onu ses olarak duyabilirdi. Böylece kimse doğadaki bu tür bir kanunsallık-

tan bahsetmezdi, aksine sadece çok subjektif bir yapı olarak anlardı. Bunun üzerine: Esasen doğa kanunu nedir bizim için? Biz onu değil, aksine sadece etkilerini biliriz, yani diğer doğa kanunlarıyla ilişkisini, ki bunlar da sadece ilişkilerin toplamı olarak bilinir. Yani bütün bu ilişkiler sadece birbirlerine gönderimde bulunurlar ve özleri itibariyle bizim için tamamen anlaşılmazlardır. Sadece bizim sevk ettiğimiz zamanı ve mekânı, yani ardıllık ilişkileri ve sayıları gerçekten biliriz. Ama doğa kanunlarında hayretle baktığımız bizim izahımızı isteyebilecek ve bizi idealizme karşı itimazsızlığa sürükleyebilecek bütün mucizevi şeyler tamamen ve yalnızca zaman ve mekân tasarımının matematiksel katılığında ve bozulmazlığında bulunur. Ama biz, bunları içimizde üretiriz ve içimizden; örümceğin örmesinin gerekliliği ile.

Eğer bütün şeyleri sadece bu şekiller altında kavramak zorundaysak, o zaman bütün şeyleri gerçekten sadece bu şekillerle kavramamız, artık şaşırtıcı değildir. Çünkü bunların hepsi sayıların kanunlarını içlerinde taşımak zorundadırlar ve sayı şeylerdeki en şaşırtıcıdır. Bize yıldız kaymasında ve kimyasal süreçlerde böyle etki eden kanunsallık, temelde bizim şeylere soktuğumuz o özelliklerle uyuşur. Ve böylelikle biz kendi kendimize etki ederiz. Fakat buna rağmen içimizde duyguyu başlatan sanatsal mecaz inşası bile bu şekilleri ön şart koşar, yani onların içinde gerçekleşir. Sadece bu ilk şekillerin katı ısrarından, nasıl daha sonra mecazların kendisinden bir kavramlar binasının kurgulanabildiğini imkânı kendisini izah eder. Zira bu mecazlar zemininde zaman, mekân ve sayı ilişkisinin bir taklididir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
MEKTUPLARDAN SEÇMELER

7 NİSAN 1866

Carl von Gersdorff'a

...Üç şey benim istirahatlerim, ama nadir istirahatler: Schopenhauer'ım, Schumann'ın müziği, sonuncusu yalnız yürüyüşler. Dün gökte heybetli bir fırtına vardı, yakındaki bir dağa koştum, 'Leusch' diye adlandırılan (belki benim için bu kelimeyi yorumlarsın) yukarıda bir mağara, iki keçi kesmiş bir adamı ve oğlunu buldum. Fırtına, korkunç bir sağnak ve dolu ile boşaldı. Mukayese kabul etmez bir coşku hissettim ve doğayı ancak sıkıntı ve kederlerimizden ona kaçmak zorunda olduğumuz zaman doğru anladığımızı öğrendim. Benim için insan ve onun huzursuz isteği ne idi! Benim için sonsuz 'yapmalısın', 'yapmamalısın' ne idi! Ne kadar değişik yıldırım, sağanak dolu: özgür güçler, etiksiz! Ne kadar mutlu, ne kadar güçlüler, saf istem, aklın donukluğu olmaksızın...

4 AĞUSTOS 1869

Carl von Gersdorff'a

...Bundan başka Schopenhauer'un 'deha' diye adlandırdığını hiç kimsenin yapamadığı gibi açıkça gösteren ve o harika samimi felsefeye tamamen hâkim olmuş bir insan buldum. Bu Richard Wagner'den başka birisi değil. Hakkındaki hiçbir yargıya inanma; basında, müzik bilginlerinin yazılarında vs. verilen. Hiç kimse tanımıyor onu ve hakkında hüküm veremez, çünkü bütün dünya başka bir temel üzerinde duruyor ve onun atmosferine yabancı. Onun içinde öyle mutlak bir

düşüncellik, öyle derin ve dokunaklı insancılık öyle ulvi bir yaşam ciddiyeti hâkim ki, kendimi onun yakınında tanrısalın yakınında hissediyorum. Nasıl bazı günleri Vierwaldstätter gölü kıyısındaki şirin çiftlikte geçirdim ve doğa sürekli yeni ve tükenmez. Böylece daha dün onun bana verdiği *Devlet ve Din Üzerine* adlı müsveddeyi okudum. Çok derin anlamlı bir makale. ‘Genç arkadaşı’ Bavyera kralını devlet ve din ile ilgili yaklaşımı hakkında aydınlatma amacını taşıyor. Hiç bir krala bu kadar yakışan şekilde ve felsefi hitap edilmemişti. Tamamen Schopenhauer’ın ruhundan fışkırmış görünen bu düşüncelilikten heyecanlanmış ve titremiştim. Kral yaşamın trajedisini diğer hiç bir fâninin anlayamayacağı kadar anlayabilir. Bundan dolayı ona merhamet vs. yakıştır.

Senin *in partibus infidelium*¹ faaliyetlerin hakkındaki yeni bilgileri kısa zaman içinde duymak beni sevindirecek. Samimi ve sıcak selamlar.

Sadık Fritz Nietzsche’den

Senin için önemli bir kitap, yazarın yalancılığına rağmen Hartmann’ın *Bilinçsizliğin Felsefesi*. Bir de, Richard Wagner’in *Alman Sanatı ve Politikası* ve yine onun *Opera ve Drama*’sını tedarik et.

25 AĞUSTOS 1869

Paul Deussen’e

...Yakınlarda sevindirici en sıcak ve duygulu tarzda yakınlaşma Richard Wagner’e. Bunun ifade etmek istediği: Bu zamanın en büyük dehası ve en büyük insanı, tamamiyle kıyas kabul etmez! Her iki, üç haftada bir kaç gün Vierwaldstätter gölü kıyısındaki çiftliğinde geçirdim ve bu yakınlaşmayı yaşamın en büyük başansı olarak görüyorum. Bir de Schopenhauer’a borçlu olduğum...

¹ Lat. “Sadık olmayan/sadakatsiz kısımlarla.” (Yay. Haz.)

7 KASIM 1870

Carl von Gersdorff'a

...Dün akşam herşeyden önce senden kıskanmayacağım bir hazza vardım. Jacob Burckhardt 'tarihsel büyüklük' üzerine irticalen bir konuşma yaptı ve bu da tamamen bizim düşünce ve duygu dünyamızdandı. Bu yaşlı, çok orijinal adam hakikati çarpıtmaya değil ama susmaya eğilimli, fakat samimi yürüyüşlerde Schopenhauer'ı 'bizim filozofumuz' diye anıyordu. Ondan haftalık bir saat tarih öğrenim üzerine ders aldım ve inanıyorum ki, 60 dinleyicisi arasında düşünce silsilesinin ilginç yol ayrımlarını ve dönemeçlerini, konunun esasa taalluk eden yerlerini tek benim anladığıma inanıyorum. İlk defa bir dersten hoşlandım. Nihayet ders öyle ki, yaşlı olsaydım, ben de verebilirdim. Bugünkü dersinde Hegel'in tarih felsefesini bir kutlamaya uygun şekilde ele aldı...

15 ARALIK 1870

Erwin Rohde'le

...Wagner'in kısa süre önce yayınlanan Beethoven hakkındaki kitabı benim şimdi gelecekte ne istediğim konusunda sana birçok şey ima edebilir. Oku onu. O ruhun bir vahyisi, içinde bizim-bizim! gelecekte yaşayacağımız.

Az fikirdaş kazansak da inamıyorum ki, biz kendimizi hemen hemim –tabii ki bazı kapılarla– bu akıntıdan kurtarabileceğiz ve kulaklarınıza balmumu doldurmak zorunda olmayacağımız küçük bir adaya erişeceğiz. Biz karşılıklı öğretmenliğimiz, kitaplarımız sayesinde öncelikle oltayız, birisini tekrar bizim manastırımı-sanatkârane kooperatifimizi kazanabilmek için. Biz birbirimiz için yaşarız, çalışırız, zevk alırız: –Belki de bu tek tarzdır bizim bütün için alışmamız gereken.

Bu konuda ne kadar ciddi olduğumu sana göstermek için ihtiyaçlarımı kısıtlamaya başladım; servetten küçük bir kısmı kendime saklamak için. Piyangolarda da şansımızı deneyelim. Eğer kitap yazarsak, gelecekte en yüksek telif ücretini

isteyeceğim. Kısaca manastırınızı kurmak için bizi zahiri imkâna kavuşturacak bütün yasak araçlar kullanılacak. –Yani bizim de gelecek birkaç yılda görevimiz var.

14 AĞUSTOS 1881

Peter Gast'a

Ey benim sevgili iyi dostum! Ağustos güneşi üzerimizde, yıl akıp gidiyor. Dağlar ve ormanlar sessiz ve sakin. Ufkumda şimdiye değin benzerini görmediğim düşünceler yükseliyor. –Bu konudan bahsetmeyeceğim ve kendimi sarsılmaz bir huzur içinde tutacağım. Herhâlde birkaç yıl daha yaşamak zorunda kalacağım. Ey dost arasına kafamdan sezgi geçiyor. Aslında çok bir yaşam sürüyormuşum, çünkü ben paralanabilen makinelerdenmişim. Duygularımın yoğunluğu tüylerimi ürpertiyor ve güldürüyor. –Birkaç kez odamı terkedemedim, gülünç nedenlerden gözlerim yanıyordu. –Neden ötürü? Her seferinde bir gün önce gezintilerim esnasına çok fazla ağlamıştım ve bunlar duygusal gözyaşları değil, aksine sevinç gözyaşlarıydı. O esnada şarkı söyler ve anlamsızca konuşurken, bütün insanlardan önde olduğumu gösteren yeni bir anlayışla hissediyorum.

Sonuncu olarak eğer gücümü ben kendim kendimden alamasaydım, eğer dışarıdan alkışları, cesaretlendirmeleri, teselli etmeleri beklemek zorunda olsaydım, nerede olurdum! Ne olurdum! Herhâlde anlar ve yaşamımın kesitleri var (örneğin 1878 yılı), güçlü bir alkışı onaylayıcı bir el sıkışı, yüreğe su serpmelerin su serpmeleri olarak hissettiğim. –ve işte tam da bunlar, güvenebileceğime inandığım ve bana iyilik yapabilecek olanlar, beni kendi hâlime terk ettiler. Artık hiçbir şey beklemiyorum ve sadece mahzun bir şaşkınlık hissediyorum, eğer ömeğin şimdi aldığım mektupları düşününce.

–Herşey öyle önemsiz ki, kimse benim vasıtamla bir şey tatmadı, kimse benim hakkımda düşünmedi. –Bana söylenen takdire şayan ve lütufkâr, ama uzaklardan, uzaklardan,

uzaklardan. Sevgili Jacob Burchhardt'ımız da böyle süklüm püklüm, ürkek bir mektupçuk yazmıştı...

29 KASIM 1881

Kız Kardeşe

...Burada Cenova'da çok gururlu ve mutluyum, tam principe (ilk) Doria! –ve Kolomb? Ngadin'de olduğu gibi tepelerde mutluluk çılgılığıyla ve geleceğe bundan önce kimse-nin şimdiye değin cesaret edemediği bakışla dolaştım. Benim elimde olmayan durumlara bağlı değil, aksine 'şeyin özünü', büyük ödevimi çözüp çözemeyeceğime bağlı. İnan bana: Artık Avrupadaki yerler ve daha başka bütün ahlaki düşünce-nin ve çalışmanın zirvesi benimle. Belki bir zaman gelecek, kartalın da mahçup şekilde bana bakmak zorunda kalacağı. Bizim çocukken çok sevdiğimiz Aziz Yahya'nın resminde o resminde olduğu gibi.

Ve bazen dışarıdan da bana bazı güzel şeyler geliyor. Ev-velsi gün bir Fransız'ın, Bizet'in *Carmen* operasını dinlemiş ve sarsılmışım. Böyle güçlü, böyle coşkulu, böyle zarif ve böyle güneyli. Tesadüfen onun hakkında birşeyler duydun mu?...

3 ŞUBAT 1882

Kız Kardeşe

Sadece birkaç satır sevgili kardeşim, Wagner ve Bayreuth hakkındaki güzel sözlerine teşekkür etmek için. Şüphesiz onunla Tribschen'de ve onun sayesinde Bayreuth'da 1872, 1876 değil; yaşadığım günler yaşamımın en güzel günleriydi. Ama görevlerimizin herşeye kadir gücü bizi birbirimizden uzaklaştırdı ve şimdi birbirimize dönemeyiz artık. Birbirimizi çok yabancılaştık.

Eskiden, Wagner'i bulduğumda tarif edilmez ölçüde mutlu olmuştum. Çok uzun zaman benden büyük olan ve beni gerçekten anlayan insanı aramıştım. Wagner'de onu buldu-

ğuma inanmıştım. Bu bir yanılgıydı. Şimdi kendimi onunla karşılaştıramam dahi. –Ben başka bir mevkiye aitim.

Bunun dışında Wagner-coşkusunu pahalı ödemek zorunda kalmıştım. O sinirleri tahrip eden müzik sağlığını bozmadı mı? Ve hayalkırıklığı ve ayrılış Wagner’den –bu yaşamsal tehlike değil miydi? Bu acıdan kurtulabilmem için altı yılımı harcamadım mı? Hayır, Bayreuth benim için imkânsız! O benim için sadece bir acz idi, kısa süre önce yazdığım gibi. Ama sen her hâlükârda Bayreuth’a gitmelisin. Bunun benim için büyük değeri var.

DORNBURG YAKININDA TAUTENBURG’DAN, 1882

Lou Salomé’ye

İmdi sevgili arkadaşım, şimdiye değin herşey iyiydi ve pazar günü 8 gün sonra birbirimizi tekrar göreceğiz. Belki de size yazdığım son mektup elinize geçmedi? Size pazar günü, 14 gün önce yazmıştım. Üzülmeliydim; mektupda size çok mutlu bir anı betimlemiştim: Birçok güzel şeyler bir defada üzerime geldi ve bu şeylerin ‘en güzeli’ sizin vaat mektubunuzdu.

...

Sizi çok düşündüm ve ruhta türlü türlü heyecan verici, dokunaklı ve neşelileri sizle paylaştım, muhterem arkadaşlarımla müteşekkire yaşadığım gibi. Eğer bilseydiniz bunun bana, yaşlı keşişe nasıl yeni ve acayip göründüğünü! –Ne kadar sık kendime gülmek zorunda kaldım!

Bayreuth’a gelince orada olmak zorunda olmadığım için çok memnunum. Buna rağmen, eğer tamamen ruhsal olarak yakınında olabilseydim, onu bunu kulağınıza fısıldayarak, böyle Parsifal’in müziğine dahi katlanabilirdim (yoksa katlanamam). Önce benim *Richard Wagner Bayreuth’da* adlı küçük yazımı okumanızı arz edelim; dost Reé’de var. Bu adam ve sanatıyla ilgili çok şey yaşadım. –Bu uzam tam bir tiryakilikdi: Bunun için başka bir kelime bulamıyorum. Bu

noktada istenen ayrılış, bu noktada nihayet gerekli olan kendimi yeniden bulma kademimdeki en zor ve melankolik olanaktır. Wagner'in bana yazdığı son cümleler Parsifal'in güzel bir ithaf baskısında, "Kıymetli dostum Friedrich Nietzsche'ye. Richard Wagner, Oberkirchenrat"² diye yer alıyor. Tam bu esnada benim ona yolladığım kitabım *İnsansı Çok İnsansı* eline ulaşmıştı. –Ve böylelikle herşey açığa çıkmıştı, ama herşey sona da ermişti.

Ne kadar sık bütün herşeyde tam da bunu yaşadım: "Herşey açık, ama herşey sona erdi!"

Ve şimdi ne kadar mutluyum, sevgili dostum Lou, ikimiz için düşünebilmekten. "Her şey başlangıçta ve herşey açık!" Güvenin bana! Güvenelim kendimize!

Seyahatiniz için en içten iyi dilekler

Dostunuz Nietzsche

Ruh? Ruh benim için ne! Bilgi benim için ne! Hiçbir şeyi teşvik olarak zannetmiyorum. –Ve yemin etmek isterim ki, bu konuda birleşiyoruz. İçinde birkaç yıldan beri yaşadığım devreye bakın. –Arkasına bakın! Benim hakkımda yanılmayın. – Benim idealimin 'özgür fikirli' olduğuna inanmıyorsanız değil mi? Ben...

Özür dilerim! Sevgili Lou

F. N

EYLÜL 1882

Franz Overbeck'e

Sevgili dostum, böyle bir kez daha Leibzig'de, eski kitap şehrinde birkaç kitap tanıyabilmek için, tekrar uzaklara gitmeden önce oturuyorum. Alman kış savaşıdan birşey çıkmayacak. Her anlamda açık bir havaya ihtiyacım var. Evet, karakteri var bu bulutlu gökyüzünün, aşağı yukarı Parsifal'in müziğinin karakteri gibi zann ediyorum, ama

² Protestan Kilisesi'nin en yüksek yürütme makamı üyesi. (Çev.)

kötü bir karakter. Önümde *Matrimonio Segreto*'nun ilk bölümü var. Altın gibi parıldıyan, güzel, çok güzel müzik.

Eğer sanctus Januarius'u okuduysan, benim bir devridaimi aştığım, dikkatini çekmiş olacak. Her şey önünde korkunc yüzünü görmem uzun sürmeyecek. Bu uzun, zengin yaz benim için bir prova zamanıydı. Ona çok cesur ve gururlu şekilde veda etmiştim. Çünkü bu zaman dilimi için, en azından o isteme ile yapabilme arasındaki sair zamanda çok çirkin uçurumun birleşmiş olduğunu hissetmiştim. İnsanlığımıza yönelik sert talepler vardı ve ben en zorunda kendime yeterli oldum. Bu bütün ani durumu, sair zaman ile mazi arasındaki, *in media vita* diye adlandırıyorum ve beni yıllar sonra tekrar cezalandıran müzik şeytanı beni ondan ahenkle bahsetmeye zorladı.

Ama bu yaz yaptığım en yararlı şey Lou ile konuşmalarımdı. Zekâlarımız ve hazlarımız arasında çok derin bir akrabalık var. Ve diğer yandan o kadar çok zıtlıklar var ki, birbirimiz için en öğretici gözlem obje ve sujeleriyiz. Şimdiye değin deneyimlerimden bu kadar çok objektif anlayış çıkarmayı bilen, bütün bilgilerden bu kadar çok şey öğrenmeyi anlayan kimseyi tanımadın. Dün Reé, bana Lou Toutenburg'da gözle görünür bir şekilde bir kaç inç uzamıştı diye yazmış. Hani, belki bende uzamışımıdır. Bizim aramızda olduğu gibi felsefi bir açıklığın şimdiye değin hiç olup olmadığını bilmek isterim. L. şimdi tamamen kitaplara ve çalışmalara gömülmüş. Şimdiye kadar bana yaptığı en büyük hizmet Reé'yi kitabının ıslahı için benim ana fikirlerimden birisinden hareketle belirlemesi. –Sıhhati korkarım ki sadece altı yedi yıl yetecek.

Tautenburg Lou'ya bir hedef verdi. Bana bir duygulu şiir bırakmıştı: *Yaşama Dua*.

Ne yazık ki kız kardeşim L'nun ölümcül düşmanı oldu. Başından sonuna kadar ahlaki bir öfke içirideydi ve şimdi benim felsefemde ne olduğunu bildiğini iddia ediyor. An-neme şöyle yazmış: "Tauteb'da benim felsefemin yaşama geçişini görmüş ve korkmuş. Ben kötüyü seviyormuşum, o

iyiyi seviyormuş. Eğer iyi bir katolik olsaymış, manastıra gidermiş ve felsefemden çıkacak bütün kötülüklerin cezasını çekermiş.” Kısa Naumburg ‘erdemî’ bana karşı ve aramızda gerçek bir ilişki kopukluğu var. –Ve annem bir defasında bir kelimeyle kendisini o kadar kaybetti ki, bavulumu topladım ve sabah erkenden Leibzig’e hareket ettim. Kız kardeşim (ben arda olduğum esnada Naumburg’a gelmek istemeyen ve hâlâ Tautenburg’da olan) bunun üstüne alaycı şekilde “Ve Zerdüş’tün Batışı Başladı” dedi. Gerçekten bu başlangıcın başlaması. Bu mektup senin ve sevgili eşin için. Beni insan düşmanı olarak görmeyin. Tamamen kalpten.

Senin F.N.’en

I ŞUBAT 1883

Peter Gast’a

...Belki onu yazmanın ve baskıya hazır hâle getirmenin ne işler açtığını duymak sizi keyiflendirecek Konu küçük bir kitap; takriben yüz matbaa sayfası. Ama benim en iyi eserim. Ve bununla ruhumdan ağır bir taşı attım. Benim daha ciddi bir şeyim yok ve eğlencelimde. Bu rengin –karışık renk olmasına gerek dahi yok– sürekli daha çok benim ‘doğa’ rengim olmasını kalpden arzu ediyorum. Kitabın ismi şöyle olmalı:

Ve Zerdüş’t Buyurdu

Herkes ve Hiç kimse için Bir Kitap

F. N.

Bu kitapla yeni bir ‘ringe’ girdim. –Bu andan itibaren herhâlde Almanya’da deliler arasında sayılacağım. Kitap, ‘ahlak vaazının’ harika bir şekli.

II ŞUBAT 1883

Franz Overbeck’e

Sevgili Dost,

Para elime geçti. Ve tekrar seni yıllardan beri hoş olma-

yan bir duruma sokmam üzerinde düşündüm. Belki artık kısa zamanda bu sona erecek.

Kötü durumda olduğumu senden gizlemek istemiyorum. Yeniden karanlığa gömüldüm. Kendimi sanki şimşek çakmış gibi hissediyorum. –Çok kısa bir zaman sürecinde tamamen unsurlarımdaydım ve ışığımdaydım. Ve şimdi bu geçti. Yanılsamaksızın çöküşe gittiğime inanıyorum, eğer ne olduğunu hiç bilmediğim birşey olmazsa. Belki birisi beni Avrupa’dan uzaklaştırdı. –Ben, fiziksel düşünce tarzıyla içimde şimdi Avrupa’nın maruz kaldığı kıtasal-iklimsel akımın bir kurbanını görüyorum. Bir fazla duyuma ve yeni korkunç bir acı kaynağına sahip olduğum için ne yapabilirim! Böyle düşünmek bile bir teselli –Böylelikle insanları sefaletimin kaynağı diye suçlamak zorunda değilim. Bunu yapabileceğim hâlde. Sana yazdığım mektuplarda ima ettiğim herşey sadece antiparantez ızdırap veren ve iğrenç hatıraların misil ağırlığını taşımak zorundayım!

[...]

Şimdi bir tabanca namlusu benim için görece daha hoş düşüncelerin kaynağı.

Bütün yaşamın gözlerimin önünde harap oldu: Her altı yılda bir adım atan ve esasen bu adımdan başkasını da atmak istemeyen tamamen esrarengiz saklı tutulan yaşam: Diğer hepsi, benim bütün insani ilişkilerim benim bir maskemle meşgul olurken ve ben sürekli gizli bir yaşam sürmeğin kurbanı olmak zorunda kalırken. Ben devamlı en vahşi kazalara maruz kaldım veya daha fazlasına: Bütün kazalardan kendisine vahşet yapan benim.

Sana bahsettiğim kitap on günlük bir iş. Şimdi bana bir vasiyet gibi görünüyor. En büyük keskinliği ile olduğu gibi, özümün bir resmini banndırıyor, bir kez bütün yükümü fırlatıp atar atmaz. O bir manzum eser, bir aforizma derlemesi değil...

Peter Gast'a

...Bu gevezelikleri affedin. Kafamda ve kalbimde yoksa ne olduğunu biliyorsunuz. Birkaç gün çok hastaydım ve pansiyoncumu endişelendirdim. Şimdi işler yolunda ve hatta inanıyorum ki Wagner'in ölümü, asli bir hafiflemeydi, üstesinden şimdi gelebildiğim. En fazla saygı gösterilen kişinin altı yıl karşıtı olmak zorunda olmak zordu ve bunun için yeterince kaba değildim. Nihayet yaşlanmış Wagner'di, kendimi kendisine karşı korumak durumunda olduğum. Gerçek Wagner'e gelince, onun mirasının iyi bir parçası olmak istiyorum. (Bunu sık sık Malwida'ya karşı söyledığım gibi.) Geçen yaz onun Almanya'da esasen etki yapmanın bir anlamı olduğu bütün insanları benden çaldığını ve onları yaşlılığının çapraşık, insafsız düşmanlığına çekmeye başladığını anlamıştım.

24 MAYIS 1883

Karl Hillebrand'a

Saygıdeğer Beyefendi,

Size karşı suskun olduğum yıllar geçti. –Zor anlaşılır yıllar kendini aşma ile dolu ve sinyal dalgalarla, ki artık onların 'yüzeyine çıkıyorum', boğulmuş olarak değil, aksine bence her zamankinden daha fazla yaşam dolu.

İlişikte lütfkârlığınızın takdirine sunduğum bu küçük kitapçık tamamen ani bir olay. Bütün kışların en hüznölüsünün tamamen açık on gününün eseri. Şimdi onu tanıdığımda –çünkü ortaya çıkışı sırasında buna vaktim yoktu ve o arada hastaydım– beni derinden sarstı ve gözyaşları içinde kaldım. Düşündüğüm, ızdırabını çektiğim ve umduğum herşey onun içinde ve yaşamımın şimdi bana nedenli görünmesini istediğim şekilde. Ve üstelik tekrar kendi kendimden utanıyorum: Çünkü bununla ellerimi insanlığın verebileceği en büyük taca uzattım.–

Kim insanlık ve bilgi için yeterince şümüllü böyle bir

deliye, şimdi benim olduğum gibi, en severek duyduğunu, hakikati, her hakikati söylemek için.

Yaşayanlar arasında bana bunu yapabilecek sadece sizi ve Jacob Burckhardt'ı tanıyorum. –Bundan ötürü sizden bütün içtenliğimle rica ediyorum: Yapın bunu!

Sizi ne kadar saydığımı biliyorsunuz değil mi?

Friedrich Nietzsche

28 HAZİRAN 1883

Carl von Gersdorff'a

...Bana gelince gönüllü olarak üstlendiğim ve herkesin kendisine fazla güvenmesinin uygun olmadığı uzun zor bir ruh çilekeşliğini arkamda bıraktım. Son altı sene bu açıdan benim büyük kendimi aşmamdı. Bunun, sağlığı, yalnızlığı, yanlış anlamayı, yermeyi aşırıtanı bu arada göz önüne almıyorum. Yeter, yaşamanın bu basamağını da aştım-Ve şimdi yaşamdan geri kalan (inanıyorum ki az) neden haddizatında yaşama katlandığımı tamamen dile getirmedi. Susma zamanı geçti: Sana bu haftalarda yollanmış olacak *Zerdüş't*üm isteminin ne kadar yüksek bir uçuş yaptığını sana fısıldıyacak. Bu kitapçığın efsanevi tarzı seni yanıltmasın. Bütün sade ve garip sözcüklerin arkasında benim en derin ciddiliğim ve bütün felsefem var. Bu kendimi tanıtmamın başlangıcı. –Daha fazlası değil!– Gayet iyi biliyorum ki bu *Zerdüş't*ün olduğu gibi bir şeyler yapabilecek kimse yaşamıyor...

26 AĞUSTOS 1883

Peter Gast'a

İlk *Zerdüş't*ün bana yollanan ilk tenkidi de (bir Hıristiyan ve antisemit tarafından ve ilginç şekilde hapisanede yazılmış) beni cesaretlendirdi. Eğer orada da derhâl popüler durum, bence kavranabilecek tek şey, öncelikle Hıristiyanlığa karşı

tutumun iyi ve süratli anlayışla kavranmış (s. 190) veya Almanca eserle eski, çoktan beri vaadedilen anti-hıristiyan okur böyle hissediyor. Bu durum karşısında ‘bizim dünya mesihi öğretisinin’ bütün savunucuları resmen çağırılıyorlar (“Kutsal ruhun kılıcını kuşanın!”) Zerdüşt’e karşı: Sonra deniyor ki: “Yenin onu, böylece sizin ve sadık olacak, çünkü onda yanlışlık yok; O sizi yenerse, inancınızı kaybedeceksiniz: Bu sizin galibe ödemek zorunda kalacağınız ceza.”

Burada, sevgili dost, belki size komik şeyi, ilk kez dışarıdan duydum, ki bunu uzun zamandan beri içinden duyuyordun ve biliyorum. Hıristiyanlığın en korkunç karşıtlarından birisiyim. Ve Voltaire’nin de aklından geçmeyen bir saldırı şekli keşfettim. –Ama ‘Tanrıya şükür’ sizi ilgilendirmez.

Epikür’ü kıskanmamın nedeni bahçesindeki öğrencileri. (s. 190) Ve bunun için hiddetliyim, ne kadar alçakça araçların (Benim adımlı, karakterimi, görüşlerimi küçük düşürmek için) yettiğini, bana güveni ve böylelikle öğrenci imkânını almak için en geniş anlamıyla kavradığımdan beri. ‘Şöhret için’ bir satır yazmadım. Herhâlde bana inanıyorsunuz. Ama yazılarımın iyi bir yem olabileceğini düşündüm. Çünkü nihayet içimdeki yaşam güdüsü güçlü. Ve bu bakımdan hatta şöhrete ihtiyacım var, öğrenci edinmek için. –Bu üniversitede bir görevle son deneyden sonra bilhassa olanaksız.

Birkaç gün Overbeck ile birlikteydim. –Sizde çok düşünlüğünüz birkaç güneşli gün!

8 ARALIK 1883

Franz Overbeck’e

Sevgili dostum Overbeck,

Şimdiye kadar olduğu gibi bana sadece sabret! Benim güzel saat ve dakikalarımın ölç. –Nadir şeyler. Bu gerçek. – Ben en kıskanılan ölümlülerden birisiyim ve şimdi her zamankinden fazla. Arada umutsuzluğa yaklaşan ve bundan dolayı senin sabrının benimle olmak zorunda olduğu çok şey

var. –Bu da gerçek. Ama iyi saatlerde biliyorum ki, yıllar boyunca deniz yolculuklarının en yalnızını boşuna yapmadım. Kimsenin henüz bilmediği ‘yeni ülkemi’ keşfettim; şimdi tabii ki sadece hâlâ onu adım adım fethetmek zorundayım.–

Bulduğum iyi şeylerden en az ‘Bilmenin neşesini’ aşmak veya kaybetmiş olmak isterim, belki kuşkulanmaya başladın. Şimdi ben sadece oğlum Zerdüşt’le birlikte, bugüne değin sadece sözlüklerle betimleyebildiğim birçok yüksek neşeye yükselmek zorundayım.

Şen Bilim’de tasvir ettiğim mutluluk: Temelde kendisini sonunda büyük görev için olgun hissetmeye başlayan ve hakkı konusundaki şüphelerinin yok olmaya başladığı bir insanın mutluluğu. Benim hatının için sayfa 194’ü ve onu takip eden sayfadaki şiiri bir defa daha oku. Ayrıca bütün kitap bu tür yerlerle oldu, ‘saat geldi.’ Daha önce şarkı söyleyerek ve dans ederek küçük bir eğlence düzenleyelim kendimiz için.

Geçen ve önceki senenin gerçek talihsizliği tam anlamıyla, benim benimle aynı göreve sahip olan bir insanı bulduğumu düşünmemdi. Bu acele inanç olmaksızın bu ölçüde yalnızlık duygusuyla (yanlış değerlendirme, hakir görme ve bununla bağıntılı olan herşey) acı çekmez ve canım yanmazdı bunu nasıl yaptığım ve yapmakta olduğum için: Çünkü tek başıma keşif gezimi sonuçlandırmaya hazırım ve hazırdım. Ama sadece birkaç yalnız olmadığım rüyasını gördükten sonra tehlike korkunçtu. Hâlâ kendim tahammül edemediğim saatler var.

Diğer bir şanssızlık şuydu: Geçen kış olduğu gibi geçen yaz ki alışılmamış kapalı hava. Ben ışığa hazırım.

– Bu hemen hemen tek şey, benim mahrum olamayacağım ve yerine geçireceğim şeyi bilmediğim: Açık bir göğün ışık çokluğu. Gendu’da hiç iyi güne rastlamadım. Ancak Gendu’da bütün bir yıldaki açık günlerin Nizza’daki altı ay kıştan daha az olduğuna dair bir istatistik veri bulmuştum. Bunun üzerine derhâl Nizza’ya hareket ettim.

İspanyolcaya hâkim olur olmaz Valensiya’ya hareket

edeceğim, aşağı yukarı gelecek kış. Senin arkadaşın gibi ev, gıda ve elbise konusunda mütevazı olan bir insan her yerde kolay ve ucuz yaşar.

–Şimdi daha iyiyim.–

Mektubun ve benim hakkımdaki düşüncelerin için içten teşekkürler. –Geçen sefer olduğu gibi sana ve senin saygıdeğer eşine tekrar böyle sıkıntı yaratmamaya dikkat edeceğim.

22 ŞUBAT 1884

Erwin Rohde'ye

Sevgili yaşlı dostum.

Nasıl oldu bilmiyorum: Ama son mektubunu okuduğumda ve bilhassa o sevimli çocuk resmini gördüğümde, bana öyle gelmişti ki sanki sen elimi sıkıyordun ve bu esnada efkârla bakıyordun; efkârla, sanki şöyle söylemek istiyordun. “Bu kadar az ortak noktamızın olması ve aynı dünyalarda yaşamamız nasıl mümkün oluyor! Ve mazide–”

Ve böyle, dost, sevdiğim bütün insanlarla böyle oluyor: Herşey bitti, geçmiş, hoşgörü, görüşülüyor, susmamak için konuşuluyor. –Mektuplar yazılıyor susmamak için. Ama bakış hakikatı dile getiriyor: ve bana diyor ki: (Ekte, yeterince iyi duyuyorum.) “Dostum Nietzsche, sen tamamen yanlızsın!”

Artık gerçekten bu dereceye kadar getirdim.

Bu arada yoluma devam ediyorum, aslında bu bir yolculuk, bir deniz yolculuğu. –Ve ben boşuna senelerce Kolomb’un şehrinde yaşamadım.– *Zerdüş*’üm bitti, üç perdesinde: Birincisi sende var; diğer ikisini sana 4-6 hafta içinde yollamayı umuyorum. O bir çeşit geleceğin uçurumu, biraz tüyler ürpeticisi, bilhassa sonsuz saadetinde. Benim olan herşey, örneksiz, emsalsiz, öncülsüz, içinde, orada bir kez yaşamış olan, başka bir yüzle tekrar dünyaya geri gelir.

Fakat bundan bahsedilmemeli. Ama senden, bir homo literatusdan bir itirafı gizlemek istemiyorum: –*Zerdüş* ile Al-

man dilini mükemmeliyete ulaştırdığıma inanıyorum. Luther ve Goethe'den sonra bir üçüncü adım atılmalıydı. –Bak yaşlı dostum, gücün yumuşaklığın ve ahengin dilimizde hiç birarada olup olmadıklarına. Goethe'yi oku benim kitabımın bir sayfasından sonra. –Ve Goethecilğe ressamı olarak yapışanlığını; dilsel resimlere de yabancı kalmadığını hissedeceksin. Titiz, erkeksi çizgide onun önündeyim, Luther ile terbiyesizliğe kapılmadan. Benim tarzım bir dans. Her tür simetriyle bir oyun ve bu simetrilerin atlanması ve alay edilmesi. Bu seslilerin seçimine kadar uzanıyor.–

Afedersin! Bu itirafı bir başkasına yapmaktan kendimi sakınacağım ama sen bir kez, inanıyorum ki tek olarak, bana bir sevinci benim dilimde ifade ettin.

Ayrıca şaire, bu kavramın sınırına kadar yaklaştım, sanki bütün şairliğin karşıtlığı bana şiddetle zulmetmiş gibi.

Hey, dost, ne kadar harika, suskun bir yaşam sürüyorum! Böyle yalnız, yalnız! Böyle 'çocuksuz!'

Bana karşı iyi kal, ben sana karşı samimiyim.

10 MART 1884

Franz Overbeck'e

Sevgili dostum Overbeck, ilişkide, çok güzel bir haber veren mektup var. Ne kadar uzun bir süre Venedik'teki müzisyenlerimizin bu kararını beklemiştim! –Susma cezası verilen bir şey türüydü. Yani 'birliklerinin' başına geçmek istiyordu, elinde şef değneğiyle! Ona bir gün daha geçirmemesini ve organizatörle ilişkiyi tamam ve sağlam yapmasını yazmıştım.

Mektubunun başlangıcı seni memnun etmekten ziyade huzursuz edecek bir tarzda benim Zerdüşt'ümü ele alıyor. Tanrım! Kim biliyor benim ne durumda olduğumu ve nasıl bir güce ihtiyacım olduğunu kendime katlanmak için! Tam da nasıl bunu elde ettiğimi bilmiyorum. –Ama ilk kez bana insanlık tarihini ikiye bölme düşüncesinin gelmiş olması

mümkün. Bu Zerdüşt bir önsöz, bir girişten başka birşey değil. –Kendi kendimi cesaretlendirmek zorundayım, çünkü bana her taraftan göz yıldırımlar yağıyor: Her türlü düşüncüyü savunma cesareti! Çünkü henüz onu iade ve tasvir edebilmekten çok uzağım. O gerçek veya tam aksi: Ona gerçek olarak inanılıyor. –Böylece her şey kendisini değiştiriyor ve dönüyor ve şimdiye kadarki, bütün değerler değerlerini yitirmiş.

Köselitz'in bu durum hakkında bir fikri, bir sezgisi var. Bunu onun affı için yazıyorum.

Ayrıca beni yine boğacak olaylar olmuştu, (Son mektubumda bunlara değinmiştim.) ama onları aştım...

2 MAYIS 1884

Franz Overbeck'e

Sevgili dostum Overbeck,

Aslında çok güzel geçen yıl birbirimize yabancılaşmadık ve hatta görünüşe göre Zerdüşt sayesinde de olmadı. Kırk yıl yaşamama rağmen çok yalnız olacaktım. –Bu konuda hiç hayal kurmadım ve birçok kötülüğün bana karşı yolda olduğunu da biliyorum. –Kısa süre içinde bu konuda aydınlatılacağım, ne kadar pahalı ödenmek zorunda olunulduğunu, –hırslının aptal ve yanlış dilini kullanırsak– ‘en yüce taca uzanmanın.’

Bu arada ele geçirdiğim pozisyonu iyi kullanacağım ve faydalanacağım: Şimdi ben büyük bir olasılıkla Avrupa'nın en özgür adamıyım. Benim amaçlarım ve görevlerim herhangi bir diğer insandan çok fazla. –Ve benim büyük politika diye adlandırdığım, günümüz olayları için en azından iyi bir konum ve kuş bakışı görüş sağlıyor.

Yaşamın pratiğine gelince sadık ve emektar dost, senden rica ediyorum bundan böyle benim için sadece bir şeyi korumanı: Kişisel saygılarda mümkün olan en büyük bağımsızlığı

ve özgürlüğü. Zerdüşt'ün bana yönelik "Sert ol!" uyarısıyla ne demek istediğini bildiğine inanıyorum. Herkesi adalete maruz bırakan ve aslında bana en düşmanı büyük bir yumuşaklıkla davrandıran anlayışım aşırı gelişmiş ve sadece benim için değil, görevim içinde tehlike üzerine tehlike yaratıyor. Bu noktada eğitim uğruna sertleşmek gerekli ve arasıra vahşet.

Affedersin! İnsanın her zaman kendinden bahsetmesi iyi çalınmıyor kulağa, her zaman iyi de kokmuyor.

Sağlığıma gelince öyle görünüyor ki, atlatmış durumdayım. Kışın Nis'de yaşayacağım, yat için, kendimi tanıtmadan yaşayabileceğim büyük kütüphanesi olan bir şehire ihtiyacım var. (Ben Stuttgart'ı düşündüm, sen ne dersin?)

Bu yıl hâlâ kitap sepetimin bulunduğu Sils-Maria'ya tekrar gitmeyi düşünüyorum. –Bunun ön koşulu kendimi kız kardeşimin sıkıcılıklarına karşı geçen yıldan daha iyi koruyabilmem. Geçekten kötü bir insan oldu. Ondan ocak ayında aldığım bir mektup karakterime yönelik en zehirli suçlamalarla doluydu Mektubun nazik bir bölümü de Bayan Reé'ye, bu bana artık yeterli açıklığı verdi.

– Derhâl Paraguay'a gitmeli. Ben kız kardeşimle ilişkide olan herkesle ilişkimi keseceğim. Artık benle ilgili olan herşeye 'yarı-yarıya' katlanmıyorum...

MAYIS 1884

Dr. Paneth'e

Değerli Bay Doktor,

Önce mutluluk dileklerim! Ama belki de şimdi o kadar iyisiniz ki geriye 'dilek edilecek birşey kalmıyor.' –Öyleyse daha da iyi! O zaman sizin için dileklerim daha fazla olacak!

Yayımcım uzun süreden beri size *Zerdüşt*'ümün son bölümünü yollamakla görevli. Artık beni bayrağını açmış ve kendisi hakkında hiçbir şüpheye yer vermek istemeyen bir kişi olarak görün. –Ama dikkat edin: Eserimin zamanı var ve

onunla bu dönemin görevi olarak çözmek zorunda olduğu, kesinlikle karıştırılmak istemiyorum. Belki elli yıl sonra birilerinin birisinin (Bunun için bir deha gerek.) gözleri açılacak, benim yaptıklarım karşısında. Ama şu an benden hakikatin gerisinde sınırsız şekilde kalmadan bahsetmek sadece zor değil, bilakis tamamen olanaksız (perspektif yasalarına göre).

Yani benim değerli Bay Doktor Paneth'im, daha şimdi benim hakkımda 'yazılmasını' istemiyorum

Beni ve Rivyera'daki konuşmamızı iyi bir anı olarak saklayın.

22 MAYIS 1884

Heinrich von Stein'a

Sevgili Bay Doktor,

Giordano Bruno'nun bu şiirleri için size bütün içtenliğimle müteşekkirim. Sanki onları ben yapmışım ve benim içinlermiş gibi, onlara sahiplenmeye cüret ettim. –Ve onları güçlendirici damlalar gibi yuttum. Evet bir bilseydiniz bana dışarıdan ne kadar ender biraz güçlendirici geldiğini! İki yıl önce bir hiddet şeklinde Parsifal gibi bir olayın benim, özellikle benim uzağımdan geçmek zorunda olduğundan bahsetmiştim. Ve şimdi tekrar Bayreuth'a gitmek için ikinci bir neden biliyorum. –Yani siz sevgili bay doktor, siz benim 'umutlarıma' dâhilsiniz.

– Şimdi de gelip gelememe konusunda şüphelerim var.

Çünkü üstümdeki yasa, görevim bunun için bana zaman bırakmıyor. Oğlum Zerdüşt size içimde neyin hareket ettiğini ihbar etmiş olabilir. Ve istediğim şeye kendimden erişirim, gelecek bin yılın benim adıma en büyük adağı yapacağının bilinciyle öleceğim. Afedersiniz! –Öyle ciddi şeyler var ki, onlardan bahsetmek için insan önce özür dilemeli.–

Son olarak, gösterilerin ne zaman olacağını, sizin ne zaman Bayreuth'a geleceğinizi ve belki beni Oberengadin'de

(Sils-Maria) ziyaret etmeye eğilimli olup olmadığımızı öğrenmek istiyorum. –Çünkü orada benim yıllardan beri ‘yazlık sarayım’ var. (Bir köy evinde bir oda.)

26 EKİM 1886

Reinhard von Seydlitz’e

...Benim ‘Ötesinde’ de kendini bulmaya çalıştın mı? (O benim *Zerdüş*’ümün bir tür yorumu. Ama ne kadar iyi anlaşılmalı, onun yorumu olduğunu anlayabilmek için!)

Çok geniş eğitilmiş insanlar için bir kitap. Örneğin şimdilik benim yegâne okuyucularım olarak gördüğüm Jacob Burckhardt ve Hippolyte Taine. Ve aslında onlar için de değil kitap. Çünkü onlar benimle ne aynı zorluğa ne de aynı isteme ortak oldular. –Bu yalnızlık benim evetimle ve benim hayırlarımla ortak olan kimsem olmadı!...

3 OCAK 1888

Paul Deussen’e

Yıl başladı. İlk kez onun üç itibarı için yazıyorum. Onun şerefine, eski arkadaşım ’e bir yeni yıl mektubu yazmaktan daha iyi ne yapabilirim? Hele bu durumda o bir de doğum günü mektubu alacaksa.

Nasıl yaşlandık? Nasıl daha genç olacağız?

Senin çalışkan ve cesur yaşamın hakkında öyle büyük bir kavramım var ki, sana özle bir arzu ifade etmenin anlamı az. Kendi istemini olaylara kabul ettirene, olaylar efendi olamazlar. Sonunda tesadüfler bizim gerçek ihtiyaçlarımızla uzlaşırlar. Kaderin en kötü aksiliğinin istemi ne kadar az yenebildiğine sık sık şaşıyorum. Veya tersine: İstemim kendisinin kader olmak zorunda olduğunu, sürekli kadere karşı haklı olabilmek için söylüyorum kendime...

Dizin

A

adalet 74

Alman 13, 38, 40, 41, 42, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 51, 60, 61, 63, 64, 66, 70, 71, 72, 105, 110, 118; ~ halkı 38; ~lar 47; ~ ruhu 13, 47, 48, 49, 61, 64, 72; günümüz ~ kültürü 48, 60

Almanca 36, 37, 38, 41, 42, 50, 78, 116

ana dil 37, 46

anarşi 40, 42

anlamsızlık 40, 86, 101

Antigone 46

Anti-Hristiyan 95, 96

Antik 42, 44, 45, 46, 50, 51, 56, 57, 58, 59, 60, 62, 78, 81; ~'in ruhu 51; ~ Yunan 44, 81

Aristophanes 58

Aşiyulus 56

aşk 92

Auerbach 43

aydınlanma 85

B

Beethoven 48, 71, 106

bencillik 29

bilge 19, 31, 63, 80, 88

bilgelik 37

bilim 31, 41, 42, 47; ~lerin 31

bilimsel güdü 44

C

Carl von Gersdorff 104, 106, 115

D

Darwinizm 89

décadence 91, 92, 93

değerlerin eleştirisi 87

deha 104

Deussen 105, 123

dil 36, 37, 38, 41, 42, 43, 45, 46, 50, 58, 59; ~ bilimciler 45

dilsel terbiye 42

din: ~ baskısı 30; ~ler 31, 79, 80; ~lerin 31

dini baskı 30

dinsel içgüdüleri 30

Dionysoscu dünya 92

doğa 68, 88, 92, 98; ~ müziği 26

düello 19, 20, 24

E

eğitim 11, 12, 14, 15, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 49, 50, 52, 53, 54, 55, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 89, 91, 121; ~ amaçları 35; ~ epikürizmi 29; ~ görevi 29; ~in amaç ve gayesi 28; ~ kurumları 35, 61, 68, 69, 70, 72; ~ kurumlarımızın geleceği 14; ~ kurumu 41, 44, 52, 74, 75, 79, 80, 83; ~li insan 24; ~li insan ola 24; ~ tarzı 34; ~ ve öğrenim sorunu 28; ~ ve öğretim 15; günümüz ~i 32; tarihsel ~a 81; bilim ~i 41, 42; formel ~ 37

Erwin Rohde 106, 118

estetik 38, 40, 43, 101; ~ ilkeler 40; ~ yargı 43

Etrüriler 100

F

felsefe 20, 22, 24, 46, 82, 83
 filologlar 56, 58
 filozof 22, 23, 24, 65, 66, 77, 78
 fizik 86
 Franz Overbeck 110, 112, 116, 119, 120
 Freytag 45
 Friedrich August Wolf 47

G

gelecek 15
 gelenek 42
 Gervinus 44
 Goethe 44, 49, 71, 72, 75, 119
 görünüm 102
 Gutzkow 43
 günümüz okulları 34

H

pakikat istemi 88
 halk: ~ devleti 74; ~ eğitimi 53, 64; ~ eğitimi 54
 Harispias 14
 Hartmann 105
 Hedonizm 92
 Hegel 62, 64, 82, 106; ~ felsefesi 62
 Helen 41, 45, 47
 Helenler 32, 45
 Hellas 19
 Hermann Grimm 46
 Homer 45
 Homeros 45, 56, 57, 59
 Hristiyanlık 88, 94

I

Iphegenya 46

İ

irade istemi 94
 İradesiz Akıl 92

J

Jacob Burchhardt 108
 Julian Schmidt 44

K

Kadercilik 89
 Kant 26
 Karl Hillebrand 114
 kitleler 29, 30
 klasik eğitim 41, 44
 kültür 11, 48, 49, 54, 60, 61, 63; ~ sorunlarının 11

L

Latince 36, 46, 59, 78
 Lessing 44, 71, 72, 97
 lise 11, 16, 25, 35, 36, 38, 41, 42, 45, 47, 49, 56, 61, 62, 69, 77, 78, 80, 81; ~ler 53, 60, 69, 80; ~ öğrenimi 25
 Lou Salomé 109

M

makam sahibi olma düşüncesi 25
 mantık 86
 Marquis Posa 38
 Max 38
 merhamet 94
 metafizik 55, 68, 81
 Meyerbeer 48
 millî ekonomi 30; ~ dogması 30
 Milolu Venüs 46
 modern: ~ eğitim 26, 29; ~ insan 12, 62
 müzik 16, 17, 104, 109, 111; ~ ürün 16

N

Nihilist 96; ~ kötümserlik 92
 Nihilizm 87, 88, 91

O

Odisus 57
 Odipus 46, 57
 Orest 46
 ortaokullar 68
 ortaokullar 69

Ö

öğrenci 15, 17, 23, 32, 37, 38, 49, 79, 116
 öğretmen 27, 32, 37, 39, 40, 52, 55,

58, 60, 63, 69, 79; ~ler 42, 52, 53,
55, 59, 60, 69
örgüt 16, 17, 18
özgürlük 40, 54, 80, 84

P

Paul Deussen 105, 123
pedagoji 39
pedagojik 34, 35, 38, 39, 44, 52
Peter Gast 107, 112, 114, 115
Phedrus 75
Pisagor 57
Pisagorcular 25
Platon 59, 75
politika 86
Prusya okul düzeni 62

R

Refakatçisi 20
Richard Wagner 104, 105, 109, 110
Roma 41, 47, 54, 81, 99
Romalılar 100

S

sanat 86, 94
sanatsal terbiye 82
Schiller 38, 44, 48, 49, 71, 72, 75
Schopenhauer 104, 105, 106
Schumann 104
Sonsuz Dönüş Öğretisi 86
Sophokles 45, 57, 58
stoacı 66
şiir 16, 56, 111

T

Tacitus 59
tahsil 36
Tautenburg Lou 111
terbiye 11, 42, 43, 50, 75, 80, 84, 90,
91
Thekla 38

U

üniversite 24, 56

W

Wagner 104, 105, 106, 108, 109,
110, 114
Winchermann 72
Winckelmann 44
Winkelmann 71
Wolf 47

Y

yaşam sıkıntısı kurumları 69
Yunanca 46, 59, 78
Yunanlı 57, 62
Yüce İnsanın Eğitimi 85

Z

zanaat 19
Zerdüş 112, 115, 116, 117, 118,
119, 120, 121, 122, 123

